

İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

**İki Savaş Arası Dönemde Macaristan
ve Japonya'da Turancılık**

Yüksek Lisans Tezi

Faik Mert Erkan

Temmuz 2023

İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

**İki Savaş Arası Dönemde Macaristan
ve Japonya’da Turancılık**

Yüksek Lisans Tezi

Faik Mert Erkan

Danışman

Doç. Dr. Nilgün Dalkesen

Temmuz 2023

TEZ JÜRİSİ ONAYI

Faik Mert Erkan tarafından hazırlanan " İki Savaş Arası Dönemde Macaristan ve Japonya’da Turancılık” başlıklı bu Yüksek Lisans Tezi, Tarih Anabilim Dalı’nda hazırlanmış ve jürimiz tarafından kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

Tez Danışmanı:

Doç. Dr. Nilgün Dalkesen
İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Üyeler:

Prof. Dr. Muhammed Bilal Çelik
Sakarya Üniversitesi

Doç. Dr. Ertuğrul Ökten
İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 14/6/2023

BEYANLAR

Yazım ve Kaynak Gösterme Kılavuzu Beyanı

Danışmanlığımda yazılan bu tezin Chicago yazım ve kaynak gösterme kılavuzunda belirtilen kurallara uygun olarak yapılandırıldığı ve bu kılavuzun dipnot kaynak gösterme standartlarının bu tezde tutarlı olarak uygulandığı tarafımdan incelenerek teyit edilmiştir.

İmza

Doç. Dr. Nilgün Dalkesen

Etik İlkeler Sadakat Beyanı

Hazırladığım bu tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığımı ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

İmza

Faik Mert Erkan

ÖZ

İki Savaş Arası Dönemde Macaristan ve Japonya’da Turancılık

Erkan, Faik Mert

Yüksek Lisans Tezi, Tarih Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Nilgün Dalkesen

Temmuz 2023

Bu çalışmada iki savaş arası dönemde Macaristan ve Japonya’da gelişen Turancılık akımları incelenmiştir. Günümüzde daha çok Türk soylu halkların birleşmesini savunan Turancı ideoloji, I. Dünya Savaşı’ndan önce Avusturya baskısına tepki olarak Macarların kimlik arayışı sonucu doğmuştur. Bu dönemde Macaristan’da kurumsal bir yapı kazanan Turancılık, Trianon Antlaşması sonrası ise ırkçılığı öne çıkaran yorumlara ev sahipliği yapmıştır. İdeoloji II. Dünya Savaşı’na giden süreçte Japonya’ya kadar yayılmış, burada Büyük Asyacıların desteğiyle Asya kıtasının önemli bir bölümünü kapsayacak Turan’a Japonların egemen olmasını savunan bir yapıya bürünmüştür. Bu bağlamda Macaristan ve Japonya’da gelişen akımların farklı yönleri öne çıkmaktadır. Macar düşünürler Macaristan’ın ekonomik ilişkilerini güçlendirmek, milletlerinin Slav ve Alman nüfusu içinde erimesini önlemek için bu ideolojiyi bir kurtuluş formülü olarak görmüştür. Buna karşılık Japonya’da Turancılık Japonya’nın Asya anakarası üzerinde ilerlemesini meşrulaştırma amacı taşımıştır.

Bu çalışmanın ana konusu Japon Turancıları ve Macar Turancılarının yayılmayı planladıkları coğrafyaların demografik yapılarının çeşitlilik göstermesi ve ülkeleri arasındaki gerek ekonomik gerek siyasal güç farklılıklarının etkisiyle iki taraf arasında oluşan benzerlik ve farklılıklardır. Çalışmada konunun detaylı olarak analiz edilmesi için Macaristan’da neşredilen *A Cél*(Amaç), *Turán* gibi dergiler ve Japon Turancıların kaleme aldığı eserlerden yararlanılmıştır. Ayrıca Turancı ideolojinin kültürel etkileri

Eric Hobsbawm'un *Geleneğin İcadı* ve Benedict Anderson'ın *Hayali Cemaatler* kavramları çerçevesinde incelenerek karşılaştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Macar Turancılığı, Japon Turancılığı, Turancılık, Hayali Cemaatler, Geleneğin İcadı, Macar Turan Cemiyeti, İki Savaş Arası Dönem

ABSTRACT

Turanism in Hungary and Japan During the Interwar Period

Erkan, Faik Mert

Masters Thesis, Department of History

Supervisor: Assoc. Prof. Nilgün Dalkesen

July 2023

This study examines the Turanism movements that developed in Hungary and Japan in the interwar period. The Turanist ideology, which mainly advocates the unification of Turkic peoples, was born as a result of Hungarians search for identity in response to Austrian oppression before World War I. Turanism, which gained an institutional structure in Hungary during this period, contained interpretations that emphasized racism after the Treaty of Trianon. During the period leading up to World War II, the ideology spread to Japan, where, with the support of the Pan-Asianists, it took on a form advocating Japanese domination of Turan. Different aspects of the movements developed in Hungary and Japan stand out in this context. While Hungarian thinkers saw this ideology as a formula for salvation to strengthen Hungary economic relations and prevent their nation from melting into the Slavic and German populations, the conditions in Japan were different.

The main subject of this study is the similarities and differences between the Japanese Turanists and Hungarian Turanists due to the diversity of the demographic conditions of the geographies they planned to spread and the differences of power between their countries. This thesis used magazines such as *A Cél* and *Turan* published in Hungary and studies written by Japanese Turanists to analyze the subject in detail. In addition, the cultural effects of Turanist ideology are analyzed and compared within the framework of Eric Hobsbawm's *The Invention of Tradition* and Benedict Anderson's *Imagined Communities*.

Keywords: Hungarian Turanism, Japanese Turanism, Turanism, Imagined Communities, Invention of Tradition, Magyar Turanian Society, Interwar Period

ÖNSÖZ

“İki Savaş Arası Dönemde Macaristan ve Japonya’da Turancılık” adlı çalışmamızda Türk tarihinde de önemli bir yere sahip olan bu ideolojinin bahsedilen ülkelerde gelişim süreci incelenerek karşılaştırılmıştır. Günümüzde Türk milliyetçiliği ile ilişkisi öne çıkan Turancılığın Türk olmayan milletlere ne vaat ettiği sorusunu cevaplandırmak için sosyolojik kuramlardan yararlanılmıştır.

Danışmanım Doç. Dr. Nilgün Dalkesen’e tüm yüksek lisans eğitimim süresince gösterdiği anlayış ve yol göstericilikten ötürü teşekkürü borç bilirim. Yaptıkları yorum ve katkılarından ötürü savunma jürim Prof. Dr. Muhammed Bilal Çelik ile Doç. Dr. Ertuğrul Ökten’e teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca hiçbir konuda desteğini esirgemeyen Büşranur Bekman’a, konuyu sınırlandırmamda yardımcı olan Arş. Gör. Dr. Burak Çıtır’a, gerek yazım gerek savunma aşamasında beni desteklemiş Hızır Alkılıç’a ve tecrübelerinden istifade ettiğim Prof. Dr. Mehmet Yaşar Ertaş’a teşekkür etmek isterim. Verdikleri bursla çalışmalarımı destekleyen Türk Tarih Kurumu’na teşekkür ederim. Son olarak hayatım boyunca hep arkamda durmuş, seçtiğim yolun her aşamasında beni desteklemiş aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Faik Mert Erkan

İstanbul 2023

İÇİNDEKİLER

ÖZ	i
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ.....	v
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	vii
1. BÖLÜM.....	1
1.1. Çalışmanın Amacı ve Sınırları	1
1.2. Kullanılan Kaynaklar ve Literatür Değerlendirmesi	2
1.3. Tez Konusu ve Araştırma Soruları	4
2. BÖLÜM.....	6
2.1. Doğuya Macar!	6
2.2. Macar Turan Cemiyeti (Magyar Turáni Társaság) 1910-1919.....	8
2.3. Trianon Sendromu.....	16
2.4. Macaristan Turan Birliği	18
2.4.1. Kuruluşundan İlk Dağılışına Kadar Macaristan Turan Birliği (1920-1923)	18
2.4.2. Dağılmadan Yeniden Kurulmaya: Ara Dönem.....	22
2.4.3. Macaristan Turan Birliği'nin Yeniden Kuruluşu	24
2.4.4. Küllerinden Doğan Macar Turan Cemiyeti	28
2.5. Körösi Csoma Derneği ve Pan-finist Hareket	39
2.6. Turancı Monoteistler.....	44
2.7. Bağımsız Hareketler.....	53
2.8. Sonuç	57
3. BÖLÜM.....	59
3.1. Meiji Restorasyonu ve Japon Emperyalizmi.....	59
3.2. Pan-Asyacılık.....	66
3.3. Japon Turancılığı'nın Doğuşu.....	69
3.4. Japon Turancılığında İkinci Dalga	73
3.5. Sonuç	83
4. BÖLÜM.....	85
5. BÖLÜM.....	95
KAYNAKÇA	98
EKLER.....	102

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1 Pagan Kulesi	49
Şekil 2 Pagan Kulesi'nin Günümüzdeki Hali	50

1. BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Çalışmanın Amacı ve Sınırları

Bu çalışma Macaristan ve Japonya’da gelişen Turancılık hareketlerini incelemektedir. Bahsi geçen akımlar arasında yapılacak karşılaştırma ile Turancılığın Türk olmayan milletlere ne vaat ettiği sorusuna cevap aranmaktadır. Yapılan karşılaştırmada incelemenin daha sağlıklı olması için bağımsız ve incelediğimiz dönemin düşünürleri tarafından Turan devleti olarak kabul edilen devletlerin sınırlarında gelişen akımlar incelenmiştir. Bu tanıma uyabilecek Bulgaristan, Estonya ve Finlandiya’nın çalışmamız kapsamı dışında bırakılarak Japonya ve Macaristan ile ölçeğin sınırlandırılmasının nedeni ise Macaristan ve Japonya’nın aksine bu ülkelerde gelişen milliyetçi akımların Turan’ın tamamını birleştirme ideali olmamasıdır. Çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde değinileceği gibi Eston ve Fin milliyetçileri Macarlar ile akraba olduklarını düşünseler bile Turan’ın geri kalanına ilgi göstermemişlerdir. Bulgaristan’a gelince Stoddard Bulgaristan’da Turancı bir hareketin doğduğundan bahsetse de¹ Türkiye Cumhuriyeti’nin Macaristan elçisi Behiç Erkin Turan Cemiyeti’nin sıklıkla etkinliklerine davet ettiği Bulgaristan elçisinin her fırsatta Bulgarların Turan kökenli olduğu görüşünü reddettiğini aktarmaktadır.² Dolayısıyla Stoddard’ın makalesi dışında bilgi bulamadığımız bu hareket konumuz kapsamı dışında tutulmuştur.

Ayrıca çalışmamızı Turan’ın iki ucunda yer alan devletler bağlamında gerçekleştirmek ideolojinin farklı milletlere sunduğu vaatler konusunu açıklığa kavuşturma çabasını destekler niteliktedir. Japonya ve Macaristan’ın coğrafi konumlarına ek olarak tecrübe ettikleri tarihsel süreç ve uluslararası konjonktürde sahip oldukları güç konusundaki farklılıklarının aynı ideolojiye yaklaşımlarını etkilemiş, ideolojinin argümanlarına alternatif motivasyon kaynaklarını birbirinden nispeten bağımsız bağlamlarda gözlemlene imkânı sağlamıştır. Bununla birlikte görüleceği gibi literatürde ağırlıklı olarak iki ülkede gelişen akımlar ayrı ayrı ele alınmış ve karşılaştırma yapılmamıştır. Çalışmamız bu boşluğu doldurarak

¹ T. Lothrop Stoddard, “Pan-Turanism”, *The American Political Science Review* 11, sy 1 (1917), 12-23.

² Behiç Erkin, *Hâtırat 1876-1958*, ed. Ali Birinci (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2010), 325.

Macaristan ve Japonya'nın kendine has tecrübelerinin ülkelerde gelişen Turancı düşünce üzerindeki etkisini öne çıkaracaktır.

1.2. Kullanılan Kaynaklar ve Literatür Değerlendirmesi

Turancılık, özellikle Macaristan bağlamında gelişimi açısından pek çok araştırmaya konu olmuştur. Japon Turancılığı üzerine ise Sinan Levent'in çalışmalarından başka bir araştırmaya ulaşılammıştır.³ İki ülkede gelişen akımların literatürde gördükleri ilginin gerek geçmişte gerek günümüzde sahip oldukları etkiyle ilişkili olduğu görülmüştür. Çalışmamızda Macaristan bağlamında birincil kaynak olarak *A Cél* ve *Turan* gibi dergilerde yayınlanan makaleler kullanılırken Japonya'da gelişen akımlar için Japon Turancıların kaleme aldığı ve Japon Ulusal Meclis Kütüphanesi'nin internet sitesinde erişime açılan kitaplardan yararlanılmıştır.⁴ Çalışmaya özellikle Kitagawa Shikazo'nun Turan soylu halklar hakkında bilgi verdiği ツーラン民族分布地図(*Tsuran Minzoku Bunpu Chizu- Turan Halkları Etnik Dağılım Haritası*) ve Nozoe Shigetsugu'nun Turan Ekonomi Bloğunu savunduğu 汎ツラニズムと経済ブロック(*Pan-tsuranizumu to keizai burokku, Pan-Turancılık ve Ekonomi Bloğu*) adlı eseri ile Turancılığın Japonya'nın geleceği için önemini vurguladığı 日本民族指導原理としての汎ツラニズム(*Nihon Minzoku Shidou Genri Toshite no Pantsuranizumu, Japon Ulusunun Yol Gösterici İlkesi Olarak Pan-Turancılık*) adlı kitabı referans olmuştur.

Japon Turancılığı ile ilgili araştırma eserler çok sınırlı iken, Macar Turancılığı hakkında çok sayıda çalışma yapılmıştır. Bu duruma bir örnek olabilecek, Joseph A. Kessler'in 1967 yılında savunduğu *Turanism and Pan-Turanism in Hungary: 1890-1945*⁵ başlıklı doktora tezi alanda öncü niteliği taşımaktadır. Bununla birlikte

³ Sinan Levent, *Japon Turancılığı* (Tarih Vakfı Yayınları, 2016); Sinan Levent, “戦前・戦中期における日本の「ユーラシア政策」- トーラン主義・「回教政策」・反ソ反共運動の視点から- Japanese Eurasian Policy in the Inter-war Period” (Waseda Üniversitesi, 2014).

⁴ 北川鹿蔵, “パン・ツングースイズムと同胞の活路”, NDL Digital Collections, erişim 04 Mayıs 2023, <https://dl.ndl.go.jp/pid/1269382>; 北川鹿蔵, “「ツーラン民族分布地図」解説書”, NDL Digital Collections, 1933, <https://dl.ndl.go.jp/pid/1455483/1/3>; 野副重遠, “日本民族指導原理としての汎ツラニズム”, NDL Digital Collections, 1932, <https://dl.ndl.go.jp/pid/1269322/1/1>; 野副重次, “汎ツラニズムと経済ブロック”, NDL Digital Collections, 1933, <https://dl.ndl.go.jp/pid/2389174>.

⁵ Joseph Kessler, “Turanism and Pan-turanism in Hungary: 1890-1945” (Doktora Tezi, Michigan, University of California, Berkeley, 1967).

Kessler, Soğuk Savaş döneminin şartları nedeniyle Macaristan'daki arşivlerden yararlanamadığı için çalışmasında bu bakımdan bir eksiklik bulunmaktadır.

Buna karşılık Balacz Ablonczy'nin *Go East! A History of Hungarian Turanism* adlı eseri güncel olması ve ikincil literatürde üzerinde fazla durulmayan alternatif akımları incelemesi yönüyle öne çıkmaktadır.⁶ Ayrıca Ablonczy, Macaristan'da Turancılığı günümüze kadar takip ederek literatürde bu konudaki boşluğu doldurmuştur.

Türkiye'de de Macar Turancılığı konusunda önemli çalışmalar yapılmıştır. Tarık Demirkan'ın *Macar Turancıları* adlı eseri konuya Macar Turancıların Türklerle ilişkilerine ağırlık veren yaklaşan önemli bir giriş metnidir.⁷ Ayrıca bu çalışmayı Demirkan'ın Turancı yazarların bazı metinlerini çevirerek Türkçeye kazandırması öne çıkarmaktadır.

Macar Turancılığı konusunda Türkçe çalışmalar arasında Nizam Önen'in doktora tezinden uyarlanan *İki Turan: Macaristan ve Türkiye'de Turancılık* adlı eseri öne çıkmaktadır.⁸ Önen bu eseriyle Turancılığın iki ülkedeki gelişim sürecini irdeleyerek çalışmamıza benzer nitelikte bir karşılaştırma yapmış, fakat konusu gereği Japon Turancılığı üzerinde durmamıştır. Bu nedenle imparatorluk bakiyesi olan iki ülke arasında yapılan karşılaştırma çalışmamızın temel konularından biri olan ülkelerin içinde bulunduğu şartların farklılığının ideolojiye etkisi hakkında bir fikir vermemektedir.

Çalışmamızın bu kısmına kadar değinilen eserler ideolojinin gelişim sürecini belli bir kırılma noktasına kadar ele alan geniş kapsamlı eserlerdir. Hüseyin Şevket Çağatay Çapraz ve Bülent Bayram'ın kaleme aldığı *Macar Turan Cemiyeti ve Turan Dergisi* adlı eseri daha dar bir alana odaklanır.⁹ İleride görüleceği gibi Turancılığın yayım aracı genellikle dergiler olmuştur. Çapraz ve Bayram bu dergilerden en önemlisi sayılabilecek *Turán Dergisi*'nin yayım sürecini aktarmıştır. Buna ek olarak Antal Penigey'in Macar Turancıların genel yaklaşımını yansıtan *Doğu'nun İktisadi Fethi*

⁶ Balácsz Ablonczy, *Go East! A History of Hungarian Turanism* (Indiana: Indiana University Press, 2022).

⁷ Tarık Demirkan, *Macar Turancıları* (İstanbul: Selenge Yayınları, 2020).

⁸ Nizam Önen, *İki Turan: Macaristan ve Türkiye'de Turancılık* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2005).

⁹ Hüseyin Şevket Çağatay Çapraz ve Bülent Bayram, *Macar Turan Cemiyeti ve Turan Dergisi (İnceleme-Bibliyografya)* (İstanbul: Paradigma Akademi Yayınları, 2019).

ve Peter Moricz'in 1930'lara gelindiğinde Turan Cemiyeti içinde barınan görüşlere ışık tutan *Bugünkü Türkiye* adlı makalesi gibi bazı önemli metinleri çevirerek literatüre değerli bir katkıda bulunmuştur.

Görüldüğü üzere Turancılığın Macaristan'da gelişme süreciyle ilgili yeterli düzeyde araştırma bulunmaktadır. Japonya'da gelişen akımla ilgili Sinan Levent'in *Japon Turancıları* adlı eseri öncü niteliğindedir. Levent, arşiv belgelerine ek olarak Waseda Üniversitesi'nde bulunan Japon Turancıların en önemli isimlerinden İmaoka Juichiro koleksiyonundan da yararlanmış ve başlangıcından II. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar Japonya'da gelişen akımı incelemiştir. Çalışmasını Japonya'nın Osmanlı şehzadesi Abdülkerim Efendi'yi Doğu Türkistan'ın tahtına oturtarak bölgede egemen olma çabasını aktararak noktalamıştır.

Japon araştırmacıların da bu konuya önemli ölçüde ilgisiz kaldığı görülmektedir. Yapılan taramada konuyla ilgili bir araştırmaya ulaşılmamıştır. Sinan Levent ise az sayıda çalışmanın varlığını bildirmekte fakat bu çalışmaların doğrudan Japonya'da Turancılığı incelemediğini belirtmektedir.¹⁰

Bu taramadan anlaşılabileceği üzere literatürde Macaristan ve Japonya'da gelişen akımlar birbirlerinden bağımsız olarak ele alınmış, karşılaştırma Macaristan ve Türkiye arasında yapılmıştır. Çalışmamız bir imparatorluğun çöküşünden doğan Macar Krallığı ile Uzak Doğu'nun yükselen gücü Japon İmparatorluğu'ndaki Turancılık düşüncesini karşılaştırarak ideolojinin farklı bağlamlar ve zıt koşullarda gelişim sürecini inceleyerek literatürdeki bu boşluğu doldurmak niyetindedir.

1.3. Tez Konusu ve Araştırma Soruları

Macaristan ve Japonya'da Turancılık Üzerine Bir İnceleme adlı çalışmamızda günümüzde Türk soylu halkların birliğini savunan Turancılık ideolojisinin Türk olmayan Macaristan ve Japonya'daki gelişim süreçleri karşılaştırılmıştır. Bu bağlamda iki ülkede gelişen fikir akımları, ideolojiyi yayma amacı taşıyan dernek ve cemiyetler, bu kurumlar bünyesinde çıkarılan dergiler, Turancı düşüncenin ideologları ve hareketin içinde faaliyetleriyle öne çıkan isimlerinin yaşadıkları ülkelerin siyasetinde güç sahibi olan unsurlarla ilişkileri incelenmiştir.

¹⁰ Levent, *Japon Turancılığı*, 12.

Tezin birinci bölümünde Macaristan’da gelişen Turancılık akımı incelenmiştir. Bir ideoloji olarak Turancılık Macaristan’da doğmuş ve tarihi boyunca Avrupa’da yabancı konumunda olan Macar halkının kimlik arayışının bir sonucu olarak yayılmıştır. Bu bölümde ideolojinin doğuşuna ortam hazırlayan gelişmeler belirlenmiş, Turancılığın kurumsallaşma süreci incelenmiştir. Macaristan için I. Dünya Savaşı’nı bitiren Trianon Antlaşması’nın imzalanmasından sonraki dönemde Macar Turan Cemiyeti’ne ek olarak Macaristan Turan Birliği, Körösi Csoma Derneği ve daha sonra Turanlı Monoteistler Kilisesi’nin kurulmasıyla bu kurumsal yapının uğradığı değişim üzerinde durulmuştur. Bu bölümün sonunda ana akıma dahil olmayan küçük çaplı alternatif hareketlere yer verilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde Japonya’da gelişen Turancı fikir akımı analiz edilmiştir. İleride de değinileceği üzere Macaristan Turan Birliği üyesi Benedek Barathosi-Balogh’un ziyareti sonucu Japonya’da bir Turancı hareket doğmuştur. Fakat bu hareketin üyeleri hareketi başlatan Barathosi’ye ek olarak onun tercümanlığını yapan İmaoka Juichiro ve Rusya’da iç savaşı Bolşevikler kazandıktan sonra Japonya’ya gelen Alimcan Tagan ile sınırlı kalmıştır. Bu bölümde Alimcan Tagan gibi bir ismin harekete dahil olabilmesini açıklamak için Japonya’nın tecrübe ettiği tarihsel sürece yer verilmiştir. Japonya’da Turancılığın ideolojik olarak en güçlü rakibi Büyük Asyacılığa değinilmiş, Turancılığın 1930lara doğru değişen şartlar altında daha cazip görülme imkanının nedenleri üzerinde durulmuştur. Bu bölüm Turancılığın Japonya’da yeniden dirilip daha güçlü bir hal aldığı dönemin tahliliyle sona ermektedir.

Üçüncü bölümde bu noktaya kadar incelenen Turancılık akımlarının karşılaştırması yapılmıştır. Siyasi ilişkiler, kültürel etki, ideolojinin bu milletlere vaat ettikleri gibi konu başlıkları üzerinden yapılan karşılaştırmada kültürel etkinin boyutlarını ortaya çıkartmak için Benedict Anderson’ın Hayali Cemaatler¹¹ ve Eric Hobsbawm’ın Geleneğin İcadı kavramlarından yararlanılmıştır.¹²

¹¹ Benedict Anderson, *Hayali Cemaatler* (İstanbul: Metis Yayınları, 2009).

¹² Eric Hobsbawm, “Giriş: Gelenekleri İcat Etmek”, içinde *Geleneğin İcadı*, ed. Eric Hobsbawm ve Terence Ranger, çev. Mehmet Murat Şahin (İstanbul: Agora Kitaplığı, 2006), 1-19; Benedict Anderson, *Hayali Cemaatler* (İstanbul: Metis Yayınları, 2009).

2. BÖLÜM

MACAR TURANCILIĞI

2.1. Doğuya Macar!

Macarlar coğrafi ve tarihsel olarak Avrupa'nın bir parçası olmalarına rağmen, Cermen ve Slav nüfusu ile özellikle filolojik farklılıklarını korumuştur. Bu farklılıklar ulus inşası açısından öncelikle Macarcanın kökeninin araştırılması hususunu ön plana çıkartmıştır. Macar dilinin kökeninin araştırılması etnik köken sorularını da beraberinde getirdiği için literatürde şiddetli tartışmaların yapılmasına neden olmuştur. Ugor-Türk Savaşı olarak isimlendirilen bu tartışmada Armin Vambery'nin (1832-1913) öne sürdüğü ve temsil ettiği görüş Macarca'nın Türkçe kökenli olduğunu savunurken tartışmanın filologların çoğunluğunu oluşturduğu diğer tarafı ise Fin-Ugor dil ailesine işaret etmiştir. Bu tartışma Macarcanın Türkçe ile ilişki kurmuş bir dil olmakla birlikte, köken olarak Fin-Ugor dil ailesinden geldiğini savunan tarafın üstünlüğüyle sona ermiştir. Bununla birlikte yakın dönemde yapılan araştırmalar bu kanadın önde gelen ismi Budenz'in çalışmasında önemli hataların bulunduğunu göstermektedir.¹³ Rasonyi bu ilişki durumunu "Türkler Macar'ların babası Fin-Ugorlar ise anasıdır." diyerek betimlemiştir.¹⁴ Ancak öne sürülen her iki önerinin de Avrupa kökenini vurgulamadığı göze çarpmaktadır. Bu durum Macarların köken arayışı çalışmalarında dikkatlerini Doğu'ya yönlendirmelerine sebep olmuştur.

Ünlü Macar filolog ve oryantalist Körösi Csoma'nın 1819 yılında ilk Tibetçe-İngilizce sözlüğü kaleme alması da bu köken arayışının bir ürünüdür.¹⁵ Tibet'e kadar uzanan bu arayışı Avrupa içinde yalnızlık algısının desteklediği görülmektedir. Bu algının doğuşunda ise sadece Macaristan dışı sayılabilecek Avusturya İmparatorluğu ve onun Macarların bağımsızlık mücadelesi verdiği 1848 İsyanı'nın bastırılmasında önemli rol oynamış müttefiki Rus Çarlığı gibi dış unsurlar etkin değildi. Aynı zamanda Macaristan topraklarında demografik olarak Macarlara denk büyüklükte olan Slav nüfusunun, 1848 İsyanı'nda Macar hareketine destek vermemesi ve aynı

¹³ A. Marcantonio, P. Nummenaho, ve M. Salvagni, "The 'Ugric-Turkic Battle': A Critical Review", *Linguistica Uralica* 37, sy 2 (01 Ocak 2001), 81.

¹⁴ Lazslo Rasonyi, *Türk Devletinin Batıdaki Varisleri ve İlk Müslüman Türkler*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1983,5.

¹⁵ Demirkan, *a.g.e.* 15.

yıl içinde I. Panslavizm Kongresi'ni gerçekleştirerek bu ideolojinin resmen doğuşunu sağlamasının da büyük rolü olmuştur.¹⁶

Habsburg İmparatorluğu zorlukla bastırılan isyanların ardından Macarlarla uzlaşmaya vararak yönetim yapısında değişime gitmiştir. Nitekim 1867 yılında Avusturya-Macaristan İmparatorluğu olmasıyla (Ausgleich) kurulan ikili monarşi Macarların nüfuz alanını genişletmekle birlikte imparatorluğun köklü yapılarında değişikliğin mümkün olduğunu göstermiş ve sonuçta yeni bir iç tehdit oluşturmuştur. Macaristan toprakları içinde yaşayan, Macaristan Meclisi'ne vekil göndermekle birlikte Macar hükümetinin denetiminde olan Slav kökenli unsurlar, bu yapısal reform imkânını kendi bağımsızlık isteklerinde kullanabilecekleri bir durum olarak görmüşlerdir.¹⁷ Bu yorum özellikle Macaristan'ı bölüp Habsburg hanedanına bağlı bir Slav birliği kurarak İkili Monarşi'yi Üçlü Monarşi'ye çevirme fikrinde kendisini göstermektedir. Dolayısıyla bu gelişmenin Rusya'nın 1848 İsyanına Avusturya lehinde müdahale etmesi ve Almanya-Avusturya ittifakının kurulmasıyla Macar milletini 100 milyonu aşan Alman ve Slav nüfusları içinde yalnızlığa mahkum ettiği görülmektedir. Macaristan nüfusunun azınlıklarıyla birlikte 20 milyon olduğu göz önünde bulundurulursa hissedilen yalnızlığın yarattığı psikolojik etkiyi tahmin etmek daha kolay olmaktadır.

Bu durumun doğurabileceği sorunlara engel olmak için Macaristan'ın azınlıklara karşı bir Macarlaştırma politikası gütmüştür. 1850 yılında ülke nüfusunun sadece %44,5i'nin ana dilinin Macarca olması bu politikaların öncelikli olarak dil temelli olmalarına neden olmuştur. 1879 yılında çıkan yasa ile devlet okullarında eğitim dilinin Macarca olması, bu dönemde Budapeşte bölgesinde anadili Almanca olan nüfus oranının %34 olmasına rağmen 1880 yılında Almanca eğitim veren bir tane bile okulun olmaması, sayısı yüzü aşan okullardan ise sadece altısının birden fazla dilde eğitim vermesi bu dil temelli politikalara örnektir.

Macarlaştırma politikalarından toplumsal konumları olumlu etkilenen unsurlar da olmuş ve bu unsurlar Macarlaştırma politikalarını benimsemişlerdir. Slovaklar, Hırvatlar ve özellikle Yahudiler bu toplum içinde yükselme fırsatından

¹⁶ Önen, *a.g.e.* 22.

¹⁷ Kessler, *a.g.e.* XXXXIII-IV.

yararlanmıştı.¹⁸ Bununla birlikte Macarlaştırma fikrinin Ausgleich öncesinde de var olduğu, 1790-1890 arası yüz yıllık bir dönemde Macar azınlıklarının asimilasyonun kısa sürede gerçekleşeceği yönünde umutlar beslenmiş olduğunu da belirtmek gerekir.¹⁹

Bahsedilen yalnızlık hissi ülke içinde Macarlaştırma politikasının güdülmesine ek olarak dışarıdan müttefik arayışını doğurmuştur. 1890’lardan itibaren Batı Avrupa güçlerinin Rusya ile ilişkilerini düzeltmesi ve İngiltere-Fransa-Rusya ittifakının kurulmasıyla sonuçlanan süreç, bölgedeki müttefiklerini kaybeden Macar aydınlarını Doğu’da müttefik arayışına itmiştir. Bu ittifak için Ruslarla düşmanlığı ve Macarlarla yakınlığı olan Türklerin ağırlığını oluşturduğu Turan halkları uygun görülmüştür. Turan halklarının davasının “Batı’nın Doğu sınırı” olarak nispeten dezavantajlı bir konumda bulunan Macaristan’ı “Doğu’nun Batı sınırı” haline getirmek vasıtasıyla kalkındırabileceği düşünülmektedir. Ayrıca doğuda bir müttefik arayışı I. Dünya Savaşı öncesi dönemde Avusturya’dan dış politika bağlamında da bağımsızlık elde etme, 2. Dünya Savaşı’nın bitimine kadar olan süreçte ise her şeyden önce Trianon Antlaşması ile kaybedilen toprakları geri alma ihtiyaçlarının karşılanması için uygun bir reçete halini almıştı.²⁰

Bu süreç Turancılığın Macaristan’da bir dünya görüşü olarak yayılmasını sağlamıştır. İdeolojinin yayılmaya başlamasıyla ise Macar Turan Cemiyeti, Macaristan Turan Birliği, Körösi Csoma Derneği gibi çeşitli kurumlar bünyesinde bir teşkilatlanma sürecinin yaşandığı görülmektedir. İlk olarak 1905 yılında kısa ömürlü bir girişimde bulunulmuş,²¹ bu girişimin dağılışının ardından birkaç yıl sonra kurulan ve en uzun ömürlü kurumlardan biri olan Macar Turan Cemiyeti ile Turancılık fitili yeniden ateşlenmiştir.

2.2. Macar Turan Cemiyeti (Magyar Turáni Társaság) 1910-1919

¹⁸ Andrea Komlosy, “Imperial Cohesion, Nation-Building, and Regional Integration in the Habsburg Monarchy”, içinde *Nationalizing Empires*, Historical studies in Eastern Europe and Eurasia; volume III (Budapest: Central European University Press, 2015)386-7.

¹⁹ Kessler, *a.g.e.* XXXX-XXXXI.

²⁰ Kessler, *a.g.e.* XXXX-XXXXIX, 155-156.

²¹ Kessler, *a.g.e.* 81

1905 tarihli kısa ömürlü girişimin ardından 1910 yılında cemiyetin kuruluşuyla Turancılık başarılı bir şekilde kurumsal bir yapıya bürünmüştür. Ancak cemiyetin kuruluşunun ilk aşamalarında sancılı bir sürecin yaşandığı bilinmektedir. Kessler’a göre cemiyetin teşkilatlanma sürecinde ilk başkan Pal Teleki de Turancılığın başarısına şüpheyile yaklaşmıştır.²² Bu sürecin sancılı geçmesinin nedenleri maddi imkansızlıklar ve cemiyet mensupları arasında yaşanan fikir ayrılıklarının yanı sıra, dönemin Macar milliyetçilik akımları içinde Turancılık fikrinin konumudur. İncelediğimiz Trianon Antlaşması sonrası dönemde karşımıza çıkacak *irredantist** vurgular da dahil olmak üzere Turancılığın sunduğu kalkınma vaatleri ve emperyalizm hayalleri, diğer milliyetçilik akımlarının vaatlerinde de yer almaktadır. Turancılığın en büyük vaadi olan Batı’dan kopuş iddiası ise beraberinde büyük bir zihinsel dönüşüm gerektirmiştir. Ancak bu dönüşümün başarısı Turancılık hareketi içinde de tartışmalıdır. Bunun sebebi Macar halkını Hristiyan yapan Aziz Kral İstvan sebebiyle bin yılı aşkın tarih anlatısının Batı ile iç içe oluşudur. Zira Trianon Antlaşması sonrası dönemde dahi Batı ile gerek siyasi gerek kültürel ilişki ağlarının sürdüğü görülmektedir. Bahsedilen zihinsel dönüşümü gerçekleştirmeye çalışan kesim, Macar tarih anlatısına yerleşmiş olan bu Batı merkezli anlatının aksine Aziz Kral İstvan’ın pagan rakibi Koppány’i öne çıkarsa da bu husus radikal oluşumlar haricinde karşımıza çıkmayacaktır. Azınlık kalan bu radikal kesim tarafından işbirlikçilikle, “Saf Turanlılığı” Hristiyan kültürüyle barıştırmaya zorlayarak “kirletmekle” itham edilen görüş ise Turancılık içinde ana akım olacaktır. Böyle bir bağlamda kurulan Macar Turan Cemiyeti’nin yapısı, çalışmamızın odaklandığı zaman diliminde karşılaşılan Turancılık akımları ve kurumlarını anlamak için önemlidir.

Turan Cemiyeti’nin kurucu üyelerine bakıldığında cemiyetin seçkin bir zümreye hitap ettiği, teşkilatın etnik çeşitlilik bakımından Turancılık kavramının çağrıştırdığı ve ilerleyen dönemlerde karşımıza çıkacak olan ırkçı anlayışın henüz hâkim olmadığı görülmektedir. Ünlü Türkolog Ignacz Kunocs’un öğrencisi Gyula Meszaros ile Avusturyalı bir askerin oğlu olan Alajos Paikert’in kuruculuğunda örgütlenen teşkilatın yönetimi 6 başkan yardımcısı ve 1 başkandan oluşmaktadır. Jenö

²² Kessler, *a.g.e.* 110.

* Kaybedilen toprakları geri alma, kurtarımcılık.

Cholnoky, Lajos Loczy, Bela Erodi, Kont Mihaly Karolyi ve Kont Lazslo Szapary, Meszaros ve Paikert'in başkan yardımcısı olduğu yönetimin başında Macaristan başbakanlığı görevini iki defa üstlenecek Kont Pal Teleki bulunmaktadır. Bu isimlerden özellikle Cholnoky daha sonra kurulacak Macaristan Turan Birliği'ndeki rolüyle karşımıza çıkacaktır.

Cemiyet üyeleri dört gruba ayrılmıştır:

1. Kurucu
2. Düzenli
3. Katkıda bulunan
4. Onursal

Ayrıca cemiyetin onursal başkanlığına Türkoloji disiplininin kuruluşunda ön plana çıkan isimlerden Armin Vambery ve ünlü Macar devlet adamı Kont Istvan Szchenyi'nin oğlu Kont Bela Szchenyi getirilmiştir. Yönetim ekibine ek olarak kurum politikalarını gözden geçirmesi ve üye alımlarını denetlemesi için çoğunluğu akademisyenlerden oluşan 30 kişilik bir komite kurulmuştu. Bu komite üyelerinin profili ve Budapeşte'de aktif üye sayısının en fazla 500 olarak belirlenmek suretiyle kısıtlanması dikkat çekicidir. Zira buradan Turan Cemiyeti'nin kendine yüklediği misyonun siyasi bir tarafı temsil etmek veya bir kitle hareketi başlatarak başına geçmek olmadığı sonucu çıkarılabilir. Kessler da cemiyetin asıl gayesinin Macar devletinin bekasını güvene alacağını düşündükleri bir *Doğu Açılımı'nın* fikrî alt yapısını temellendirmek olduğuna değinmiştir. Bununla birlikte ırkçı radikal gruplara da ev sahipliği yapan cemiyet, üye profilinden anlaşıldığı kadarıyla çoğunlukla asiller ve üst sınıflara hitap etmiştir. Bu hususlar cemiyetin muhafazakâr nitelikte bir kimliğe sahip olduğunu düşündürmektedir.²³

Yukarıda değinilen hususlar göz önünde bulundurulduğunda cemiyetin düzenlediği faaliyetler Asya ve Avrupa'da Macarlar ile akrabalık ilişkileri olan milletlerin bilimsel, sanatsal ve ekonomik yapılarını inceleyerek geliştirmek ve “kardeş halkların çıkarlarını Macaristan'la bütünleştirmeye çalışmak” amaçlarına hizmet etmiştir.²⁴ Cemiyet faaliyetlerinin hedef kitlesinin farklı milletleri içermesi, ileride

²³ Kessler, *a.g.e.* 105-107.

²⁴ Demirkan, *a.g.e.* 36.

doğabilecek din ve mezhep temelli sorunların doğmasına müsaade edilmeyecek bir bağlam oluşturma çabasını beraberinde getirmiştir.

Cemiyetin kuruluş amaçlarına ulaşmak için 1913 yılında *Turán* isimli bir bilimsel dergi yayımlanmaya başlanmıştır. Bu derginin cemiyetin bilimsel faaliyetlerinin altyapısını oluşturma ihtiyacı nedeniyle yayımlandığı, aynı zamanda halkın kalanı ile iletişim kurma aracı vazifesi gördüğü anlaşılmaktadır. Buradan hareketle *Turán Dergisi*'nin çok amaçlı bir yapıda olduğu görülmektedir. Zira derginin sadece bilimsel yayınlara ev sahipliği yapmakla sınırlı bir dergi olarak kalmadığını düşünmek de mümkün olmaktadır. Alajos Paikert'in 1913 tarihli bir makalesinde geçen ekonomik bağlamda dile getirdiği "*Asya şimdi bizim için, Macarlar için fethedilecek bir coğrafyadır.*" tabiri ve Pal Teleki'nin 1914 tarihli bir yazısında "*Cemiyetimizin en önemli amacını bu alana ilgi uyandırarak, bilimsel ve ekonomik hedefler doğrultusunda işçilerin gelişimine yardımcı olmasında, böylece türümüzün, bu vasıta ile insanlığın kültürel gelişmesine hizmet olarak görürüm.*" cümlesi, bu çok amaçlılığın göstergesidir.²⁵

Turán Dergisi'nin cemiyetin kuruluşundan ancak 3 yıl geçtikten sonra yayımlanmaya başlamasının akademisyenlerin de önemli rol oynadığı bir topluluğun dergi çıkartma fikrine geç ulaşma ihtimalinden kaynaklı olmadığı kanaatindeyiz. Zira daha önce de değinildiği üzere cemiyetin kuruluşunda yaşanan sancılı sürecin derginin yayım süresinin gecikmesinde de etkili olması kuvvetle muhtemeldir.

Derginin yayın hayatına başlamasından sonra da cemiyetin sancılı sürecinin devam ettiği görülmektedir. I. Dünya Savaşı'nın başlangıcına kadar cemiyetin faaliyetlerinin duraklamasının yarattığı boşluğu 1914 yılında Budapeşte merkezli olduğu, gazete ve broşürlerle görüşlerini yaymaya çalıştığı dışında hakkında pek bilgi olmayan yeni bir hareket doldurmaya çalışmıştır. Cemiyet ise 1915 itibariyle yeniden kamusal alanda varlığını göstermeye başlamıştır. Turancı görüşleri yayma organı olarak milliyetçi bir yayın olan *A Cél (Amaç)* gibi dergilerden de yararlanıldığı görülmektedir. Bu dönemde özellikle derginin baş editörü Baron Nyery ile yardımcı editörler Kont İstvan Bethlen, Gyula Mezey ve Gyula Pekar gibi isimlerle kurulan ilişkiler savaş sonrası dönemde cemiyet için önemli sonuçlar doğuracaktır. Derginin Turancılık

²⁵ Çapraz ve Bayram, *a.g.e.* 13.

ideolojisinin tanıtımının yapıldığı 1914 sayısında Ausgleich anlayışının dış politikaya da uyarlanması ve bu bağlamda Doğu Meselesi'nin Macarlara bırakılması savunulmuştur. Yusuf Akçura'nın da makalesinin basıldığı bu sayıda Turancılık bu ikinci Ausgleich için biçilmiş kaftan olarak sunuluyor, Gyula Meszaros'un "Yurdum" başlıklı şiirinde ise Macaristan sınırları dahilinde kalan milliyetçilik anlayışının kısıtlayıcı olduğu vurgulanıyordu.²⁶ 1917 yılına gelindiğinde *Turán Dergisi*'nin yeni sayıları yayımlanmaya başlamıştır.

Turancılık konusunda Gyula Germanus'un iyi niyetli fakat bilimsel temelden yoksun olduğu yönündeki eleştirisi gibi yorumlara *A Cél* gibi alternatif dergilerde cevap verme imkânı doğmuştur.²⁷ Ayrıca savaş yıllarında cemiyetin Macar hükümetiyle ilişkilerin de yoğunlaştığını görülmektedir. 1916 yılında cemiyetin adına *Macar Doğu Kültür Merkezi* eklenmiştir. Buna ek olarak *Macar Doğu Ekonomi Merkezi* kurulmuş ve bu iki kurum Macar Doğu Federasyonu ismi verilen çatı altında birleştirilmiştir.²⁸

Yapısal reformu beraberinde getiren bu süreçte Kont Pal Teleki ayrılmış, yerine Kont Béla Széchényi başkan olmuştur. Ayrıca *Macar Doğu Kültür Merkezi (Macar Turan Cemiyeti)*'ne Macar Millet Meclisi'nde oda ayrılmış, devlet bütçesinden yardım yapılarak yurt dışından gelen Doğu kökenli öğrencilerin idaresi cemiyete bırakılmıştı.²⁹ Bununla birlikte yapılan bu yardımla hükümetin cemiyetin kontrolünde söz sahibi olmaya başladığı görülmektedir. Görüldüğü üzere Macar hükümeti yatırım yaptığı ve savaş dönemi propagandasında kullanabileceği bir ideolojiyi temsil eden cemiyeti parlamentoda oda vererek taltif etmiştir. Böylece hükümet yukarıda zikredilen çatı kurumunun yönetim kadrosunu kendi belirleyerek denetim altına almıştır.³⁰

Siyasetle bağlantıları güçlenirken Macar Turancıların I. Dünya Savaşı bağlamında Bulgaristan ile sınır komşusu olup buradan da Osmanlı üzerinden Turan coğrafyasına açılma planları yaptığı görülmektedir. Fakat Macaristan, başlatılmasını dahi istemediği I. Dünya Savaşı'ndan yenik çıkmış ve savaşın bedelini Trianon

²⁶ Kessler, *a.g.e.* 124-127.

²⁷ Kessler, *a.g.e.* 131.

²⁸ Demirkan, *a.g.e.* 48.

²⁹ Önen, *a.g.e.* 88-90.

³⁰ Kessler, *a.g.e.* 139-141.

Antlaşması ile ağır bir şekilde ödemiştir.³¹ Trianon Antlaşması'nın Turancılık üzerinde etkilerine ve incelediğimiz dönem olan bağımsız Macar Krallığı yıllarında Turancılık faaliyetleri konusunu incelemeye başlamadan önce değinilmesi gereken bazı noktalar bulunmaktadır. Bunlardan biri bu tarihe kadar hareket içinde kalmış ve cemiyetin ilk yıllarının zorlu geçmesinin nedenlerinden olan görüş ayrılıklarıdır.³²

Hareketin parçalanmasıyla gün yüzüne çıkacak olan bu görüş ayrılıklarında ideolojinin en temelinde yer alan Turan teriminin anlamı dahi tartışma konusu olmuştur. Firdevsi'nin *Şehname*'de İran'ın düşmanını betimlemek için kullandığı bu isimdeki ülke ve betimlediği göçebe halkını ortak ata kabul etmek "Turan Irkı" olarak betimlenen insan kütlesinin akrabalığı tezinin yapı taşlarından biridir. Bununla birlikte ortak ata tanımının biyolojik mi yoksa kültürel mi olduğu konusu cemiyet içinde ayrı bir tartışma konusudur.³³

Ayrıca bu görüş ayrılıklarının Macar hükümetinin politikaları için sorun teşkil etmeyecek bir "makbul Turancılık" tanımına yakın olanlar ile uzak olanlar arasında olduğunu düşünmek mümkündür. Devlet kanadına yakın olan ve cemiyetin kurucularından Alajos Paikert iki tarafın ilişkisinde köprü görevi görmüştür. Latin Amerika ile Amerika Birleşik Devletleri'nin ilişkisini Turan halkları ile Macaristan'ın ilişkileri için bir model olarak gören Paikert belki Avusturyalı bir askerin oğlu olmasının da etkisiyle Turancılık kavramında soy değil kültür odaklı ilerlemiştir. Ek olarak Paikert, Pal Teleki'yi cemiyete sokmuş isimdir.³⁴ Pal Teleki ise Turan'ı coğrafi bir kavram, Turanlı tabirinin tanımını ise bu coğrafi kavramın nitelediği alanın sakinleri tarafından benimsenmiş belli bir yaşam tarzı olarak kabul etmektedir. Teleki 1916 yılında yaptığı konuşmasında Turan'ı kendi tanımından hareketle kesin sınırlı değil "çevresi dalgalı" olarak betimlemiş ve demografik veya sosyolojik bir içerikte olduğunu reddetmiştir. Aynı günün gecesinde daha sonra Turan Cemiyeti'nin başkanlığını da yapacak olan Gyula Pekar ise Turan kavramını ırk temelli tanımladığını belirten bir konuşma yapmıştır.³⁵

³¹ Şen, *Yurt Tutuştan Trianon'a*, 180.

³² Kessler, *a.g.e.* 105.

³³ Önen, *a.g.e.* 73-76.

³⁴ Kessler, *a.g.e.* 91-96.

³⁵ Önen *a.g.e.* 76-77.

A Cél Dergisi'nin baş editörü Baron Albert Nyery de Turanlı kimliğini kan bağı ile temellendirmektedir. Bununla birlikte Cholnoky, Lajos Sassi Nagy gibi isimlerde de görülen kültür veya dil gibi beşeri etkiye açık olan bir alandan ziyade doğuştan mensubiyeti öngören bu tanımdan beklenebileceğinin aksine mümkün olduğunca kapsayıcı bir anlayışa sahip olunduğunu görmekteyiz. Öyle ki Nyery, Sassi Nagy ve Cholnoky tarafından nüfusu 400-500 milyon olarak verilen Turan ırkına Çinliler bile dahil edildiği görülmektedir.³⁶

Cemiyetin isminin anlamı konusunda dahi fikir birliğinin olmadığı bir ortamda teşkilatın bütünlüğünü koruması pek mümkün değildir. Nitekim 1918 yılının *Turán Dergisi* sayılarında da bu ayrım görülmektedir. Pal Teleki, editörü olduğu bu yılın bilimsel niteliği öne çıkan sayılarında ünlü Türkolog Gyula Nemeth'e de önemli bir ölçüde yetki vermiştir.³⁷ 1921 yılında yayın hayatına başlayacak olan *Körösi Csoma Archivum*'un *Turán Dergisi*'nin devamı olduğu yönünde bir görüş bulunmakla birlikte³⁸ dergi programı konusunda ilk sayısına atıf yapılan yayının bu bağlamda çıkarılmış 1918 sayıları olduğu düşünülmektedir.³⁹ Ek olarak 1918 sayılarında *Turán Dergisi*'nin isminin *Túrán* şeklinde yazıldığı, bu durumun Pal Teleki'nin ve Jenö Cholnoky'nin Turan'ın coğrafi bir kavram olduğunu savundukları makalelerinde de görüldüğü belirtilmelidir.⁴⁰ Bahsi geçen konunun önemi üzerinde Körösi Csoma Derneği ile ilgili bölümde durulacaktır. Fakat Turan Cemiyeti nezdinde hizip ayrılıklarını ortaya çıkartması açısından kısaca değinmek elzemdir. Zira Baron Albert Nyery ve Gyula Pekar'ın yayın sürecinde etkin rolleri olduğu belirtilen *A Cél Dergisi* görünüşe göre Turan Cemiyeti'nin yönetiminin aldığı bu isim değişikliği kararını kabul etmemiş ve 1918 sayılarında derginin reklamını adını istikrarlı bir şekilde *Turán* şeklinde yazarak yapmıştır.⁴¹ (bkz. EK 4) Kanaatimizce bu durumun derginin 1918'deki sayılarının coğrafi tanım politikasına bir tepkidir.

³⁶ Önen, *a.g.e.* 75.

³⁷ Önen, *a.g.e.* 94.

³⁸ Demirkan, *a.g.e.* 46.

³⁹ Önen, *a.g.e.* 98; Çağatay ve Bayram, *Turan Dergisi*, 31.

⁴⁰ Jenö Cholnoky, "Túrán", *Túrán*, 1918, 25-44; Pál Teleki, "A Túrán földrajzi fogalom", *Túrán*, 1918, 44-84.

⁴¹ Örnek olarak Ağustos 1918 sayısı verilebilir. *A Cél*, Ağustos 1918, https://misc.bibl.u-szeged.hu/48292/1/a_cel_1918_007.pdf.

Özetle zorlu kuruluş süreci ve ona damgasını vuran maddi sıkıntılara, daha sonra içte yaşanan fikir ayrılıklarına ve hükümet denetimine rağmen cemiyet varlığını sürdürmüştür. Bu dönemde Turan ülkelerinden gelen öğrencilerini “Macaristan’ın neferleri” olarak nitelendirip eğitim süreçleriyle ilgilenen Macar Turan Cemiyeti, Turancılığın savaş yıllarında eğitim müfredatına girebilmesini sağlamıştır. Ayrıca ideolojinin taşrada Szabolcs merkezli bir oluşum haricinde ana savunucusu olmuştur.⁴² Turancılık faaliyetleri konusunda neredeyse tekel olduğu bu dönemin sonunda I. Dünya Savaşı’nda Macaristan’ın yenilen safta olması Trianon Antlaşması ile Macaristan’ın bağımsızlığını kazanmakla birlikte çok büyük toprak kaybı yaşamasına neden olmuş, yaşanan istikrarsızlık ise kısa ömürlü Macaristan Sovyet Cumhuriyeti’nin kurulmasına yol açmıştır.

Bela Kun’un liderliğini yaptığı Kızıl Devrim başarısız olana kadar geçen sürenin ideolojinin tarihinde önemli etkileri olmuştur. Cemiyetin “tamamen modası geçmiş ve zamanın ruhuna aykırı” bir ideolojiyi temel alması nedeniyle dağıtıldığı, yerine oluşan boşluğu doldurması amacıyla Sosyalist Doğu Cemiyeti adında bir kurum kurulduğu yönünde iddialar bulunmaktadır.⁴³ Ancak Turan Cemiyeti’nin Macar Meclisi’ndeki ofisini kaybetmesine rağmen üyelerin ciddi bir yaptırım veya kovuşturmayla uğramadığı görülmektedir. Ofislerinin Lenin Gençliği’ne verilmesine karşılık Doğu Kültür Merkezi’ne aynı bina içinde yeni bir oda tahsis edilmiştir.⁴⁴ Dolayısıyla Cemiyetin dağılmasını ülkenin Çekoslovakya, Romanya ve Yugoslavya’dan oluşan Küçük Antant Güçleri tarafından işgal edilmesi ile açıklayan bakış açısı daha isabetli görülmektedir.⁴⁵ Bununla birlikte Cemiyet kuruluşundan itibaren sosyalizm karşıtı bir duruşa sahiptir. Nitekim Cemiyetin ilk başkanı Pal Teleki Viyana’da Anti Bolşevik Komite’yi örgütlemiş ve Bela Kun rejiminin sona ermesinin ardından Miklos Horthy tarafından kurulan muhafazakâr rejimin 19 Temmuz 1920 tarihinde başbakanlığını dahi üstlenmiştir.⁴⁶ Yeni rejim ve bağımsız Macar Krallığı’nın kuruluşuyla o güne kadar olan süreçte aynı çatı altında kalmayı başaramamış yapılar artık dirsek temasını sürdürmekle birlikte ayrı yollara gidecektir.

⁴² Kessler, *a.g.e.* 134.

⁴³ Kessler, *a.g.e.* 162.

⁴⁴ Ablonczy, *a.g.e.* 80.

⁴⁵ Çağatay ve Bayram, *a.g.e.* 31.

⁴⁶ Önen, *a.g.e.* 399.

2.3.Trianon Sendromu

Macaristan ölçeğinde Birinci Dünya Savaşı'nı bitiren Trianon Antlaşması'nın gerek ülkenin toplumsal ve siyasi yapısının gerekse Macar Turancılık tarihinin şekillenmesi açısından önemli etkileri olmuştur. Asırlar sonra bağımsızlığını kazanmakla birlikte antlaşma masasından en zararlı ayrılan ülkelerden birinin Macaristan olduğu görülmektedir. Müzakerenin olmadığı, Macaristan'ın çok önceden belirlenmiş kaderinin resmîyete döküldüğü bir antlaşma olan Trianon, Osmanlı İmparatorluğu'na dayatılan Sevr Antlaşması ile benzer amaç ve niteliktedir. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun dağıtılmasına rağmen Avusturya dahi Macaristan'dan toprak alabilmiştir. Antlaşmanın sonucunda Macaristan masadan tarihi ve ekonomik bağlarının çok güçlü olduğu bölgeleri kaybederek ayrılmıştır. Üstelik bunlara ek olarak Macaristan toprakları I. Dünya Savaşı'ndan sonra ülkelerin kaderinin belirlenmesi için hazırlanan Wilson İlkeleri'ne aykırı bir şekilde tasarlanmıştır. Bu dağılımda Macar nüfusun yoğun olduğu bölgelerin plebisit bile yapılmadan alındığı görülmektedir.

Antlaşmanın toplumda meydana getireceği travmanın tezahürlerini tartışmadan önce Trianon'un ortaya çıkış şartlarını belirtmekte fayda vardır. Trianon ile yeni bağımsız Macaristan Krallığı'nın sınırları, Tarihi Macaristan olarak bilinen coğrafyanın 1/3'ünden ibaret hale gelmiş ve nüfusun %58'i kaybedilmiştir. Yukarıda belirtildiği gibi Wilson İlkeleri'ne uyulmaması sebebiyle bu orana üç milyonluk Macar nüfus da dahildir. Macaristan ormanlarının %88'i, demir kaynaklarının ise %83'ü Çekoslovakya, Yugoslavya, Romanya ve hatta Avusturya'ya verilmek suretiyle ülke sınırlarının dışında kalmıştır.⁴⁷ Avusturya-Macaristan ekonomik sisteminin de çöküşü anlamına gelen bu dağılım süreci ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı vurgusuyla yapılmıştır. Ancak Macar ulusunun bu hakkının ihlal edilmesi, ilerleyen dönemde Macaristan siyasetini belirleyen unsurlarından biri olacaktır. Bu durumu düzeltme isteği Miklós Horthy rejiminin önce Faşist İtalya, daha sonra ise Nazi Almanya ile kurduğu yakınlığın da altında yatan neden olarak karşımıza çıkacaktır. Bu noktadan itibaren Macar kültür hayatına ve doğal olarak Turancılık ideolojisine irredantizm teması girecektir.

⁴⁷ Miklos Horthy, *Memoirs*, çev. Andrew L. Simon, (La Vergne: Lightning Print Inc, 2000), 134-137.

Buna ek olarak Trianon ile Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun parçalanması Macaristan'ın artık bağımsız olduğu ve dolayısıyla bir yönetim biçiminin belirlenmesi gerektiği anlamına geliyordu. Yönetim biçimi olarak Cumhuriyet yerine krallık yolunun seçilmesinde Macaristan Kralı'nın kaybedilen tarihi Macar toprakları üzerinde hak sahibi olacağı düşüncesinin etkisi olduğu da göz önünde bulundurulmalıdır.⁴⁸ Antlaşma imzalanmadan Çekoslovakya'nın Macaristan'da Habsburg soylu bir naibin gündeme gelişinin kendisi için milli güvenlik sorunu teşkil edeceğini belirtmesi⁴⁹ bu meselenin ciddi bir şekilde düşünüldüğünü göstermektedir. Hatırlanacağı üzere savaş sonrası yaşanan kaos dönemi cumhuriyet ve de özellikle komünizm kavramlarına soğuk yaklaşılmasına neden olmuştur. Bu sebeple yeni yönetim biçimi olarak monarşi uygun görülmüş, yönetim tarzı üzerine yapılan tartışmalar bir noktadan sonra kralın kim olacağı yönünde gelişmiştir. Tartışmalar sırasında Arşidük Joseph'in daha önce kısa süreliğine Kral Charles adına yürüttüğü naipliğe bir daha getirilemediği görülmektedir. Bu sürecin sonucunda Macar ordusunun en yüksek rütbeli ismi olan Miklos Horthy, askerlerin parlamento binasına girdiği bir seçimle Kral Naibi seçilmiştir.⁵⁰ Bütün bu gelişmelerin ardından Arşidük Joseph'in kovuşturmaya uğramaması ve ileride Turan Cemiyeti'nin hamisi olabilmesinde Habsburg isminin olası Trianon revizyonunda işe yarayabileceği düşüncesinin de etkisi olduğu kanaatindeyiz.

Trianon'a kadar olan süreçte Turancılık, radikal unsurları barındırsa da kurumsal yapısı devletle uzlaşmaya daha açık olan muhafazakâr kadrolar tarafından yürütülen bir ideoloji olarak karşımıza çıkmaktaydı. Fakat bugün dahi Macaristan'ın en büyük siyasi aktörlerinden olan Jobbik tarafından açıkça haksızlık olarak nitelendirilebilen Trianon Antlaşması'na⁵¹ verilen tepkinin imzaların atıldığı dönemde de oldukça güçlü olduğu anlaşılıyor. Vardy bu tepkinin bir kanıtı olarak neredeyse her sosyal bilimcinin ideolojik eğilimlerinden bağımsız bir şekilde Trianon üzerine çalışmalar

⁴⁸ Eric Roman, *Austria-Hungary & the Successor States A Reference Guide From the Renaissance to the Present* (Facts On File, Inc., 2003), 223-224.

⁴⁹ Şen, *a.g.e.* 383.

⁵⁰ Istvan Deak, *Essays On Hitler's Europe* (London: University of Nebraska Press, 2001),151.

⁵¹ A. Marcantonio, P. Nummenaho, ve M. Salvagni, "The 'Ugric-Turkic Battle': A Critical Review", *Linguistica Uralica* 37, sy 2 (01 Ocak 2001), 81.

yapmasına değinmektedir.⁵² Trianon Antlaşması'ndan kaynaklanan şok etkisi kendisini “Nem! Nem! Soha!” (Hayır! Hayır! Asla!) gibi sloganlarda göstermiş, antlaşma metninin hazırlık sürecinde Macar tarafının endişelerine riayet edilmemesi ise Avrupa içinde yalnızlık hissini ve Batı aleyhtarı söylemleri güçlendirmiştir.

Böyle bir bağlamda Batı karşıtlığının yükselişiyle bu yönde bir söylem geliştirmeyen cemiyet yeterli bir çatı olma vasfını yitirmiş, yaşanan ayrılımlarla yeni örgütlenmeler ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte ileride de göreceğimiz gibi farklı çatılar altında toplanma durumu söz konusu olsa da belli bir düzeyde bağlantılar korunmuş ve gerek görüş gerekse vurgu farklılıklarının doğurduğu ayrılıklar kurumlar arası düşmanlığa sebebiyet vermemiştir. Macar halkının asırlar sonra geri kazandığı bağımsızlığıyla beraber Macar Turancılığı da artık yeni bir döneme girmiştir.

2.4. Macaristan Turan Birliği

2.4.1. Kuruluşundan İlk Dağılına Kadar Macaristan Turan Birliği (1920-1923)

“Trianon Sendromu” olarak da adlandırılan şok etkisinin hissedildiği dönemde Macar Turan Cemiyeti bünyesinden ilk ayrılımlar yaşandı. Cemiyetin yeniden faaliyete geçişinden önce eski üyeleri ile Trianon sonrası ortaya çıkan bağlamda aşırı milliyetçi akımlara yönelmeye başlayanlar bir araya geldi ve liderliğini Jenö Cholnoky'nin üstlendiği Macaristan Turan Birliği (*Magyarorszagi Turani Szovetseg*) kuruldu.⁵³ Cemiyetin daha radikal kesimlerinin kurduğu oluşum genel olarak “anti-aristokrat, anti-kapitalist, anti-ruhban, anti-modern, Batı aleyhtarı, Alman ve Slav karşıtı” bir yapıya sahiptir.⁵⁴ Birliğin örgütlenmesinde Turan kökenli kurumlara atıfta bulunulduğu görülmektedir. Birliğin “Başbuğu” (Nagyvezer) Jenö Cholnoky, “lideri” (vezer) AntalSzentgali, “şefi” ise Benedek Barathosi-Balogh olmuştur.⁵⁵ Birimlerini “kabileler” (Torzs) ve “boyılar” (Nemzetseg) olarak düzenleyen birlik yukarıda zikredilen isimlere ek olarak Gyula Meszaros, Zoltan Felvinczi-Takacs, Lajos Sassi-

⁵² Steven B. Vardy, “The Impact of Trianon upon Hungary and the Hungarian Mind: The Nature of Interwar Hungarian Irredentism”, *Hungarian Studies Review* 10, sy 1 (1983), 23, <https://doi.org/10.12775/HiP.2017.011>.

⁵³ Önen, *a.g.e.* 146-7.

⁵⁴ Kowalczyk, *a.g.m.*, 54.

⁵⁵ Önen, *a.g.e.* 147.

Nagy, Sandor Marki, Istvan Desewffy, Erno Kovacs-Karap, Tihamer Turchanyi ve Jenö Zajti gibi isimlere de ev sahipliği yapmaktadır.⁵⁶

Birlik, *Turán Dergisinde* yayımlanan kuruluş bildirisinde Batı'yı korumak için Macar kanının aktığı dönemin sona erdiğini ilan edip tüm Turan halklarını “Sami yozlaşması ve Alman ahlaksızlığına” karşı birleşmeye çağırıştır.⁵⁷ Bildirinin cemiyetin dergisinde yayımlanması Turancılığın kurumsal düzeyde ayrılmaktan ziyade çeşitlendiği bir döneme girdiğini düşündürmektedir. Aynı zamanda birliğin başbuğu Jenö Cholnoky'nin daha sonra *Körösi Csoma Derneği*'ne üye olması bu hususu destekler niteliktedir. Bu noktada Macaristan Turan Birliği ve Macar Turan Cemiyet arasındaki benzerlik ve farklılıkların belirtilmesi yerinde olacaktır.

Turan cemiyetinin daha önce belirtilen kitle hareketi olmaktan kaçınma eğiliminin aksine Birliğin genele hitap etmeyi amaçlaması Macar Turancılığına en önemli katkılarından biri olmuştur. Yeni oluşumun taşranın en ücra köşesine kadar ulaşma isteği Turan Cemiyeti'nde karşımıza çıkan bir olgu değildir. Buna ek olarak Cemiyette karşımıza çıkmayan ırk vurgusu Turan Birliği'nin söylemlerinde mevcuttur. Yine daha önce Turan Cemiyeti'nin faaliyetlerinin etkisiyle oluşan Turancılığın birlik nezdinde bilimsel bir tartışma olmaktan çıkmaya başladığı görülmektedir. Zira Turancılık Macar ulusu için manevi bir güç kaynağı ve hatta oldukça romantik bir ifadeyle “güneş ışığına olan arzu” olarak betimlenmektedir. Bu betimlemeye yol açan romantizm bir yandan da Atlantis'in yönetici ırkının ve Sümerlerin Turan kökenli olduğu gibi iddialara ve bunlara paralel olarak Hint-Avrupa kavimlerinden çok daha önce Turan halklarının uygarlığı geliştirdiği, dolayısıyla daha üstün bir ırk olduğu çıkarımına sebebiyet vermiştir.⁵⁸

Bununla birlikte daha önce kendini gösteren ırk anlayışının burada da önemli ölçüde değişmediğini belirtmek mümkündür. Turan kültürü yerine kan bağıını öne çıkaran Turan ırkı anlayışı savunulsa bile “saf” Turanlılık özlemi güdülmemiş, Turan Birliği'nin amacının “Karpattan Adriyatik'e kadar olan ülkeyi yeniden

⁵⁶ Kessler, *a.g.e.* 168-70 terimlerin Türkçe çevirileri için bkz. Önen, *a.g.e.* 153.

⁵⁷ Andrew C. Janos, *The Politics of Backwardness in Hungary 1825-1945* (Princeton-New Jersey: Princeton University Press, 1982), 274.

⁵⁸ Önen, *a.g.e.* 148-149.

Macarlaştırmak” olduğu belirtilmiştir.⁵⁹ Birliğin amacındaki “yeniden” Macarlaştırma vurgusunda Macar nşfusunun gşrece azlığının önemli bir etkisi olduğu ve tarihi Macaristan halkının asimilasyonu fikrinin hala gşcşnş koruduğunu da belirtmek mşmkşndşr. Nşfusu gerek kşltşrel tanımda gerekse kan bağı açısından Turan kökenli olmayan halklardan oluşan bölgeler Trianon sonrası dönemde bile unutulmamış ve Adriyatik sınırının belirtilmesinden anlaşılabileceği gibi Turan sınırlarına dahil edilmiştir. Birliğin kitle hareketini oluşturma çabaları önemli lde sonuçsuz kaldıktan sonra Cemiyet ile iş birliğinde artış grşlmşştşr. Bu etkileşim birliğin 1923’te yaşanan dağılma sşrecine de sirayet etmiştir. Ancak Kessler’ın 1924 yılına gelindiğinde Cemiyetten ayırmanın oldukça zor bir hal aldığını hususundaki değerlendirmiştir. Bu durum bahsedilen iş birliğinin bir sonucu olarak dşşşnşlse de 1924’te birliğin var olmaması bu değerlendirmenin hatalı olacağı izlenimini vermektedir.⁶⁰

Başbuğ Cholnoky’nin Macar Bilimsel Irk Korumacılığı Derneği’ne yaptığı bir konuşmada yeni ırk temelli grşşlerin Alman temelli olmaları nedeniyle Turan ırkının değil, Aryanların amaçlarına hizmet ettiğini söylemesi ve Sandor Marki’nin Birleşmiş Hristiyan Milliyetçileri Ligi’ne Turan halklarının gerekli altyapı sağlandığında Batı temelli bir Hristiyanlık anlayışını benimseyebilecekleri beyanında bulunması⁶¹ da birliğin toplumun geneline yayılma çabaları olarak yorumlanabilir. Ayrıca Turan Birliği’nin yine bu bağlamda daha sonra gelecek Monoteistlerin aksine Hristiyanlık ile ilişkisini dşşmanca bir tavırla kurmaktan ziyade Hristiyanlığı Macar kşltşrş ve hatta Hz. İsa’nın bşnyesinde Turanlılıkla bağdaştırma çabası içinde olduğu grşlmektedir.

Cholnoky’nin Turan ırkının nşfusunu beş yşz milyon olarak verdiği, Fin-Ugor dillerini konuşanlardan başlayarak Çinlilere kadar geniş bir alana yaydıđı⁶² dřřřnřldřđnde Marki’nin yukarıda verilen beyanı gerçek dışı grşnmektedir. Fakat Macarlara 50 katına yakın bir kştyleyle olan ilişkilerinde ayak uyduran değil ayak uydurulan taraf olabileceklerinin vaat edilmesinin birliğin amaçları için gerekli olduğu dşşşnşlebilir. Bu gereklilik kitle hareketi oluşturma yolunda bir engel olan ve

⁵⁹ nen, *a.g.e.* 151.

⁶⁰ Kessler, *a.g.e.* 171-172.

⁶¹ Kessler, *a.g.e.* 173.

⁶² nen, *a.g.e.* 152.

çalışmamızın başında değinilen Avrupa merkezli düşünce tarzından Asya odaklı düşünce tarzına geçmeyi dolayısıyla zihinsel olarak Macaristan'ı Avrupa'nın doğu sınırında değil Asya'nın batı sınırında konumlandırmayı kolaylaştırma ihtiyacından kaynaklanmış olmalıdır. Neticede Macaristan'ın Avrupa'nın Doğu sınırı yerine Asya'nın Batı sınırı olduğunun düşünülebilmesi için Asya'nın korunmaya değer kılınması gerekmektedir.

Dolayısıyla Turancılığın bir kitle hareketine dönüşebilmesi için belirtilen düşünsel engeli aşması ve farklı bakış açılarına sahip kişilere vaatlerde bulunmasını gerektirmiştir. Saf akademik üslubun terk edilmesi ve halka hitap eden faaliyetlerin tertiplenmesini gerektiren bu durumun tüm çabalara rağmen istenen sonuçların elde edilememesinde rolü olduğunu düşünmekteyiz.

Macaristan Turan Birliği'nin çabaları geniş kitlelerin desteğini alma konusunda istediği başarıyı elde edemese de bazı üst düzey temasları mümkün kılmıştır. Birlik, 1922 yılında gerçekleşen "Turan Kızları" operetinin galasını Macar Turan Cemiyeti ile birlikte düzenlemiş ve bu galaya Kral Naibi Horthy Miklos dahi katılım göstermiştir.⁶³ Fakat birliğin dağılma sürecine girmesi ve Macaristan Turan Cemiyeti'nin 1924 yılında Habsburg hanedanından Arşidük Joseph Francis'in Cemiyet Hamisi olacağı süreçte daha radikal unsurlarla arasına mesafe koyması nedeniyle bu yakınlaşma kalıcı olamamıştır.

Bu yıllarda Rus Çarlığı'nın yıkılışı ve Türklerin İstiklal Harbi'nin kazanması gibi Turancıları umutlandıran gelişmelere ek olarak Japon üst düzey bürokratlarının da Turancılık ideolojisine ilgi duyabileceği yönünde bazı emareler görülmüştür. Bunun üzerine Macaristan Turan Birliği etkisi en uzun ömürlü faaliyetlerinden birini gerçekleştirerek 1921 yılında Benedek Barathosi-Balogh'u Japonya'ya göndermiştir. Japonya'ya daha önce de geziler düzenlediği için aşina olan Balogh bir yıl süren bu gezisinde kurulan büyük hayalleri gerçekleştirememekle birlikte Japon Turancılığının temelini atılmasına vesile olmuştur. Nitekim 1930 sonrası dönemde iyice gelişen hareket bu temel üzerinden şekillenmiştir.⁶⁴

⁶³ Kessler, *a.g.e.* 174.

⁶⁴ Kessler, *a.g.e.* 177-179.

Turan Birliği'nin çeşitli alanlarda yaptığı girişimlerin nispeten başarılı olanlarından Turan Gazetecilik Enstitüsü'ne 210 kişi kaydolurken Diller Enstitüsü'ne kaydolanların sayısının 170 kişiyi aştığı belirtilmiştir. Kitle hareketinin hedeflediği sayılara ulaşılamadığı anlaşılıyor. İlerleyen süreçte de Cemiyet ile iş birliğinin arttığı görölen Birlik'in geniş bir kitleye yayılma amacının bir tezahürü olarak Turancı olmayan oluşumlarla da ortak faaliyetler yürüttüğü görölmektedir. Ayrıca bu dönemde İstiklal Harbi lehinde propaganda yapan Turan Haber Ajansı⁶⁵ ve Doğu Basın Merkezi gibi kurumlar kurularak Turan halklarına Macaristan'da yaşanan gelişmeler hakkında bilgi vermek amaçlanmıştır. Belirtilen gazetecilik enstitüsüne ek olarak dil kursları da açılmış, bu bağlamda Turan Birliği tarafından öğrencilere Türkçe, Japonca, Fince gibi “Turan” dillerine ek olarak Çince ve İngilizce dersleri de verilmiştir. Bu dillere ek olarak Esperanto derslerinin de verilmesi ilginçtir. Jozsef Fekete başkanlığında Fin-Eston, Laszlo Turmezei'nin idaresinde Türk bölümleri kurulan Birlik, Barathosi'nin dönüşünün ardından Japon Turancıları ile de iletişime geçmiştir.⁶⁶

Bununla birlikte ilerleyen süreçte fikir ayrılıkları sebebiyle birliğin zor günler geçirdiği görölmektedir. 1922 yılına gelindiğinde Cemiyetin daha radikal unsurları tarafından kurulan teşkilatın içinde de muhafazakâr-radikal ayrımı yaşanmıştır. Devletin yönetim biçimi ve Hristiyanlık gibi konularda anlaşmazlık yaşayan çevreler sonunda birliğin dağılmasıyla sonuçlanan süreci başlatmıştır.

Bu süreçte Birlik üyelerinin iki gruba ayrıldığı görölmektedir. Istvan Desewffy ve Jenö Cholnoky'nin lideri olduğu grup aynı zamanda hükümet desteğini de almış olmasına rağmen üyelerin çoğunluğu “Hür Kral Seçmenleri” olarak da bilinen Mihaly Dömötör-Kornai grubunun safındadır. 27 Mayıs 1922 tarihli genel kurul yasaklandıktan, 18 şubat 1923 tarihinde yapılan kurul da polis zoruyla dağıtıldıktan sonra bu ayrımlar keskinleşir. Cholnoky ve Desewffy'nin ayrılmasından sonra yeni Başbuğu Antal Szentgali olur, ancak 1923 yılı sona ermeden Birlik dağılır.⁶⁷

2.4.2. Dağılmadan Yeniden Kurulmaya: Ara Dönem

⁶⁵ Demirkan, *a.g.e.* 69.

⁶⁶ Önen, *a.g.e.* 154-155.

⁶⁷ Önen, *a.g.e.* 156.

Turan Birliği Turancılığın daha radikal yorumlarına ev sahipliği yapmış, muhtemelen keskin görüşlerin de katkısı olan uzlaşmazlık nedeniyle dağılmıştı. Fakat bu dağılış radikal Turancılığı besleyen unsurlar ortadan kalkmadığı için bir son olmamış, ideolojik duruşlarından vazgeçmeyen isimler birliğin yeniden kuruluşuna kadar farklı çatılar altında faaliyetlerini sürdürmüştür.

1924 yılında Sandor Marki'nin 1930 yılında da Tihamer Turchanyi'nin ölümlü, 1926 yılında ise ilk "Başbuğ" Jenö Cholnoky'nin Turan Cemiyeti'ne geri dönmesi birlik tarihinin bütünü açısından önemli gelişmelerdir. Ancak Turan Birliği'nin üyeleri bu gelişmelere rağmen Turancılık faaliyetlerini farklı çatılar altında sürdürmeye karar vermiştir. Üyelerinin büyük bir kısmı yeniden Turan Cemiyeti bünyesine dönerken bazı üyeler Cemiyet ile ilişki kurmadan Kurucu İttifakı, Macar Cemiyeti, Matyas Hollos Topluluğu, Macar-Hint Cemiyeti, Macar-Türk Derneği gibi oluşumlar içinde yer almıştır.⁶⁸

Kanaatimizce bu faaliyetleri Turan Birliği ile olan organik bağları nedeniyle alternatif akımlar arasında konumlamak yerine bir ara dönem olarak tasvir etmek gereklidir. Bu oluşumlar, isim açısından Turancılık ile hiçbir ilişkisi yokmuş gibi görünse de Turan Birliği'nin temsil ettiği Turancılık anlayışını yaşatma girişimi olarak yorumlanabilmeleri mümkündür. Bu husus en açık olarak üyelerinin arasında Turan Birliği'nin son Başbuğu olacak Miklos Majthenyi'nin ve Benedek Barathosi-Balogh'un ailesinin tamamının bulunduğu Macar Cemiyeti örneğinde görölmektedir. Macar Cemiyeti Macar Turan Birliği'nin eski üyelerinin yeniden aynı çatı altında toplanmasını sağlamıştır.

Macar Cemiyeti'nin öne çıkan bir faaliyeti bulunmamaktadır ve kuruluş mottosunda da doğrudan Turan kavramına referans vermemiştir. Fakat daha sonra Jenö Cholnoky gibi isimlerin katılımıyla belirginleşeceği üzere üye profili Macar ulusunun doğu kökleriyle ilgilenen insanlardan meydana gelmekteydi. Aynı profilden hareketle bahsedilen Doğu kavramının Turan anlamında kullanıldığı anlaşılmaktadır.⁶⁹

Bu ara dönemde zikredilmesi gereken bir diğer oluşum benzer nitelik ve üyelerden meydana gelen Macar-Hint Cemiyeti'dir. Hindistan gezisinden yeni dönen Ferenc

⁶⁸ Ablonczy, *a.g.e.* 91-92.

⁶⁹ Ablonczy, *a.g.e.* 130-131.

Zajti'nin liderliğinde kurulan bu cemiyet aynı zamanda Alajos Paikert, Antal Szentgali gibi isimleri de bünyesinde barındırmıştır. Turancılık ile ilişkisi sadece üye profiliyle de sınırlı kalmayan Hint Cemiyeti, üyelerinden “Hindistan’da yaşayan Turanlı akrabalar ile ilişki kurup güçlendirmek” olarak tanımlanan amaca uygun hareket etmelerini istemiştir.⁷⁰

Bu dönem kurulan en uzun ömürlü ve etkin yapı olan Macar-Japon Cemiyeti ise bahsedilen diğer kurumların aksine birlik ile doğrudan bir bağı olmaması nedeniyle ilerleyen bölümlerde incelenecektir.

Hatırlanacağı üzere Turancıların en erken döneminde dahi muzdarip olduğu maddi sıkıntıları Macaristan Turan Birliği’nin ilk döneminde de yaşamıştı. Örneğin Kessler’ın aktardığına göre I. Dünya Savaşı sırasında Rusya’ya esir düşmüş Macarlar ile ilgili planlan çalışma 1927 yılına gelindiğinde hala basılamamıştı. Ancak basım sürecinde Benedek Barathosi-Balogh’un “Barathosi’nin Turan Kütüphanesi” isimli ansiklopedi serisi benzer bir problem yaşasa da planlanan yirmi dört cildin on altısının basıldığı bilinmektedir. Bu serinin editörlüğünü müellif tek başına üstlenmiş ve Turan Birliği’nin faaliyetleri sırasında tanıştığı bir grup öğretmenin maddi desteğiyle yayımlanması mümkün olmuştur.⁷¹ Bu durum Barathosi’nin genellikle katıldığını gördüğümüz ara dönem kuruluşlarının birleştiricilik konusunda başarılı bir performans sergileyemediğini düşündürmektedir. Kanaatimizce bu teşkilatlar maddi sıkıntılara ek gerçekleştirilecek faaliyetlerin organizasyon ihtiyacını da giderememiş, bu husus Turan Birliği’nin yeniden kurulmasına ihtiyaç duyulmasına sebep olmuştur.

2.4.3. Macaristan Turan Birliği’nin Yeniden Kuruluşu

Tarihler 1931 yılını gösterdiğinde eski üyelerinin Macaristan Turan Birliği’ni canlandırmak için faaliyetlerde bulunduğu görülmektedir. Bu faaliyetler için Benedek Barathosi-Balogh, Antal Szentgali, Mihaly Dömötör gibi isimlere ek Macar-Türk Derneği’nde önemli mevkilerde bulunan Laszlo Turmezei ile Lajos Kadar’ın da katıldığı görüşmeler yapılmış ve sonucunda 21 Aralık 1931’de Macaristan Turan Birliği yeniden faaliyete geçmiştir. 5 Mayıs 1932’de Arpad

⁷⁰ Ablonczy, *a.g.e.* 132.

⁷¹ Kessler, *a.g.e.* 195-197.

Galocsy Başbuğ, Jenö Csuday lider, Laszlo Turmezei ise şef olmuştur. Birliğin yönetimi kısa bir süre sonra Mihaly Dömötör'ün Başbuğ, Antal Szentgali'nin lider, Endre Toth ise şef olmasıyla değişmiştir. 1933'te gerçekleşen bu değişimle Benedek Barathosi-Balogh, Laszlo Turmezei gibi isimler de yönetimde önemli mevkilere getirilmiştir. Fakat Dömötör'ün Başbuğ olmasıyla birliğin yeniden kuruluş döneminde sağlanan dengeler alt üst olmuş ve yapı içinde ayrılıklar ortaya çıkmıştır. Bunun sonucunda *Magyarországi Turánok Baráti Köre (Macaristan Turanlılar Dostluk Kulübü)* kurulmuştur. 1938 yılına kadar bahsi geçen bu kurumlar arası yakınlaşmalar olmuş, aynı yıl 1932 yönetimi yeniden seçilince ayrılanlar Turan Birliği'ne geri dönmüştür.⁷²

1931 yılında yaşanan bir diğer gelişme de yazarlarının önemli bir kısmı Turan Birliği'nin üyesi olan *Levente (İzci) Dergisi* aracılığıyla Budapeşte'de Turancılar bir yayın organına daha sahip olmasıydı. Yabancı yazarların da makalelerinin yer aldığı dergide tema olarak karşımıza Turancılık hareketi ve Turan dünyasında yaşanan gelişmeler çıkmaktadır. Bununla birlikte gerek *Barathosi'nin Turan Kütüphanesi* isimli eserin gerekse *Levente*'de yayınlanan makalelerin bilimsellikten uzak olma eğilimi gösterdiği yönünde eleştiriler mevcuttur.⁷³ Turan Birliği'nin ideolojiyi genele yayma amacının bir yansıması olarak yorumlanabilecek bu eğilimin sonuçları dikkat çekicidir. Örnek olarak 1926 yılında emekli bir teğmen olan Lajos Simsay'ın kaleme aldığı bir makalede Turancılığın ordunun resmî ideolojisi haline getirilmesinin savunulması ve 1929 yılında Macaristan'da yayına giren ilk Sovyet filminin metninin sansürler ve eklentilerle tamamen farklı bir hale getirilip Bolşevik propagandasının Turan propagandasına çevrilmesi vakaları gösterilebilir. Bahsi geçen bu iki olayda cemiyetin yaklaşımından çok Turan Birliği'nin faaliyetlerinin rolü olduğu düşünülmektedir.⁷⁴

Bu yıllarda Macar Turan Birliği'nin düzenlediği bir geziyle tekrar Japonya'da Turancılığı yayma girişimi olduğunu görülmektedir. Vilmos Prohle'nin gezisinin tarihini Kessler 1930 olarak belirtirken⁷⁵ Sinan Levent, Mançurya Olayı'nı ateşleyen Zhang Zuolin suikastının yıldönümüne atıf yapmış ve 1929 yılında yapıldığını

⁷² Önen, *a.g.e.* 219-220.

⁷³ Kessler, *a.g.e.* 196-197.

⁷⁴ Kessler, *a.g.e.* 199-201.

⁷⁵ Kessler, *a.g.e.* 198.

söylemiştir.⁷⁶ İki tarihin de Turan Birliği'nin yeniden kuruluşundan önceye denk düştüğü ve Pröhle'nin ilk Japonya ziyaretinin 1928'de gerçekleştiği⁷⁷ göz önünde bulundurulduğunda bu gezinin birlik bünyesinden bağımsız ve şahsi nitelikte bir girişim olduğu sonucuna varılabilir. Bununla birlikte Pröhle yeniden canlanan Macaristan Turan Birliği'nin önemli bir ismi olduğu için bu başlık altında bahsedilmesi uygun görülmüştür. Macaristan'daki Turancılık akımlarını ve Japonya ilgisini anlattığı anlaşılan Pröhle'nin gezisi sonucunda kurulan *Nippon Turan Kyokai* (*Japon Turan Derneği*) ve etkilerine bir sonraki bölümde değinilecektir. Şimdilik bu dönemde Japonya'da Turancılığın doğuş ve güçlenişinde Macaristan Turan Cemiyeti'nden çok Macar Turan Birliği'nin çizgisinin etkin rolü olduğunu belirtmek yeterlidir.

Turancı teşkilatların dış ilişkileri böyle gelişirken 1930 sonrası dönemde Macaristan, İtalya ve Almanya gibi ülkelerle Trianon'un revizyonunda onlardan medet umması sebebiyle ilişkilerini geliştirmiştir. Bunun sonucunda ülkede muhafazakâr Horthy rejiminin belli bir seviye denetimi altında olmak kaydıyla aşırı sağ hareketlerin doğup geliştiğini görülmektedir. Bu hareketlerin en büyüğü Nazilerin 1940 yılında darbe yaparak başa geçirmeye çalıştığı⁷⁸ Ferenc Szalasi'nin Nazi yanlısı Ok ve Haç Partisi olup Alman işgali sırasında ülkeyi yönetme imkânı bulmuştur. Fakat nispeten daha küçük ölçekli olan ve Macar toplumunun içyapısında değişiklik gerektiğini savunan Turancı Monoteistlerin ortaya çıkması ve Körösi Csoma Derneği'nin etkisiyle Macar Turan Cemiyeti'nin daha Batı yanlısı bir konumda olan pan-Finnist etkiye maruz kalması, Turancı teşkilatlar arasında olan dengelerin değişimine neden olmuştur. Bu zamana kadar daha uzlaşmacı ve orta konumda bulunan Macar Turan Cemiyeti bu eğilimini Macaristan Turan Birliği'ne bırakmıştır. Bu duruma örnek olarak Hristiyanlık ile olan bağlarını kopartmak istemeyen fakat ırk konusunda da taviz vermekten kaçınan Turan Birliği'nin liderlerinden Ferenc Zajti'nin Hz. İsa'nın Turan kökenli olduğu yönündeki iddiaları gösterilebilir.⁷⁹

İrk konusunu en başından beri vurgulayan ve hatta kurucularının Cemiyet'ten ayrılmadan önce bile bu konuda görüş ayrılıklarını dile getirdiği Birlik, totalitarizm

⁷⁶ Levent, *Japon Turancılığı*, 100-111.

⁷⁷ Ablonczy, *a.g.e.* 134.

⁷⁸ Horthy, *a.g.e.* 218.

⁷⁹ Kessler, *a.g.e.* 229.

ve ırkçılığın yükselişe geçtiği dönemde söylemlerini daha da keskinleştirmiş, yaklaşmakta olan fırtınanın etkisini azaltmanın yolunun ırkçılıktan geçtiğini vurgulamıştır. Bununla birlikte yukarıda da bahsedilen Macar ırkçılığının dışlayıcılıktan ziyade asimilasyon yoluyla kapsayıcı olan yapısı devam ettirilmiş ve ırk olarak Yahudi, Kuzey Avrupalı veya Akdenizli olmayan insanların Macarlık bilinciyle Macar olabilecekleri görüşü bu dönemde dahi korunmuştur.⁸⁰

Ayrıca Anschluss (1938 yılında Almanya'nın Avusturya'yı ilhakı) sonrası sınır komşusu olunan Nazi Almanya'sı tedirginliğe neden olmuş, kurtuluş formülü olarak Batı Avrupa'da Aryan, Macaristan'ın batı sınırından başlatılan Asya'da ise Turan ırkının hakimiyetini savunan bir çözüm öne sürülmüştür.⁸¹ Nazi etkisi olarak da değerlendirilmesi mümkün olan bir Yahudi karşıtlığı söz konusudur. Yukarıda belirtilen Turan Birliği'ne göre Macar olmaya engel kökenler listesine Yahudiliğin de bu dönemde eklenmeye başladığı görülmektedir. Bu listede verilen Yahudi olmayan ibaresinin Cemiyetin onursal başkanlığına layık görülen Türkolog Armin Vambéry'i de dışladığı düşünülürse Yahudi aleyhtarlığının ciddi bir boyutta olduğu sonucuna varılabilir. Bahsedilen çözüm yolunu öne süren isim Turmezei'nin 1942 yılında Turan Cemiyeti'ne bir mektupla Yahudilerden arınmayı tavsiye etmesi, ölümünden bu yana geçen yaklaşık otuz yıl sonrasında Vambéry'nin unutulduğu izlenimi vermektedir.⁸²

Savaş yıllarında genel olarak Turancılık faaliyetlerinde bir artış olduğu gözlemlenmektedir. 1937 yılında başkan Gyula Pekar'ın ölümüyle dağılma tehlikesi geçiren cemiyeti biraz da bu durumla beraber gelen hükümet desteği ayakta tutmuştur. Bu tehlike atlatıldıktan ve birliğin ilk başbuğu Jenö Cholnoky başkanlığında Macar Turan Cemiyeti yeniden toparlandıktan sonra cemiyet ve birlik arasında bir yakınlaşma görülmektedir. 1921-24 yılları arasında gözlemlenen yakınlaşmaya benzer nitelikte olan bu durum sonucu önemli ölçüde iş birliğine gidilmiştir. Bu iş birliği 1930'larda pan-finist çevrelerin çabaları sonucu yürürlüğe giren "Fin-Ugor Akrabalık Günü" ile benzer nitelikte bir "Turan Günü" ilan edilmesi yönünde çaba sarf edilmesi, 1941 yılında "Turancı Yazarlar Kulübü" adı altında bir

⁸⁰ Önen, *a.g.e.* 220-223.

⁸¹ Önen, *a.g.e.* 224.

⁸² Önen, *a.g.e.* 223.

yazar teşkilatı kurulması ve sivillere savaş propagandası yapılması gibi faaliyetlere imkân sağlamıştır. Ayrıca yukarıda bahsedilen öneriye benzer nitelikte Macar ordusuna Turancılık propagandası yapılması yönünde planların gelişimi mümkün olmuştur. Bununla birlikte birliğin yapılan müzakerelerde Cemiyetin iç işleyişine karışma imkânı elde ettiği görülmektedir. Birlik bu etkisini yeni üyelerine nüfuz ederek cemiyetin muhafazakar yönetimini Turancı bağlamda daha aktif ve devrimci nitelik taşıyan bir yönetimle değiştirme planları için kullanmıştır. Bunların haricinde bu dönemde Birlik'in faaliyetleri hakkında 1941 yılında "Başbuğ" Antal Szentgaly'nin koltuğunu Miklos Majthenyi'ye bıraktığı dışında bir bilgi bulunmamaktadır.⁸³

2.4.4. Küllerinden Doğan Macar Turan Cemiyeti

Zorlu savaş yılları ülkenin işgaliyle sonuçlanınca Turan Cemiyeti faaliyetlerine ara vermişti. Fakat yukarıda da değinildiği gibi Bela Kun'un Sovyet Cumhuriyeti döneminin Macaristan Turan Cemiyeti için sarsıcı olmakla birlikte yıkıcı bir süreç olmadığı belirtilmelidir. II. Dünya Savaşı'nın ardından yaşanan Sovyet işgali döneminde gerçekleşen kıyımla kıyaslandığında 3 ay sürecek bu dönemin gözden düşme olarak nitelendirilmesi dahi mümkündür. Bununla birlikte Macar Turan Cemiyeti'nin yeniden organize edilmesi ve canlandırılması gerekmiştir. Bu ihtiyacı gideren Gyula Pekar ise 1937 yılında vefat edene kadar Cemiyet'e başkanlık edecek ve Kessler'in deyimiyle onu adeta kendi şahsi kurumuna dönüştürecektir.⁸⁴

Bu dönemde 1916 yılında eklenen *Doğu Kültür Merkezi* ismi kaldırılarak faaliyetlere *Macar Turan Cemiyeti* ismiyle devam edilmiştir. 1921 yılında *Turán Dergisi* yeniden düzenli bir şekilde yayınlamaya başlanmıştır. Etkinliklerin belli bir düzene girdiği ve Turancılık konusunda daha önce rastlanmayan ölçüde rakip kuruluşların ortaya çıktığı bu dönemde Cemiyet, faaliyetlerini bilinçli bir şekilde *Turán Dergisi*'nin basımı, dil kursları, genellikle değişiklik göstermeyen isimlerin verdiği konferanslar ve Turan kökenli ziyaretçilerin ağırlanması gibi alanlarla sınırlandırılmıştır.⁸⁵

⁸³ Kessler, *a.g.e.* 241-50.

⁸⁴ Kessler, *a.g.e.* 165.

⁸⁵ Ablonczy, *a.g.e.* 99.

Cemiyetin teşkilatlar arası iş birliği düşüncesine Fin-Ugor çizgisinde bir görüş benimsemesine rağmen *Körösi Csoma Derneği*'nin de dahil edilmek istediği anlaşılmaktadır. 1920 yılının sonlarına doğru Cemiyet başkanı Gyula Pekar, Alajos Paikert ile *Körösi Csoma Derneği*, *Macaristan Turan Birliği* ve *Turan Cemiyeti* arasında bir görev dağılımı yapma teklifinde bulunmuştur. Bu teklifte bilimsel araştırma kısmını derneğin, bilgiyi halka yayma ve propagandayı ise birliğin üstlenmesi; öğrenci eğitimi, diğer Turan devletleri ile kurulacak siyasi ve toplumsal bağlar konusunda ise cemiyetin etkin rol alması kararlaştırılmıştır.⁸⁶ Bu görev dağılımı tarihi ve üç yapının da birbirinden farklı amaçlarla varlığını sürdürmesi bakımından dikkat çekicidir. Fakat Macaristan Turan Birliği'nin kuruluşundan beri halka yayılma ve kitle hareketi oluşturma amacı güderken, *Körösi Csoma Derneği*'nin diğer kurumlarla bağ kurmayı reddettiği görülmektedir. Ayrıca özellikle Japonya bağlamında Benedek Barathosi-Balogh'in Cemiyet'ten çok daha etkin rol oynaması örneğinde de görüldüğü üzere görev dağılımına riayet edilmemiştir. Bu durum iş bölümü yapılmasına ve bütünlüğün kurulmasına engel olmuştur. Buna rağmen Turancılık yer yer çeşitlenirken bazı ölçütlerde de bir bölünme yaşamış fakat ileride görüleceği gibi her iki tarafın görüşü de Cemiyet içerisinde bir temsilci bulmuştur.

Öte yandan Macar Turan Cemiyeti'nin I. Dünya Savaşı sonrası geçirdiği ikinci buhran dönemi geride kalmış ve cemiyet yeniden faal olmaya başlamıştır. Bu gelişmede hükümet desteğinin önemli bir rolü olmakla birlikte dönemin konjonktürüne uygun bir söylem geliştiren ve kitle hareketi olmayı hedefleyen Macaristan Turan Birliği yerine cemiyete verilmesinin birden fazla nedeni bulunmaktadır. Bu nedenler:

- 1) Gyula Pekar'ın Diyanet ve Halk Eğitim Bakanlığı'nın sekreterliğine aday, hatta Friedrich hükümetinde emrine bir birim bağlanmamış olmasına rağmen bakan olabilecek kadar önemli bağlantılara sahip olması,⁸⁷
- 2) Cemiyetin genel olarak Macar Krallığı'nın çıkarlarına daha uygun bir Turancılık anlayışına sahip olması,⁸⁸

⁸⁶ Ablonczy, *a.g.e.* 86.

⁸⁷ Ablonczy, *a.g.e.* 81.

⁸⁸ Önen, *a.g.e.* 157.

- 3) Cemiyetin daha köklü bir teşkilatı olması sebebiyle uluslararası bağlantılar açısından daha avantajlı bir konumda bulunmasıdır.

Özellikle üçüncü etkenin Çin Cumhuriyeti bürokratlarına benzer endişeler taşıyan Macar Krallığı bürokratlarını tesir altında bıraktığı düşünülebilir. Zira Trianon Antlaşmasının şartlarının Macaristan'ın problemlerinin ve bakış açısının yeterince anlaşılamamasından kaynaklandığı düşünülmüştür. Bunun çözümünün ise uluslararası camiaya propaganda yapılmasıyla mümkün olduğuna kanaat getirilmiştir.⁸⁹

Yukarıda verilen görev dağılımı teklifi ve Turan Birliği'nin manifestosunun dergide yayınlanmasıyla benzer nitelikte bir iyi niyet göstergesi daha gerçekleşmiştir. Trianon sonrası dönemde hayal kırıklığından beslenen Batı karşıtlığının bir tezahürü olarak Turancılık gibi Asya kıtasını gösteren ideolojilere ilgi duyulduğu belirtilmişti. Bu ilgiyi bir ticari fırsat olarak değerlendiren girişimcilerin ortaya çıkması, ismin oluşturduğu çağrışımlardan kâr etmeye amaçladıklarını göstermektedir. Bu sebeple Cemiyet 1922 yılında İçişleri Bakanlığı'na yaptığı başvuruda Turan adının kullanım haklarının sadece kendisinde ve Turan Birliği'nde olmasını isteyerek ticari işletmelere yasak getirilmesini istemiştir.⁹⁰ Bu isteğin yapıldığı bağlamda Macar ordusunun geliştirdiği bir tank tipine Turan isminin verilmesi anlaşılır olsa da bir kalem markası gibi ideolojik olmayan nesnelerin markasında dahi Turan isminin kullanılması⁹¹ Turan Cemiyeti'nin isteğinin temelsiz olmadığını göstermektedir. Aynı zamanda bu husus örgütlenme açısından istenilen noktalara ulaşılmasa da Turan kökenli olma fikrinin halka ne kadar yayıldığını göstermesi açısından değerlidir.

Yukarıda değinildiği gibi Cemiyet ile Birlik arasında yakınlaşma 1924 yılında Habsburg hanedanından Arşidük Joseph'in Cemiyet hamisi olduğu sürecin başlamasıyla sona ermiştir. Ancak Macar milliyetçiliğinin en uç noktalarından biri olmakla kalmayıp genel olarak Batı'dan kopmayı temsil etmesi gereken bir ideolojinin kurumsal anlamda ilk temsilcisi olan kurumunun hamiliğine Arşidükün

⁸⁹ Mátyás Mervay, "Toward a History of Interwar Sino-Hungarian Cultural Relations: Three Advocates of Kuomintang Soft Power, Hungarian Irredentism and Pan-Danubianism", *Hungarian Cultural Studies. e-Journal of the American Hungarian Educators Association* 15 (2022), <https://doi.org/10.5195/ahae.2022.42180>.

⁹⁰ Önen, a.g.e. 158.

⁹¹ Miklós Zeidler, "Irredentism in Everyday Life in Hungary during the Inter-war Period", *Regio-Minorities, Politics, Society- English Edition*, sy 1 (2002), 71-88 ve Ablonczy a.g.e. 166.

getirilmesi oldukça ilginç bir durumdur. Neticede Habsburglar sadece Alman soylu olmakla kalmayıp aynı zamanda Macar bağımsızlık fikrinin de karşısında duran engel niteliği taşımaktadır. Genel olarak kan temelli dışlayıcı bir ırkçılık modeli güdülmeyeceği için en azından Alman kökenli olma meselesinin Turancıların önemli isimlerinden Alajos Paikert örneğinden de hareketle aşılabildiği düşünülebilir. Görülüyor ki Pekar döneminde de cemiyette kültür temelli yorumu hakim olmaya devam etmiştir.

Jenö Cholnoky'nin Cemiyet başkanlığı yaptığı dönemde de Arşidük ile ilişkilerin devam ettiği⁹² göz önünde bulundurulursa Turan Birliği'nden de en azından lider kanadından bir itiraz gelmeyeceği yorumunu yapmak mümkündür. Kessler bu duruma rağmen iş birliğinin sona ermesinin nedeninin Turan Cemiyeti'nin Turan Birliği ile arasına mesafe koyarak ve Arşidükü hami kabul ederek yeniden saygınlık kazanma çabası olduğunu ileri sürmektedir.⁹³ Arşidük üzerinden Habsburg bağlantısının toplumda saygınlık uyandıracak bir niteliğe sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Pal Teleki'nin Turanı coğrafi bir kavram olarak tanımladığı günün gecesi Turan kavramının ırk ile ilişkisini vurguladığını belirttiğimiz Gyula Pekar'ın bu hassasiyetini bir kenara bırakarak Habsburg hanedanına doğru adım atmasını da içeren bu saygınlık kazanma çabasının karşılığını cemiyetin tatmin edici boyutlarda aldığını görmekteyiz. 1925 yılı Nisan ayında Başbakanlığın, “Turani” devletlerin elçilerinin ve Turan Birliği'nin temsilcilerine ek olarak Turancılık konusuna yakın bakan bir grup milletvekilinin katılımıyla gerçekleşen bu etkinlikle Turan Cemiyeti siyasi bağlarını gözler önüne sermiş oluyordu. Öyle ki bu milletvekillerinden bahsedilirken ilk defa Meclis içerisinde bir “Turancı Hizip” söz konusu olacak ve onların Turan Cemiyeti'ni temsil ettikleri söylenecekti.⁹⁴

Yukarıda cemiyetin ülkenin çıkarlarına uygun bir Turancılık anlayışı benimsediği belirtilmişti. Bu duruma uygun bir örnek olarak Milli Eğitim Bakanı Bálint Hóman'ın cemiyet üyesi olması verilebilir. Hóman, hükümette bakanlık seviyesinde görev almasından da anlaşılacağı gibi hükümetin Turancılık yorumunun

⁹² Ablonczy, *a.g.e.* 112.

⁹³ Kessler, *a.g.e.* 180.

⁹⁴ Kessler, *a.g.e.* 187.

temsilcisiydi. Pan-Turancılık karşıtı ve Pan-finist olduğu belirtilen Homan'ın bakan olduğu 1936 yılında Macar-Fin akrabalığı temalı propaganda yapılarak bu yönde bir kamuoyu oluşturulması planlanmıştır. Faaliyetler sonucunda otuz iki bin öğrenci ve on altı bin yetişkine ulaşıldığı düşünülmektedir. Sonuç bakımından başarısız olmakla birlikte ölçek açısından Turancı teşkilatların hepsini geride bırakan bu etkinliğin gerçekleştirilmesi cemiyette öne çıkarılan yorum merkezli olmasa da hükümetin akrabalık konusunda ne kadar ciddi olduğunu göstermesi açısından önemlidir.⁹⁵

Bununla birlikte Arşidük Joseph'in hamiliği meselesi ve pan-finist olduğu belirtilen Balint Homan'ın Cemiyet üyesi olması genel olarak doğu istikametinin terk edildiği intibainı uyandırmamalıdır. Eş zamanlı olarak Turan Birliği'ne de üye olmakla birlikte çalışmaları Cemiyet tarafından bir süre desteklenmiş Gyöngyi Bekassy örneği, bu konuda Turan Cemiyeti'nin yaklaşımını ortaya koymaktadır. Düşünsel hayatına feminist olarak başlayıp Trianon sonrası süreçte Hristiyan kökenli ismini değiştirecek kadar uç noktalarda Turancı görüşler benimseyerek devam eden Bekassy, 1920'lerin başında yayınlanan *Turani Eszme (Turan Fikri)* isimli ilk çalışmasında Etrüskler, Keltler, Basklar, Sümerler ve hatta Azteklerin Turan kökenli olduğunu savunmuştur. Atlantis'ten başlatılan ve oradan yayılma üzerine kurulmuş daha radikal kesimlerin bile sıcak bakmadığı bu teorinin ardından, 1930'larda Turan Cemiyeti'nin üzerine eğilmeğe başladığı kan grubu temelli araştırmalarda da kendi çalışmasıyla katkıda bulunmak isteyen Bekassy, bu defa destek görememiş ve kitabını kendi imkanlarıyla bastırmak zorunda kalmıştır.⁹⁶ Turan Cemiyeti'nin, Macaristan Turan Birliği ile arasına mesafe koymasına rağmen birlikte bağdaşmayacak radikallikte olan ve iki kuruma da üye olan Bekassy örneği, kendisine bir yaptırımda bulunulmaması açısından önem taşımaktadır.

Hükümet ile olan ilişkiler geliştikçe Gyula Pekar'ın Macaristan neferleri olarak nitelendirdiğine daha önce değinilen öğrenci eğitim programı sona ermiş olsa da Turan Cemiyeti'nin Türk-Macar ilişkilerinin gelişiminde etkin rol oynamayı sürdürdüğü görülmektedir.

Bu bağlamda Türkiye'nin kalkınmasında yardımcı olmak için yapılabilecek hamlelerin görüşüldüğü 4 Mayıs 1924 tarihli toplantıya katılmak için Ticaret

⁹⁵ Kessler, *a.g.e.* 231-233.

⁹⁶ Ablonczy, *a.g.e.* 97-98.

Bakanlığı tarafından davet edilmesi önemli bir gelişmedir. 10 yıldan uzun bir süre Türkiye’de yaşamış Bela Vondra Cemiyet’e dahil edilmesi ve Vondra aracılığıyla Türk hükümetiyle temas kurulması Cemiyetin yeniden düzenlenmesinin ardından nüfuzunun ulaştığı noktayı göstermektedir.⁹⁷

Cemiyet ile Macar hükümetinin Türkiye Cumhuriyeti’nin kalkınması için çaba sarf etmesi, gerektiğinde de iş birliği yapması yeni bir gelişme değildir. Demirkan’ın eserinde çevirisini verdiği Macar Bankası ve Ticaret A.Ş. Genel Müdürü Gyula Donner’in metni bu durumu kanıtlar niteliktedir. Bu örnekten de görüleceği üzere Macaristan ekonomisinin önemli isimleri tarafından I. Dünya Savaşı yıllarında Türk ekonomisine nasıl katkıda bulunulabileceği üzerine düşünülmüş, bulgularını dile getirebileceği yayın organı olarak Turán Dergisi seçilmiştir.⁹⁸

Türk-Macar ilişkilerinde bir dönüm noktası olan Mohaç Meydan Muharebesi Macaristan tarih yazımında bir trajedi olarak değerlendirilmiştir. Öyle ki Turancılık konusunda aktif rolüne değindiğimiz, Turan Cemiyeti’ne ve Körösi Csoma Derneği’ne liderlik eden isim olan Pal Teleki, Paris Barış Konferansı’nda Macaristan’ın parçalanmasının ana gerekçesi niteliği taşıyan etnik çeşitliliğin bu savaş sonucunda oluştuğunu düşünenler arasındadır.⁹⁹ Bununla birlikte Mohaç Meydan Muharebesi’nin 400. Yıldönümünde gerçekleşen anma etkinlikleri bu algıdan bağımsız bir tavır gösterilmiş, Türkiye Cumhuriyeti Macaristan Elçisi Hüsrev Bey ve Gyula Pékar’ın da konuşma yaptığı anma etkinliğinde Mohaç Meydan Muharebesi bir kardeş kavgası olarak nitelendirilmiştir.¹⁰⁰ Miklos Horthy’nin de yaptığı konuşmada eski düşmanın artık dost olduğunu ve soydaş iki milletin farklılıklarını bir kenara bırakarak birbirlerine dostça yaklaştığını söylediği bilinmektedir.¹⁰¹

Daha önce yapılan görev dağılımı planına uygun bir rol üstlendiği anlaşılan Turan Cemiyeti bu etkinlikte öne çıkan rolüne benzer nitelikte temaslarda bulunmuştur.

⁹⁷ Önen, *a.g.e.* 159.

⁹⁸ Demirkan, *a.g.e.* 63.

⁹⁹ Dezso Bartha, “Trianon And The Predestination Of Hungarian Politics: A Historiography Of Hungarian Revisionism, 1918-1944” (Yüksek Lisans Tezi, Orlando, Florida, University of Central Florida, 2006), <https://stars.library.ucf.edu/etd/758> s.79.

¹⁰⁰ Kessler, *a.g.e.* 187-188.

¹⁰¹ Zsolt Nagy, “In Search of a Usable Past: The Legacy of the Ottoman Occupation in Interwar Hungarian Cultural Diplomacy”, *Hungarian Studies Review* XLII, sy 1-2 (Spring-Fall 2015), 38.

1924-28 aralığında Cemiyet hamisi diğer “Turan” ülkeleri olan Türkiye ve Bulgaristan’a geziler yapsa da bu ziyaretlerin sonuçları bilinmemektedir.¹⁰² 1930 yılında gerçekleşen ziyarette ise Türk Ocağı Kongresi’ne Macar Turan Cemiyeti adına delege olarak Peter Moricz katılım göstermiştir. Bu ziyaret Turan Birliği ve daha sonra inceleyeceğimiz Turancı Monoteistler ile kıyaslandığında oldukça ılımlı bir pozisyonda bulunmasına rağmen aslında Turan Cemiyeti’nin de Teleki’nin “Turan coğrafi bir kavramdır.” dediği gün ırk ilişkilerinin önemini vurgulayan Gyula Pekar’ın liderliğinden beklenebilecek çizgide görüşlere ev sahipliği yaptığını göstermesi açısından önem taşımaktadır.

Peter Moricz “İtalya’da tanışma şansına sahip olduğu”, “kansız bir devrimin ürünü” olan ve “sosyalist çılgınlığa ve anarşiye” karşı harekete geçen faşizmin Türkiye’de “savaş meydanlarında” doğduğunu savunur. Ayrıca Moricz Batı ile olan ilişkiler konusunda Türkiye’nin Macaristan’ı örnek alıyor olma ihtimalini dile getirmiştir.¹⁰³ Aynı metinde Türkçüler ile Turancılar arasında ayrım yapan Moricz, Turancıların lider olarak Macaristan’ı gördüğü belirtip Türkçülerin devlet desteğinden mahrum olduğunu öne sürmüştür. Buradan Turan Cemiyeti’nin temsil ettiği görüşe daha yakın bakan bir Türk hükümeti iması çıkmaktadır. Bununla birlikte gerçekte durumun böyle olmadığı görülmektedir. Türkiye Cumhuriyeti “Yurtta sulh, cihanda sulh” ilkesi çerçevesinde tüm komşularıyla iyi ilişkiler geliştirip bu doğrultuda Balkan Paketi’nı imzalamıştır. Türkiye’nin Macaristan ile arasına mesafe girmesi pahasına anti-revizyonist politikalar güttüğü fakat imzalanan dostluk antlaşmasıyla durumu yumuşattığı görülmektedir.¹⁰⁴ Ek olarak Önen’in de belirttiği gibi Turancılık konusunda çekinceleri olan dönemin hükümeti Turan Cemiyeti ile ilişkileri kısıtlı tutmuştur.¹⁰⁵ Ayrıca Moricz’in “yurtseverlerin egemenliğinin” iki dayanağından biri olarak nitelendirdiği¹⁰⁶ Türk Ocakları’nı diğer dayanak olarak nitelendirdiği Halk Partisi’nin kapatması göz önünde bulundurulduğunda çizdiği resimden daha farklı bir görüntü ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte Macaristan siyasi olarak İtalya’nın çizgisinde ilerlemeye başlarken Turan Cemiyeti’nin de ona ayak uydurmaya

¹⁰² Kessler, *a.g.e.* 188.

¹⁰³ Demirkan, *a.g.e.* 80-86.

¹⁰⁴ Melek Çolak, “Atatürk Döneminde Türkiye Macaristan İlişkileri (1923 1938)”, *Atatürk Haftası Armağanı*, sy 31 (2004): 47-54.

¹⁰⁵ Önen, *a.g.e.* 172.

¹⁰⁶ Demirkan, *a.g.e.* 81.

başladığını göstermesi açısından önemli bir metin olmayı sürdürmektedir. Moricz'in amacının bir eleştiri getirmek veya Türk hükümetini yermek değil, aksine Turan ırkından olan Türk milletinin örneği üzerinden bir Turan faşizminin doğuşunu müjdelemek olduğu anlaşılıyor.¹⁰⁷

Cemiyet yurtdışı faaliyetlerini Türkiye ile sınırlı tutmamış, Turan Birliği'nin dağılışının ardından Japonya ile ilişkileri de yürütmüştür. 1924 yılında kurulan *Macar-Nippon Dostluk Cemiyeti*'nde Turan Birliği bünyesindeki faaliyetlerinden tanıdığımız Antal Szentgali'ye ek Cemiyet'ten Gyula Mezey'i de görmekteyiz. Buna ek olarak Japonya'dan da gelen ziyaretçilerin ağırlanmaya başladığı, bu ziyaretçilerin ise milletvekillerinden İmparatorluk prenslerine kadar devletin üst düzeyinden insanlar olduğu bilinmektedir.¹⁰⁸ Turan Birliği'nin öne sürdüğü "Karpattar'dan Adriyatik'e kadar olan bölgeyi Macarlaştırmak" vizyonunun bir benzerini Cemiyetin de etki alanını Alajos Paikert'in 1913 yılında savunduğu Turan tanımından hareketle oluşturulan "Devény'den Tokyo'ya" sloganında karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte Aral ve Hazar çevresine ek olarak "Turan halklarının yaşadığı ve yaşamış olduğu bölgeler" tabirinin eklenmesiyle elde edilen bu Turan sınırlarının Cemiyetin tamamının benimsediği bir anlayış olmadığı belirtilmelidir. Bu husus Turan Cemiyeti tarafından okullarda Turancı eğitim için önerilerin yer aldığı bir belgede Turan tabirinin Ural-Altay halklarını vurgulayan bir biçimde kullanıldığı, Japonlar veya Çinlilerle akrabalığın ise kanıtlanmadığının belirtilmesinden anlaşılmaktadır. Önen'e göre bu durum Cemiyet içi görüş ayrılıklarından yapının temelinde hem bilimsellik arayışı hem de siyasi emellerinin aynı anda var olma çabasıdır.¹⁰⁹ Fakat Milli Eğitim Bakanı Balint Homan'ın cemiyet üyesi ve belirtildiği gibi *Körösi Csoma Derneği* çizgisinde pan-fınist bir düşünce yapısında olduğu göz önünde bulundurulduğunda Homan ve Gyöngyi Bekassy'ye ev sahipliği yapan Cemiyet'te görüş ve anlayış farklılıklarının azımsanmayacak boyutta olduğu düşünülebilir.

Çalışmamızda Gyöngyi Bekassy'nin görüşlerinin diğer Turancılık akımları için dahi aşırı bulunduğu değinilmişti. Ancak bu tutuma rağmen Cemiyetin benzer görüşlere ev sahipliği yaptığı, Sümerlere ek olarak Çin ve Hint uygarlığında Buda ile

¹⁰⁷ Kessler, *a.g.e.* 189.

¹⁰⁸ Kessler, *a.g.e.* 189-90.

¹⁰⁹ Önen, *a.g.e.* 166.

Konfüçyüs'ün bile Turan kökenli olduğu öne sürülerek Turan izlerinin aranması örneğinde görülebilmektedir. Önen'e göre Yunan kültürünün esin kaynaklarından olan kültürleri Turan halkları kapsamına alarak elde edilmeye çalışılan sonuç Macarların Avrupa'ya yabancılığını ortadan kaldırmaktır.¹¹⁰ Bu çıkarım iki savaş arası dönemde hükümetin Trianon revizyonu için yararlı bir strateji olarak benimsediği Batı medeniyetinin gelişebilmesini Macar halkının büyük bir fedakârlık yaparak Batı'ya kalkan olmasına borçlu olduğu yönünde propagandaya¹¹¹ da uygun düşmektedir.

Cemiyetin devlet tarafından aldığı desteğin nedenlerinde işaret edildiği üzere Horthy rejiminin siyasi eğilimiyle uyum içinde olunmasının bir diğer nedeni devletin basın politikasıyla ilgilidir. Bu dönemde basın politikalarını düzenleyen isimler Lászlo Bárdossy, Béla Ángyán, Zoltán Baranyai, Antal Náray, ve Domokos Szent Iványi'ye ek olarak "Turan kökenli" devletlere giden elçiler de genellikle Turan Cemiyeti üyesidir.¹¹² Daha önce de vurgulandığı gibi Pal Teleki örneğinden itibaren Turan Cemiyeti devletin en üst kademelerinde temsil edilmiştir. Bununla birlikte I. Dünya Savaşı yıllarında Doğu Kültür Merkezi'nin yöneticilerinin devlet tarafından belirlenmesi ve Turan Birliği içinde daha ılımlı kalan Cholnoky bloğunun desteklenmesi gibi örneklerde devletin, politikaları belirlenen değil belirleyen tarafta olduğunu görülmektedir. Zikredilen isimlere ek olarak Péter Móricz (Türkiye), Vilmos Pröhle ile Ödön Hollos(Japonya) ve Mihály Jungerth-Arnóthy (Estonya) gibi emekli elçiler de Cemiyet üyesidir. Finlandiya ile Estonya'ya yapılan ziyarette Diyanet ve Milli Eğitim Bakanı Kuno Klebelsberg'e Aladár Bán, Türkiye ziyaretinde ise Başbakan Gyula Gömbös'e bizzat Gyula Pekar'ın eşlik etmesine rağmen devletin belirleyici rolünde değişim olmamıştır. Ayrıca ortak köken ile ilgili konular devlet adamları tarafından propaganda malzemesi olarak ve ilgili devletlerin bürokratlarında sempati uyandırmak için kullanılmakla sınırlı kalmıştır.¹¹³ Yeni dünya düzenini kurabilecek nüfuza sahip olan güç odaklarının Londra, Washington, Paris ve hatta ilerleyen süreçte Moskova, Roma ve Berlin merkezli olmaları nedeniyle yüksek stratejisinin "Trianon Revizyonu" olarak özetlenebileceği bir

¹¹⁰ Önen, *a.g.e.* 167.

¹¹¹ Nagy, *a.g.m.* 33-34.

¹¹² Ablonczy, *a.g.e.* 102-103.

¹¹³ Ablonczy, *a.g.e.* 104-105.

dönemden geçen Macar Devleti, kendisini bu devletlerin politikalarına göre konumlandırmıştır.

1930'lu yıllara gelindiğinde ise artık nispeten daha radikal olan Turan Birliği'nin diriliş sürecinden bile daha etkili bir faktör olarak Turancı monoteistler ortaya çıkmıştır. Daha önce belirtildiği gibi üye profili olarak genellikle orta sınıfın üst katmanları ve soylu sınıfına hitap eden Turancılık temelli oluşumlar üyelerinin Macar toplumu içindeki konumundan hareketle toplumsal yapıda nispeten muhafazakâr bir çizgi izlemiştir. Aynı zamanda mülkiyet gibi temel konularda devrim çağrısında bulunan sosyalizm benzeri hareketleri çılgınlık olarak nitelendirmiş ve iç savaş yıllarında kurumsal olarak bir direniş hareketi olmasa bile üyelerinin önemli bir kısmı Bela Kun karşıtı politikalarda başat rol oynamıştır. Turancılığın geneline yansıyan sosyalizm karşıtlığı bâki kalsa da yeni hareket, Macar toplumunun yapısını hedef almaya başlamıştır. Turancılık gündemine eğitimden daha farklı alanlarda iç siyaset düzenlemeleri sokulmakla birlikte, bu dönemde faşizmin yükselişinin oluşturduğu bağlamdan etkilendiğini yeni eğilimlerinde gösteren Macar Turan Cemiyeti'nin faaliyetleri daha bilimsel bir çerçeve içinde sınırlandırmaya çalışılmıştır. Bu durumun da etkisiyle 1930'lardan itibaren Turan dergisinde yayınlanan makalelerde Fin-Ugor kanadıyla ilgili makalelerin arttığı görülmektedir.¹¹⁴

Macar Turan Cemiyeti Türkiye'de de rağbet gören Güneş Dil Teorisi'nin daha kapsamlı bir versiyonu olan Turan Güneşi teorisine sıcak bakmaya başlamıştır. Cemiyet bu teoriye referansla sadece Asya kıtasının değil, gezegenin tamamında yaşayan insanlara kurtuluşu Turan ırkının hakimiyetinin getireceğini dile getirmiştir.¹¹⁵ Şüphesiz bu söylem 1930'ların dünya genelinde ve bunla ilişkili olarak Macaristan'da faşizmin yükseldiği bir dönem olmasıyla alakalıdır. Bu dönemde Cemiyetin yakın ilişkiler içinde olduğu Horthy rejimi de bu yönde bir eğilim göstermeye başlamış, Büyük Buhran'ın getirdiği ekonomik hasarın özellikle Macar tarımında ağır bir yıkım getirmesinin ardından Horthy, hükümet kurma yetkisini faşist kanada yakın olan Gyula Gömbös'e vermiştir. Yeni hükümetin İtalya, Avusturya, Çekoslovakya ve Nazi Almanyası ile yaptığı anlaşmalar sayesinde

¹¹⁴ Çapraz ve Bayram, *a.g.e.* 37.

¹¹⁵ Kessler, *a.g.e.* 213.

buhranın etkileri atlatılsa bile devlette Habsburg döneminde yetişmiş muhafazakâr elitlerin yerini faşistler almaya başlamıştır.¹¹⁶ Bu bağlamda Turan ırkının özgünlüğünü ispatlamak için kan grupları üzerine bir çalışma fonlansa bile¹¹⁷ bilimsellik vurgusundan yine de vazgeçilmemiş ve yukarıda belirtildiği gibi Bekassy'nin daha radikal görüşleri desteklenmemiştir.

1937 yılında Turan Cemiyeti'ni iki savaş arası dönem boyunca yöneten ve dağılmanın eşiğinden getirip yeniden organize eden Başkan Gyula Pekar ölmüştür. Pekar'ın ölümüyle asilzadelerden oluşan ve Turan Cemiyeti'nin amaçlarından çok Gyula Pekar ile olan ilişkileri nedeniyle Cemiyet bünyesinde yer alan isimler ayrılmıştır. 60 kişiye yakın bir kayıp yaşanmasının ardından maddi sıkıntılar yeniden baş göstermiş, bu sebeple *Turán Dergisi*'nin yayınlanmasına 2 yıl ara verilmiştir. Bu süre zarfında hem muhafazakâr cepheden hem de monoteistlerin dahil olduğu radikallerden gelen yoğun eleştiriler nedeniyle Cemiyetin dağılması bile gündeme getirilmiştir.¹¹⁸ Bu durum göz önünde bulundurulduğunda Pekar'ın liderliğinin hem maddi kaynak hem de cemiyet içi birliği sağlamak açısından kritik olduğu anlaşılmaktadır.

Gyula Pekar'ın ölümünün ardından Turan Cemiyeti'nin başkanlık koltuğuna Turan Birliği'nin kurucu Başbuğu Jenö Cholnoky geçmiştir. Zor bir süreçten geçen Cemiyet için ise 1939 yılında başlayan II. Dünya Savaşı önemli bir eşik olmuştur. Cemiyetin yaşadığı sürecin değişimine neden olan bu savaş tıpkı I. Dünya Savaşı yıllarında olduğu gibi devlet ile olan ilişkilerde bir yoğunlaşma yaşanmasına sebep olmuştur. 1930'ların başında çizilen yol doğrultusunda Cemiyetin faaliyetlerini bilimsel araştırmalara kısıtlama çabası yeni başkan döneminde de devam etmiş, Cholnoky Cemiyetin amaçlarının *İngiliz Asiatic Society*'den farksız olduğunu dile getirmiştir.¹¹⁹ Cemiyetin yaşanan kayıplara rağmen 1930'larda 400 civarı olan üye sayısı 1943 yılına gelindiğinde 562'ye ulaşmıştır. Üye sayısındaki bu artış Cholnoky'nin krizle başa çıkabildiğinin bir başka göstergesi olarak düşünülebilir. Bununla birlikte bu durum örgütlü Turancılığın nispeten sınırlı kaldığını göstermesi

¹¹⁶Deborah Cornelius, *Hungary in World War II: Caught in the Cauldron* (New York: Fordham University Press, 2011.)53-4.

¹¹⁷ Kessler, *a.g.e.* 214.

¹¹⁸ Kessler, *a.g.e.* 216.

¹¹⁹ Önen, *a.g.e.* 236.

açısından da değer taşımaktadır. Bu dönemde cemiyet bünyesinde öğretilen dillere Chelnoky'nin Turan Birliği'ndeki döneminde ders verilen Çince ve Esperanto da eklenmiştir. Cemiyet bünyesinde yaşanan bu yeniliğin sebebinin Chelnoky'nin kişisel ilgisinden kaynaklandığının kanaatindeyiz.

Öte yandan cemiyetin Alman işgalindeki bölgelerde yaşayan Turan halkları ile ilişki kurma planları Almanların işgal alanlarına dış güçlerin nüfuz etmesine izin vermemesi nedeniyle gerçekleştirilememiştir. Rakipleri arasında pozisyonunu “primus inter pares” (eşitler arasında birinci) olarak belirlemeye çalışan Turan Cemiyeti 1944 yılında Alman işgalinin ardından liderlik değişikliğine gitmiştir. Yönetici başkanlığa Pal Teleki'nin öğrencisi Domokos Szent-Iványi'nin getirilmesi, Alman işgali karşıtı ve antikomünist karakterde olan örgütlerin cemiyet içindeki nüfuzunu arttırmıştır. Yeni yönetim Macar Turan Cemiyeti bünyesinde bir temizlik gerçekleştirmiş ve eski Milli Eğitim Bakanı Balint Homan ile Yahudilerin toplama kamplarına gönderilmesinden sorumlu İçişleri Bakanlığı devlet müsteşarı László Endre'nin de dahil olduğu bazı aşırı sağcı isimlerin Cemiyet ile ilişkisi kesilmiştir. Fakat savaşın sonlarına doğru bu yönde adımlar atılmaya başlanması nedeniyle cemiyet teşkilatında büyük değişiklikler yapılması mümkün olmamış, 1944 yazından itibaren ise Turan Birliği gibi Turan Cemiyeti de kurumsal olarak faaliyet gerçekleştirecek fırsat bulamamıştır. Aynı yıl çoğunluğu Ok-Haç Partisi iktidarında rol almış liderlerin bir araya geldiği son toplantıda cemiyetin maddi açıdan iyi bir konumda olduğunun tasdik edildiği dışında cemiyet hakkında fazla bilgi elimize ulaşmamıştır.¹²⁰

II. Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru üyelerin can derdine düştüğü ve Macaristan'ın Hitler'in izin verdiği göstermelik bağımsızlığını dahi yitirdiği bir süreç yaşanmış, Macaristan sınırları içinde Turancılığı büyük ölçüde bitirecek bir olay gerçekleşmiş ve Macaristan Demir Perde'nin arkasına hapsedilmiştir. Böylece Türkiye Cumhuriyeti ve Doğu Türkistan hariç bırakılırsa Ablonczy'nin de istihza ile belirttiği gibi “Turan Budapeşte'ye varmıştı.”¹²¹

2.5.Körösi Csoma Derneği ve Pan-finist Hareket

¹²⁰ Kessler, *a.g.e.* 249-50.

¹²¹ Ablonczy, *a.g.e.* 112-22.

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından yukarıda belirtildiği gibi Turan Cemiyeti bünyesindeki fikir ayrılıkları artık yol ayrımına dönüşmüştü. Bunun sonucunda ırk konusundaki hassasiyetlerini vurgulayan kesim Turan Birliği'ni kurarken Pal Teleki başkanlığındaki *Körösi Csoma Derneği* bilimsel araştırmalara ağırlık verecektir. Yukarıda *Turán Dergisi*'nin 1918 sayılarının özellikle bilimsel yanının öne çıktığından bahsedilmişti. Derginin bu yıldaki sayılarının editörlüğünü yapan Pal Teleki, 1921 yılında *Turán Dergisi* ile benzer konuları ele alan bir dergi olan *Körösi Csoma Archivum*'un yayın hayatına başlamasını sağlamıştır. Burada dernek programının *Turán Dergisi*'nde yer aldığı beyan edilmesi ve Macarca dışında dillerde makalelere yer verilmesi *Körösi Csoma Archivum*'un bu derginin devamı niteliğinde olduğu belirtilmiştir.¹²² Bununla birlikte Önen gerek 1918 sayılarında gerekse *Körösi Csoma Archivum*'un ilk sayısında dergi isminin alışlageldiği üzere *Turán* şeklinde değil, istikrarlı bir biçimde *Túrán* şeklinde yazıldığına, dolayısıyla ismin farklı bir şekilde telaffuz edildiğine dikkat çekmektedir. Bu durumun da *Turán Dergisi*'nin yayın hayatına başladığı 1913 yılından beri süregelen bir durum olmadığını, sadece 1918 yılının sayılarında görüldüğünü belirtmiştir. Buradan hareketle *Körösi Csoma Archivum*'da Pal Teleki'nin editörlüğünü yapıp Gyula Nemeth'e de önemli ölçüde hareket alanı tanıdığı ve Turan tabirinin coğrafi bir terim olarak ele alındığı 1918 sayılarını milat kabul ettiklerini savunmaktadır. Önen ayrıca programın belirtildiği söylenen yazıyla 1918 yılı sayılarından ilkinde yer alan editör yazısının kastedildiğini belirtmektedir.¹²³

Öte yandan yukarıda değinildiği üzere Cemiyet başkanı Gyula Pekar ile Alajos Paikert'ın gerçekleştirmeye çalıştığı Turancı teşkilatlar arasında yapılan uzlaşma girişimindeki teklif edilen görev dağılımına *Körösi Csoma Derneği* riayet etmemiştir. Ayrıca derneğin genel olarak diğer Turancı teşkilatlarla ilişki kurmaması 1918 öncesi sayıları yok saymaya uygun bir profil çizmektedir. Bununla birlikte kurumlar arasında bağların hiç olmadığı da söylenemez. Her ne kadar Pal Teleki Turan Cemiyeti ile olan ilişkisini kopartsa da derneğin kurucu üyeler arasında Turancılıktan ve Doğu'ya eğilmekten vazgeçmeyen Zoltan Takacz ve hatta Jenö Cholnoky bile bulunmaktaydı.

¹²² Demirkan, *a.g.e.* 43.

¹²³ Önen, *a.g.e.* 144-5.

Oysa Körösi Csoma Derneği'nin Turan anlayışının Doğu ile olan ilişkilerden ziyade yüzünü Batı'ya çevirmeye başladığını görülmektedir. Teleki'nin 1918 yılında Turán Dergisinde yayınlanan bir makalesinde “*Siyasi hareketlerin ve ülkülerin haklılığının kriteri hiçbir zaman bilimsel hakikat olmamıştır. Bilimsel hakikat doğrulasın ya da yalanlasın fark etmez. Siyasi hareketlerin ve ülkülerin haklılığının kriteri ülküye olan inancın güçlü olması ve başarısıdır.*” ve “*Turancılık kendisi için ne zaman bilimsel destek arasa, her defasında hedefin o kadar ilerisine gitti ki, çok kolay yalanlanabilir oldu.*”¹²⁴ yönündeki görüşleri bu hususta dikkat çekicidir. Görülüyor ki Teleki diğer Turancı görüşler ile yollarını ayırmadığı bu dönemde popülist hareketlerin yararının bilincinde olmuş, bununla birlikte bilimsel açıdan daha ayakları yere basan bir model benimsemek istemiştir. Benzer bir şekilde kitle hareketi oluşturma fikrini merkezine alan oluşumun başkanı olan Cholnoky'nin dernekte yer alması ve Levent'in Benedek Barathosi-Balogh'un 1920 tarihli Japonya ziyaretinde Macaristan'ın ekonomik kurtuluşunu Japonya'da gören Başbakan Pal Teleki'nin başat rol oynadığı yönündeki iddiası¹²⁵ bir arada incelendiğinde Teleki'nin bir ideoloji olarak bağlı kaldığı Turancılığın doğu kanadına ilgisini tamamen yitirmediği sonucuna varılabilir.

Bununla birlikte Teleki'nin yürüttüğü bu derneğin artık Macar halkına Asya'dan değil Avrupa'dan akraba arama çabasında olduğu görülmektedir. Ugor – Türk Savaşı'nda Ugor kökenini savunan ve genellikle filologlardan oluşan taraf gibi *Körösi Csoma Derneği* de genel olarak Macar halkının akrabalarını Finlandiya ve Estonya'da aramıştır. Aynı dönemin Turancıları Japonya'ya kadar uzanan alandaki kavimlerin Turanlı olup olmadıkları hakkında birbirleriyle çelişen iddialar öne sürmüş ve gerçekçi politikalar üretilmesine imkân sağlayacak bir zemin oluşturamamıştır. Çalışmamızda sıklıkla değinildiği üzere Macar devletinin Trianon'dan kurtuluşun Batı ile iyi ilişkiler kurularak mümkün olacağını düşünmesi Avrupalı topluluklarla akrabalığı öne süren pan-finist hareketin öne çıkmasını sağlamıştır. Kessler bu hareketi “devlet destekli anti-Turancı yedek hareket” olarak tanımlamaktadır.¹²⁶ Horthy'nin siyasi kariyerinin sona ermesinden sonra kaleme aldığı anılarında bile Macarcanın Türkçe ve Fince ile aynı dil ailesinden geldiğini ve Macarlar ile Türklerin akraba diller konuşmaktan öte karakter açısından da benzerlik

¹²⁴ Demirkan, *a.g.e.* 96.

¹²⁵ Levent, *a.g.e.* 68.

¹²⁶ Kessler, *a.g.e.* 163.

taşıdığını söylemesi¹²⁷ Pan-Finist harekete verdiği desteğin siyasi amaç ve ihtiyaçlar doğrultusunda şekillendiğini veya en azından Türk akrabalığını imkansız bulan görüşleri paylaşmadığını düşündürmektedir.

Böyle bir bağlamda kurulan Körösi Csoma Derneği Batı karşıtlığının öne çıktığı Turan Birliği'nin tersi istikamette ilerleyerek Macar Turancılığının Trianon sonrası bile Batı yanlısı kalmış, Trianon revizyonunda da umudunu batıya bağlamış kanadını kurumsallaştırmıştır. Dernek bu özelliğine rağmen Pan-Finist hareketin tek odak noktası olmamıştır. Benzer bir düşüncenin Turan Cemiyeti'nde de kendine yer bulduğu görülmektedir. Bununla birlikte Fin-Ugor ilişkileri konusunda Körösi Csoma Derneği'nin Macar Turan Cemiyeti'ne nazaran daha baskın bir rol üstlendiği yorumunu yapmak mümkündür. Yukarıda bahsedilen Finlandiya ziyaretinde Kuno Klebelsberg'e Aladar Ban'ın eşlik etmesi bunun göstergesidir. 1921 yılında gerçekleşen bu ziyaretin ardından Turan Dergisi'nde bir makale yayınlanmış,¹²⁸ 1924 yılında Pal Teleki ve Karoly Kogutowicz'in başını çektiği bir heyet Tallinn'de gerçekleştirilen eğitim konferansına katılmıştır. Pan-Fin-Ugorcu (Pan-Finno-Ugrian)¹²⁹ olarak nitelendirilen bu etkinliğin ardından Estonya'dan Finlandiya'ya geçen ekibin Lapland'a kadar uzanan bu yolculuğunun Teleki'nin karakterini etkilediğini belirten Ablonczy, depresyondan mustarip olan bu zor dönemlerin devlet adamının Macarların akrabalarını Doğu'da değil Batı'da arayan Fin-Ugor kanadına geçişinin bu olayla kesinlik kazandığını belirtmektedir.¹³⁰

Teleki'nin bu eğiliminde karşısında benzer kaygılara sahip milletleri görmüş olması etkili olabilir. Pan-Fin-Ugorcuların savunduğu Finlandiya ile Estonya'da birleşme ve birbirlerine destek olma düşüncesi Macaristan'ın Avrupa içindeki yalnızlığına benzer bir konumda olmaları ve doğudaki Rus tehdidinin ortak bir tecrübe olması etkili

¹²⁷ Horthy, *a.g.e.* 37,40.

¹²⁸ Aladár Bán, "Az első Finn-ugor Tanügyi Kongresszus turáni vonatkozásai.", *Turán*, sy 4 (1921), 37-45.

¹²⁹ Pan-Fin Ugorcu düşünce için ayrıca bkz. Natalya Mironova ve Yuri Shabaev*, "Finno-Ugric Pan-Nationalism: Concepts History And Its Ideological Practice", *European Proceedings of Social and Behavioural Sciences Social and Cultural Transformations in the Context of Modern Globalism* (28 Aralık 2019), <https://doi.org/10.15405/epsbs.2019.12.04.380>.

¹³⁰ Ablonczy, *a.g.e.* 104-5.

olmuştur.¹³¹ Turancılığın Macaristan’da yayılmasına etki eden şartların benzer bir durumda iki ülkeyi de müttefik arayışına ittiği görülmektedir.

1928 yılında Üçüncü Fin-Ugor Kültür Kongresi Budapeşte’de düzenlenirken 4. Kongre Helsinki’de yapılmıştır. Budapeşte’de düzenlenen kongrede binin üzerinde yabancı katılımcının bulunduğu, kongre başkanının Pal Teleki olduğu, Kuno Klebelsberg’in konuşma yaptığı ve Miklos Horthy’nin de katıldığı göz önünde bulundurulduğunda devletin üst kademelerinin yakından takip ettiği anlaşılmaktadır. Helsinki’de ise üç yüzü aşkın Macar katılımcı bulunmuştur. Turan Cemiyeti’nin Pan-Fin-Ugorcu hareketi de Turan şemsiyesi altına yerleştirme çabasının bulunduğu ve Turan Cemiyeti’nin üye sayıları da göz önünde bulundurulduğunda kayda değer bir sayıya ulaşılmış olduğu söylenebilir. Bununla birlikte cemiyetin bu çabası Finlandiya’daki pan-finistlerin tepkisine yol açmıştır. Profesör Lauri Kettunen’in kaleme aldığı metinle başlayan eleştirilere Finlandiya hükümeti de dahil olmuş ve Macar hükümetinden Turan Cemiyeti’nin pan-finizm konusunda otoriteymiş gibi davranmasının engellenmesi istenmiştir. Macar hükümetinin bu konuyu cemiyete iletmediği bilirse de cemiyetin tepkisi bilinmemektedir.¹³²

Yapılan kongrelere ek olarak Helsinki Kongresi’nin ardından aynı yılda “Fin-Ugor Akrabalık Günü” isminde bir milli bayram ilan edilmiş ve her yıl Ekim ayının üçüncü cumartesi günü bu bayram kutlanmıştır. Kuno Klebelsberg ve Balint Homan’ın da Turancılık ideolojisini bakanlık seviyesinde temsil ettiği Millî Eğitim Bakanlığı’nın bu bayramın ciddi bir şekilde kutlanması için okullara talimat verdiği bilinmektedir.¹³³ Üstelik faaliyetler sadece bilimsel ve kültürel seviyede kalmamış, Sovyetler Birliği’nin Horthy’nin “kuzen” olarak bahsettiği Finlere saldırısının ardından bir gönüllü tugayı gönderilerek destek verilmiştir.¹³⁴ Bununla birlikte girişte de bahsedildiği gibi Finlandiya ve Estonya’da destek gören “pan” hareket Turancılık değil, Pan-Fin-Ugorculuktur. Finlandiya’da Ural-Altay kuramının bazı özellikleri kabul görse de Asya’nın uzak taraflarında kalan milletleri ile dil veya kan bağlamında bir akrabalık kesin bir dille reddedilmiştir. Estonya’da ise bağımsızlığın

¹³¹ Rein Taagepera, “Eastern Finno-Ugrian Cooperation and Foreign Relations”, *Nationalities Papers* 29, sy 1 (Mart 2001), 181, <https://doi.org/10.1080/00905990120036457>.

¹³² Kessler, *a.g.e.* 251.

¹³³ Kessler, *a.g.e.* 205-6.

¹³⁴ Horthy, *a.g.e.* 213-85.

ardından Alman etkisini kırmak için Macar kültürü bir alternatif olarak görülmüş, fakat Turan Cemiyeti'nde de Turan Birliği'nde de bulunmuş bir isim olan Tihamer Tuchanyi'nin Tartu Üniversitesi'nde tarih profesörlüğüne yaptığı başvuru reddedilmiştir.¹³⁵

Bu noktaya kadar görüldüğü üzere Macaristan Krallığı döneminde Turancılık kurumsal açıdan çeşitlilik kazanmıştır. Kuruculuğunu ve başbuğluğunu yaptığı Macaristan Turan Birliği ile yollarını ayırdığında Turan Cemiyeti'nde de liderlik pozisyonuna yükselen Cholnoky'nin kariyeri ise bu dönemin ana akım Turancı teşkilatlarının ilişkilerine ışık tutar niteliktedir. Körösi Csoma Derneği, Macaristan Turan Birliği ve Macar Turan Cemiyeti arasındaki ayrılıklar kesin olmakla birlikte nispeten muğlak kalmıştır. Bu kurumların üyelerinin birden fazla oluşuma katılmasının önünde bir engel olmadığı görülmektedir.

Siyasi temaslarda bulunabilen, kültürel ve bilimsel faaliyetlerde kısıtlı kalan ve önce Macar emperyalizmi, daha sonra ise Macar irredantizmi ve kurtuluşunu simgeleyen, Trianon revizyonu için Doğu kapılarını aralamaya çalışan bu ideolojinin temsilcileri, ayrıca ideologları olan, genellikle üst sınıf mensubu salon beyefendilerinden oluşan topluluklar, Trianon sonrası gittikçe kızışan irredantist öfkeden beslenmiştir. Bununla birlikte toplumun öfkesini tamamen yatıştırmakta başarılı olamamaları sonucu daha alt sınıfların ilgi ve ihtiyaçlarına cevap verecek,¹³⁶ İtalyan faşizminden doğrudan övgüyle bahsederken Nazi etkisi karşısında bilinçli bir sessizliğe bürünecek bir akımın doğmasına uygun şartlar meydana gelmiştir.

2.6. Turancı Monoteistler

Turan Cemiyeti dağıldığında Batı ile ilişkilere önem veren ve bilimsellik konusunu vurgulayan taraf Körösi Csoma Derneği'ni, Batı karşıtı ve ırk konusunda hassasiyeti yüksek olan grup ise Macaristan Turan Birliği'ni kurmuştu. Turancılık birliğin henüz yeniden kurulmadığı 1930'ların başlarında temel özelliklerinden biri olan iç siyaset ve Macaristan'ın toplumsal yapısı konusunda muhafazakâr yönünü değiştirmeden varlığını sürdürmüştür. Ancak bu dönemde radikal Turancılığın yeni yüzü olacak bir hareket varlığını belli etmiştir. Yukarıda 1926 yılında Lajos Simsay tarafından Macar ordusuna Turancılığı benimsetecek yönde bir reform hareketinin gerektiğini savunan

¹³⁵ Ablonczy, *a.g.e.* 107.

¹³⁶ Kessler, *a.g.e.* 241-250.

bir metinden bahsedilmişti. Bu metinde vurgulanan ordu reformunun haricinde Turancılık hareketinin şimdiye kadar toplumsal devrim istemediği görülmüştür. Fakat toplumun en üst kademesinde yer alan isimlerin başını çektiği yapılarda bu tarz bir isteğin meydana gelmemesi nispeten anlaşılabilir olsa da Turancı Monoteistler olarak da bilinen bu yeni hareketin öncüleri daha alt sınıflardan gelmiştir. Buna ek olarak Hristiyanlığı yabancı bir kültürün ürünü olarak kabul edip toptan reddederek eski Macar dinini diriltme yolunda çaba sarf edecek kadar da radikal oldukları görülmektedir. Yeni hareket ile faşist nitelikli devrimlerden etkilenilen bu devirde Macar tarihinde ilk kez Turancılık iç yapıda devrim söylemlerine de ev sahipliği yapacaktır.

Hareketin ilk manifestosu olma niteliği taşıyan metin *Macar Toplumunun Turanizasyonu*, Elek Berei Nagy tarafından kaleme alınmıştır. Nagy'ın eserin basım tarihi olarak 1933 yerine Turani Yurttutuş Sonrası 3433 tarihini vermesinden¹³⁷ Batı'dan kopma arzusunun sözde kalmayacağını, takvim gibi bir meselede bile Hristiyan kültür dairesinden kopuşun arzu edildiğini anlamak mümkündür. Metnin başlığından da hedef kitesini Macaristan dışında değil içinde aradığı anlaşılmaktadır.

Hatırlanacağı üzere yukarıda radikal Turancılığın eski temsilcisi olan Turan Birliği'nin Hristiyanlık ile Turancı görüş arasında bir barış sağlama çabasına değinilmişti. Bu çabayı terk eden Monoteistlerin ayrıca getirdiği bir diğer yenilik ise Macaristan'ın ortağı olarak Türkiye yerine Japonya'nın görülmeye başlamasıydı. Monoteistlere göre Turan'ın “iki kılıcı” artık Macaristan ve Japonya olmalıydı.¹³⁸

Hristiyanlıktan kopuş Turancılığı komünizm örneğinde olduğu gibi kavramsal olarak tamamen din karşıtı bir noktaya getirme çabasını içermemiş, bunun yerine “Batı” dini olan Hristiyanlığın terk edilip Macarların atalarının inandığı eski “Turan Dini”nin diriltmesi yönünde çaba sarf edilmiştir. Eski dini diriltme çabaları 1920'lere dayansa da önemli ölçüde ilgi çekmeye ve taraftar toplamaya ancak 1930'larda başlayabilmişti. Monoteist Turan Kilisesi adındaki oluşumun 1934 yılında kuruluşunun ardından 2 ay sonra ise ilk cenaze töreninin gerçekleştirilmesiyle faaliyetlerine başladığı görülmektedir. Daha önce Bencsik olan soyadını, yaptığı Slav kökeni çağrışımlarından kurtulmak amacıyla değiştiren Zoltan Bencsi ile daha önce

¹³⁷ Önen, *a.g.e.* 209.

¹³⁸ Kessler, *a.g.e.* 220-221.

Üniteryen Kilise bünyesinde papazlık yapmış Karoly Köröspataki Kiss'in kurduğu bu yeni kilise, aynı yılın Eylül ayında da *Turani Roham* (Turan Akını) adlı dergiyi çıkartmaya başlayarak bu yeni düşünce akımının görüşlerinin yayılacağı platformu da oluşturmuştur.¹³⁹

Monoteist hareketin Macar Toplumunun Turanizasyonu'ndan ilham aldığıın en belirgin kanıtlarından biri de ilk sayının tarihinin 1934 olarak değil Atilla'nın tahta çıkışının 1500. yılı olarak verilmesidir. Üstelik Elek Berei Nagy'ın metninde yapılan sekülerleşme ve kilise hukukunun revizyonu vurgusuna uygun bir şekilde, *Turani Roham* isimli dergilerinde millilik vurgusuyla öne sürdükleri toprak reformunda kilise topraklarını da hedef almışlardır. Macar Turancılığında ilk kez karşımıza çıkan doğrudan kilise düşmanlığı münferit bir olay olmakla kalmamış, aynı zamanda açık bir Habsburg düşmanlığı ve Habsburg zamanında sisteme hizmet ettikleri gerekçesiyle aristokrat sınıfına da karşı sert bir tutum geliştirilmiştir. Öyle ki Elek Nagy, kaleme aldığı metinde kiliseye ve aristokratlara millileştirme sırasında arazilerinin değerinin sadece %20sinin ödenmesinin yeterli olacağını düşünmektedir.¹⁴⁰

Turan Cemiyeti'nin Arşidük Joseph'i hami kabul ettiği, Turan Birliği'nin Hz. İsa'yı Turanlı ilan ettiği, Horthy rejiminin de Pan-Ugorist akım ile diğer oluşumlardaki uzlaşmacı kanatları desteklediği dönemde bu tarz bir tavizkâr uzlaşma yerine doğrudan karşıtlık arayışında olan isimlerin kendilerini ifade edebilecekleri bir mecra olarak *Turani Roham*'ı seçtikleri görülmektedir. Bu husus Habsburg ve Katolik karşıtlığı neticesinde Turancı olmuş András Dajka ile örneklendirilebilir. *Turani Roham*'da sıklıkla makalesi yayınlanan isimler arasında görüşlerine yukarıda yer verilen Gyöngyi Bekassy'nin de bulunduğu¹⁴¹ düşünülürse Körösi Csoma Derneği'nin dergisi *Körösi Csoma Archivum*'da olan bilimsellik vurgusunun burada olmadığı anlaşılmaktadır. Üstelik üyelerinin mesleki dağılımı açısından da şimdiye kadar incelenen akımlar arasında akademiden en uzak olanı Monoteist Turancılıktır. Önen'in orta sınıfın alt katmanlarına hitap ettiğini belirttiği¹⁴² bu görüşün öne çıkan destekçilerinden Ulusal Lider olarak nitelendirilen Zoltan Bencsi'nin avukat, Şaman

¹³⁹ Ablonczy, *a.g.e.* 145, çeviri için Önen, *a.g.e.* 209.

¹⁴⁰ Önen, *a.g.e.* 210-211.

¹⁴¹ Ablonczy, *a.g.e.* 145.

¹⁴² Önen, *a.g.e.* 209.

olan Karoly Köröspataki Kiss'in ise eskiden papaz olduğu bilinmektedir. Bu bilgiler ışığında Macar tarihinde ilk defa liderliğini akademisyen veya soylu olan isimlerin oluşturmadığı bir Turancılık akımı karşımıza çıkmaktadır.

Millileştirme vurgusu ve devrim söylemleri Monoteistlere kadar sadece eylemde değil fikirde de sosyalizme karşı olan Turancılık tartışmalarına aykırı bir çizgiye işaret etmektedir. Buradan hareketle, yapılan militarizm ve devletçilik vurgusunun da ana özelliklerine işaret ettiği bir “Turan karakterli sosyalizm” fikri de ortaya atılmıştır. “Tek gerçek sosyalizmin bu olacağı” iddiası da Kessler’in öne sürdüğü gibi Japonya veya İtalya etkisiyle faşizme yönelen gruplara karşılık Monoteistler üzerinde Nasyonal Sosyalizm etkisi olduğunu göstermektedir.¹⁴³ Zira sosyalizmin çılgınlık olarak nitelendirilip toptan reddedilmesi yerine Turancılıkla ilişkilendirilebilecek bir ideoloji olması başka türlü açıklanamamaktadır.

Değişim isteklerini sadece toprak reformu bağlamında sınırlı tutmayan Monoteistlerin tahayyülündeki Turan, József Nagy’ın kaleme aldığı ütopya modelinden anlaşıldığı üzere son derece totaliter bir yapıya sahiptir. Turan Birleşik Devletleri adını alacak olan bu yapıda sadece Turan Birliği ve Bilinci Partisi mevcut olacaktır. Azınlık sorunu tamamen ortadan kalkacak, vatandaşlar safkan Turanlılar ile düşünsel Turanlılar olarak ayrılacak, kıyafetlerde bile belirlenenin dışına çıkılamayacak ve yönetim tamamen safkanların elinde olacaktır.¹⁴⁴ Turanlı olmayanlara sadece yaşam hakkının tanındığı ve gerçek anlamda dışlayıcı olan bir anlayış ilk kez ortaya çıkmıştır. Asimilasyon fikir olarak diğer oluşumlar tarafından da dillendirilmiş ve Trianon öncesi sınırlara kalıcı dönüş için gerekli addedilmiş olsa bile asimilasyon sonrası bir ayırım bazı Yahudi aleyhtarı örnekler haricinde öne çıkarılmamaktaydı. Fakat Monoteist Kilisesi’nin düşüncesinde ilk defa istisnasız, tavizsiz bir ırk hassasiyeti güdüldüğü görülmektedir.

Turanlı Monoteist Kilisesi’nin özellikle Hristiyanlık ve din konusuna yaklaşımı nedeniyle eleştiri oklarına hedef olduğu görülmektedir. Eski dine dönüş yönünde bir söylem bulunmasına rağmen artık gelenekselleşmiş yapının dışında oluşundan hareketle yadırgandığı ortadadır. 1936 yılında vaftiz muadili olduğu düşünülebilecek bir ritüelle bir bebeğin Turanlı Monoteist Kilisesi’nin cemaatine dahil edildiği fakat

¹⁴³ Kessler, *a.g.e.* 222.

¹⁴⁴ Önen, *a.g.e.* 212-214.

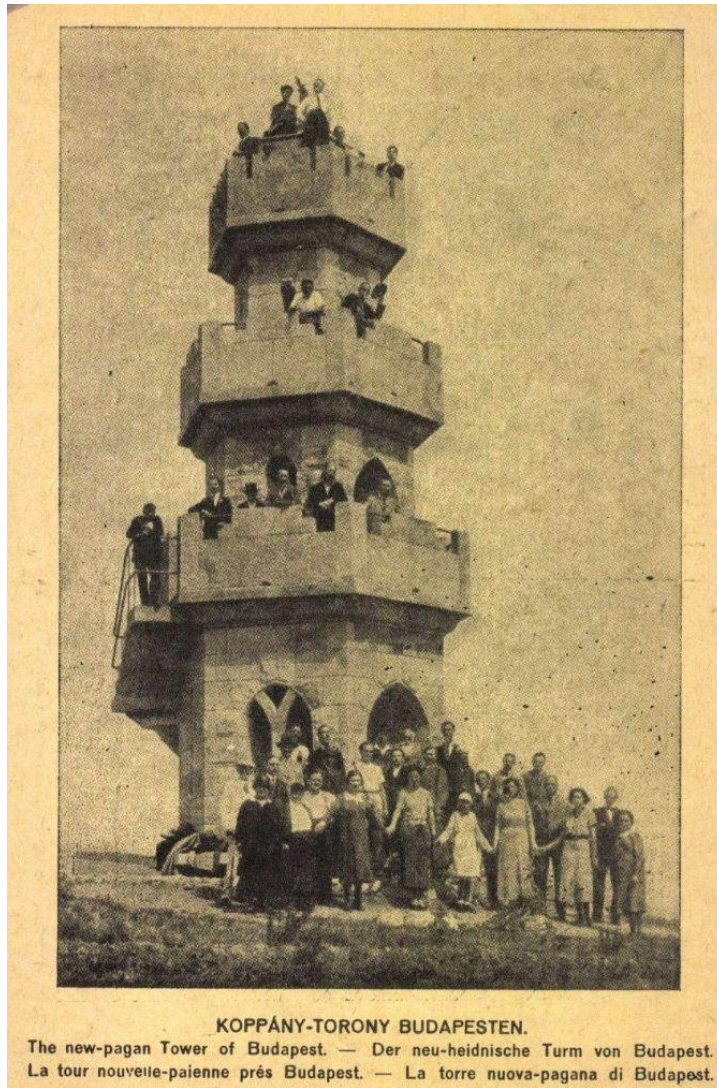
bu ayin için bebeğin yanaklarında kesiklerin açıldığı yönünde bir iddia ortaya atılmış, uluslararası camiada bile tepki uyandırmıştır. Bu iddiayı destekleyen fotoğraftaki çocuğun yanağındaki izlerin aslında fotoğrafçının yanaklarına reçel sürmesiyle oluşturulduğu ve aslında çocuğa hiçbir şekilde zarar verilmediği anlaşılrsa da Kilise'nin Orosháza'daki temsilcileri 2 aylık hapis cezasına çarptırılmıştır.¹⁴⁵

Yukarıda Macaristan Turan Birliği'nin görüşlerinin belli bir ölçüde Batı karşıtlığı içerdiğinden bahsedilmişti, fakat şimdiye kadar gördüklerimizden de anlaşıldığı gibi Turanlı Monoteistler bu karşıtlığı yepyeni bir boyuta çıkartmıştır. Çalışmanın başından beri değinilen Macar tarihi ve kültürünü Batı'dan ayırmanın atlanmasını gerektirdiği düşünsel eşiğin aşılması konusunda en az akademik titizlikten en uzakta olan bu grup zorlamış gibi gözükmektedir. Bu eşiğin aşılmasında eski din ve kültürün diriltilmesi söylemi üzerinden geleneksellik iddiası önemli rol oynamıştır. Hukuki bir davanın konusu haline gelen cemaate kabul töreninin vaftiz törenini andırması ve Batı'dan tamamen kopma söyleminin bir kilise etrafında örgütlenmesi ise ilginç bir duruma işaret etmektedir. Kilise bu durumu "Aryan ve Sami ırkları tarafından bozulmuş" Turan monoteizminin diriliş sürecinde iyi bilinen belli ritüel ve kavramların tarihsel bozulmadan "arındırılarak" geri kazanılması olarak açıklamaktaydı. Fakat hatırlanacağı gibi Hz. İsa'nın Turan kökenli olduğu yönünde bir görüş öne süren Turan Birliği Monoteistler tarafından oldukça sert bir şekilde eleştirilmişti. Bu durumu "Hristiyanlığa olan bağlılığı sahte bir Turan kisvesiyle sürdürme çabası" olarak nitelendiren Monoteistlerin aynı probleme benzer bir çözüm getirdiğini düşünmek mümkündür. 1000 yıllık bir geçmişin yeniden yorumlanması ve Aziz İstvan yerine pagan lider ve şehitlerinin öne çıkarılması gibi meseleler vaka temelli düşünüldüğünden nispeten kolay olmuş olsa bile genel anlamda kültürel aşinalık ve reflekslerin değişmesinin daha zor olduğu görülmektedir. Bununla birlikte Hristiyanlık çerçevesiyle sınırlı kalınmadığı ve ateş, su, güneş gibi doğal unsurların da tapınma unsuru olarak nitelendirildiği, bunlara ek olarak kurt ve kartalın kutsal kabul edildiği ve atalar kültürünün belli bir ölçüde diriltildiği bilinmektedir. Bir kurban ritüeli de ortaya çıkmış, gerçekleşen bir örnek bilinmese de en itibarlı olanında beyaz bir atın kurban edileceği kabul edilmiştir. Ayrıca yukarıda belirtilen takvim örneğine

¹⁴⁵ Ablonczy, a.g.e. 146.

ek olarak ayrıntılarına bir sonraki bölümde değinilecek olan eski alfabeye dönüş isteği de Monoteistler arasında ilgi uyandırmıştır.¹⁴⁶

Monoteistlerin medyada ses getiren bir faaliyeti de Budapeşte’de bir Pagan Kulesi’nin inşasında rol oynamalarıdır. Kilise’nin kuruluşundan önce emekli bakanlık danışmanı Farkas Szasz’ın Macarların Karpat Havzası’nı fethinde rol alan yedi büyük boy adına dört katlı bir gözlem kulesi inşa etmeye karar vermesiyle başlayan sürece Monoteist Kilise de dahil olmuş ve kulenin açılışını yapmıştır. Daha sonra çeşitli ayinlere ev sahipliği yaptığı bilinen bu kule bugün bile ayaktaadır.¹⁴⁷

Şekil 1 Pagan Kulesi

¹⁴⁶ Kessler, *a.g.e.* 225-9.

¹⁴⁷ Ablonczy, *a.g.e.* 146-7.

Şekil 2 Pagan Kulesi'nin Günümüzdeki Hali

Tahmin edilebileceği gibi Turanlı Monoteistlerin diğer Turancı oluşumlarla ilişkileri dostluk temelinde gelişmemiştir. En radikal kanadında bile en azından Hristiyanlık ile olan bağları koruma çabası güden eski akımlar ile bir çatışma durumu yaşanmıştır. József Nagy' yukarıda değinilen Turan Sosyalizmi'nde çocukların devlete ait olduğunu belirterek totaliter eğilimlerini ortaya çıkarmıştır. Ayrıca doktorların sağlık bekçileri olduğu ve görevlerinin “faydasız yaşamları birkaç enjeksiyonla birkaç saat daha uzatma”¹⁴⁸ olmadığı yönündeki görüşüyle Hipokrat Yemini'ni, hukuk konusunda görüşleriyle ise ıslah edilemeyecek suçluların en temel yaşam haklarını hiçe saymaktadır. Bu görüşlerini bildirdiği metinlerde Turan Cemiyeti'ni snoplukla itham ederken, Turan Birliği'ne de o dönemin birlik içinde faaliyetleriyle öne çıkan isimleri olan László Reé ve László Túrmezei'nin aslında Turan kökenli olmadığını söyleyerek saldırmaktadır.¹⁴⁹

Diğer oluşumlarla rekabet halinde olunan bu dönemde kilise içinde de ayrılıklar yaşanmıştır. Kuruculardan Zoltan Bencsi, Karoly Köröspataki Kiss'i aslında Hristiyanlığa hizmet etme amacı taşıdığını söyleyerek aforoz etmiştir. Daha sonra *Turani Roham*'da Kiss'in mason geçmişi üzerine bir makale yayınlanmış, Batu

¹⁴⁸ Önen, *a.g.e.* 213.

¹⁴⁹ Önen, *a.g.e.* 214.

mahlasıyla onun kaleme aldığı düşünölen ve Turanlı Monoteistlerin nasıl ibadet etmeleri gerektiğini anlatan *A turáni egyistenhívök egyzerű istentisteletének szertartása* (Turanlı Monoteistlerin Temel Dini Merasimi) isimli esere cevap niteliğinde bir kitap olan *Ősi hitünk* (Kadim Dinimiz) yayınlanmıştır. Bu metinde Turan dininin var olan en eski din olduğu ve bu yüzden çeşitli ayrıcalıkları hak ettiği, Hristiyan kiliselerine bir eleştiri getirilerek hakikati savunmanın merhamet ile değil çatışmayla mümkün olduğu ve kendi kiliselerine Protestanların Katoliklerden daha anlayışlı yaklaştıkları savunulmuştur. Böylece dua metinleri ve ibadetin esasları hakkında *Turani Roham*'da yayınlanan metinlerden öteye geçilmiştir.¹⁵⁰ Kiss'in kitabında tepkiye neden olan şeyin ibadetlerin mümkün olduğu müddetçe bir tepe üzerinde gerçekleştirilmelerinde fayda olduğu gibi görüşlerinden ziyade Benedek Barathosi Balogh ve Ferenc Zajti'nin yazdıklarının önemli olduğunu belirtmesi olduğunu düşünmekteyiz. İkisi de Hristiyanlıktan taviz veremeyen ve kendi hareketlerine rakip olan Turan Birliđi'nde nüfuz sahibi isimlerdir. Buna ek olarak Ferenc Zajti Hz. İsa'nın Turan kökenli olduğu iddiasını ortaya atan isimdir.

Turanlı Monoteistlere toplumun pek çok unsurundan tepki geldiği anlaşılmaktadır. Bu grubun diğer Turancı oluşumlarla iyi ilişkiler kurmadıkları belirtilmişti. Turan Cemiyeti, kilisenin kurulduğu 1934 yılında İçişleri Bakanlığı ile temasa geçerek kendileriyle alakası olmayan, Almanya'da ortaya çıkan Votan kültüründen esinlendiğini belirttiği bu oluşum hakkında bilgi vermiş, 1938 yılında ise bu hareketin toptan yasaklanması talebinde bulunmuştur. İçişleri Bakanlığı'ndan ise dernek, cemiyet, tarikat veya siyasi parti olmadıkları, bu sebeple yasaklanabilecek bir organizasyon olmadıkları cevabı gelmiştir. Bu açıklama Turanlı Monoteist Kilise'sini koruma girişimi değildir. Zira genel olarak "Makbul Turancılık" anlayışının Batı ile bütünleşmiş bir profil çizdiğini belirttiğimiz Hristiyan muhafazakâr Horthy rejimi bu açıklamaya rağmen Kilise ile bağlantılı şahıslara beliren fırsatlarda takibat uygulayarak bu oluşumun karşısında yer almıştır. Bu tutum özellikle Ulusal Lider Zoltan Bencsi'ye açılan davalar ve Mihály Vrrasztó'nun iki yıl Debrecen'e girişinin yasaklanması örneklerinde görölmektedir.¹⁵¹ Bunlara ek olarak İçişleri Bakanlığı'nın ülke çapında gizli emirlerle Turanlı Monoteistlerin her fırsatta engellenmesi

¹⁵⁰ Ablonczy, *a.g.e.* 148-149.

¹⁵¹ Önen, *a.g.e.* 217-218.

istenmiş¹⁵² ve 1934 yılında eski başbakan ve hala nüfuz sahibi bir isim olan Istvan Bethlen'in cemiyete gönderdiği bir mektupta ciddi bir tehdit olarak görmediğini belirtmekle birlikte kilisenin gelişiminin engellenmesi gerektiğini belirtmiştir.¹⁵³ Bethlen'in mektubundan rejimin Kilise'ye karşı tutumunun anlaşılabilirliği kanaatindeyiz.

Daha önce de genel itibariyle bilimsel temelinin sağlamlığı konusunda eleştirilerin hedefi olmuş olan Turancılığın bu yorum ile artık dini yönden de sakıncalı olduğu yönünde görüşler bildirilmeye başlamıştır. Batı'nın reddi ve radikal tutumlarının etkisiyle diğer oluşumları da bir ölçüde karşısına almış olan Monoteistlerin Turancılık eleştirilerinin hedefi haline geldikleri görülmektedir. Gyula Avar'ın Turancılığı cahil milliyetçiliği olarak nitelendirip kaynağını küçük burjuvada aramasını örnek göstererek Önen de aynı sonuca varmaktadır.¹⁵⁴ Bu noktada konuya siyaset ile popülizmin daha da girmeye başladığı ve Turan kavramının akademik tartışma konusundan bir ideolojik sembole dönüştüğü görülmektedir. Eleştirilerin güçlü siyasi bağlantıları olan Cemiyet yerine ayindeki bebek fotoğrafı örneğinde de görüldüğü gibi Turancı hareketler içerisinde aykırılığı nedeniyle eleştiri getirilmesi en kolay olana yoğunlaştığı görülmektedir. Turan Cemiyeti'nin Turanlı Monoteistler Kilisesi'ne karşı devletten yaptırım istemesinin ardında da bu durum nedeniyle kilisenin faaliyetlerinin kendinden bağımsız Turancı oluşumları da töhmet altında bırakması yatıyor olabilir. Bu konuyu oldukça önemseyen anlaşılan Cemiyet, sadece yaptırım istemekle kalmamış, aynı zamanda Monoteistler hakkında yapılan yayınları takip etmiştir. Bu yayınlarda Bencsi'nin söylediği gibi Protestanlardan çok Katoliklerin eleştiri yönelttiği görülmektedir.¹⁵⁵

Savaş başladıktan sonraki dönemde Turanlı Monoteist Kilisesi'nin faaliyetleri hakkında bilgi bulunmamaktadır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından yaşanan demokrasiye geçiş döneminde çeşitli mecralarda Monoteistlerin Macar Yahudileri ile Doğu Cephesi'ndeki toplama kamplarına gönderildiği iddia edilse bile bunu kanıtlayacak belgeye ulaşılamamıştır.¹⁵⁶

¹⁵² Ablonczy, *a.g.e.* 149.

¹⁵³ Ablonczy, *a.g.e.* 150.

¹⁵⁴ Önen, *a.g.e.* 218-219.

¹⁵⁵ Ablonczy, *a.g.e.* 151.

¹⁵⁶ Ablonczy, *a.g.e.* 149.

2.7. Bağımsız Hareketler

Bu noktaya kadar gördüğümüz gibi Turancılık Macar tarihinde pek çok farklı yoruma ev sahipliği yapmış, Türkiye’de karşımıza çıkan sadece Türklerin birliğini öne süren yorumun aksine Türkleri içermeyen bir Fin-Ugor birliği modeli dahi amaçlanmıştır. Bununla birlikte araştırmamızın konusu olan dönemde Turancı karakterli fakat şimdiye kadar incelenen hareketler kadar büyük bir etkiye sahip olmayan veya faaliyetleri kısıtlı kalan oluşumlarla münferit isimlerin öne sürdüğü farklı yorumlar da mevcuttu.

Bu münferit isimlerden biri olan Rus cephesinde savaşımış Tivadar Raith, Turancılığın üzerine inşa edildiği temellerden biri olan Rusya ve onun üzerinden Panslavizm düşmanlığını azınlık unsurları asimile etmek arzusuyla dile getirmek yerine farklı bir yol seçmiştir. Raith, Prag merkezli Yeşil Enternasyonal ve Moskova merkezli Kızıl Enternasyonal ile rekabet edebilecek Budapeşte merkezli bir “Turan-Slav Köylü Enternasyonal” kurulmasını önermektedir. İlk olarak milliyetçi entelektüellerin kurduğu Miklos Bartha Cemiyeti’nin tartışmasında sunduğu “Bilinmeyen Diyar: Doğu Avrupa” adlı bildiride Doğu Avrupa ile Batı Avrupa arasında çok önemli farklılıklar bulunduğunu savunmuştur. Bundan hareketle Raith, öne sürdüğü enternasyonalin sömürgecilik karşıtı ve antikapitalist eğilimleri olması gerektiğini belirtmiştir. Bu önerisine ünlü tarihçi ve dönemin Turancılık akımlarına eleştirileriyle de bilinen Gyula Szekfu tarafından sert eleştiriler getirilmiş ve “Turan-Slavcılık” olarak isimlendirmiştir. Szekfu bu gibi görüşlerin ortaya çıkışını gençlerin önceki nesillerden yana olan hoşnutsuzluğunun dışavurumu olarak nitelendirmiş ve Raith’i özellikle Batı karşıtlığı gibi konularda eleştirmiştir. Bunun üzerine Raith’in görüşlerinde belli bir ölçüde düzeltmeye gittiği fakat temel hareket noktalarından şaşmadığı görülmektedir.¹⁵⁷

Öne çıkan bir başka isim de yine asker kökenli olan Lajos Simsay’dır. Turan Birliği’nin etkileri arasında bahsedilen orduya Turancılığın dayatılmasını istediği *Turan Fikrinin Pratik Değeri* adlı¹⁵⁸ metnin yazarı olan Simsay 1926 yılında İtalyan faşizminden övgüyle bahsederek radikaller arasında henüz güçlü bir şekilde taraf bulmayan değişimin öncüsü olmuştur. Japonları dilsel, Çinlileri de antropolojik

¹⁵⁷ Kessler, *a.g.e.* 202-204.

¹⁵⁸ Lajos Simsay, “A turáni eszme gyakorlati értéke”, *Magyar Katonai Közlöny*, 1926, 530-542.

açından Turanlı kabul eden Simsay, ayrıca Orta Asya'yı sıcak deniz arayışındaki Rusya ile Hindistan'ı korumaya çalışan İngiltere arasında mücadelenin alanı olarak nitelendirmektedir. Cermen ve Slav ırkları arasında sıkışmış Macar halkı vurgusu onun yazılarında da karşımıza çıkmaktadır. Kurtuluş çözümünü ise dış politikada esneklik ve iç politikada “öze dönüş” temalı ve Batı kültürünü reddetmeyi içeren bir düşünsel devrim oluşturmaktadır.¹⁵⁹ Macaristan'ın sosyal yapısı henüz hedef alınmamış olmamakla birlikte 1926 yılında içyapıda değişiklik söylemlerinin dile getirilmesi önemlidir.

Budapeşte merkezli hareketlere bir alternatif olarak taşrada da Turancı karakterli bir hareket olduğu bilinmektedir. Macaristan'ın kuzeydoğusunda yer alan ve Trianon sonrası dönemde kaybedilen topraklardan gelen eğitilmiş göçmenlerin de etkisiyle sosyal hayatı canlanan sanayi şehri Miskolc'da resmi bir kurum oluşmasa da kadim Macar alfabesi üzerine araştırmalar yürütülmüştür. Bu araştırmaları yürüten ekip ise müze müdürü Andor Lészih, ressam Deszso Mokry-Mészáros, mühendis Deszö Verpeléti Kiss olarak belirlenmiştir. Daha önce de akademik anlamda ilgilenilen ve Sekellerce muhafaza edildiği görüşünden hareketle Sekel alfabesi olarak da tanımlanan eski alfabe meselesi daha 1902 yılında heykeltıraş János Fadrusz'un Arpad ile Karpat Havzası'nı fetheden yedi boy beyinden Töhötöm heykelinde kullanması gibi örnekler vesilesiyle akademik tartışmaların dışına da taşmaya başlamıştı. Bu alfabenin kökenini Hunlar, Sümerler gibi kaynaklarda arayanlar olduğu gibi 16. yüzyılda icat edildiği, Onogurlar veya Avarlar vasıtasıyla Sekellere geçtiği yönünde savlar da mevcuttur. Turancı çevreler alfabenin kökenini Orta Asya Türklerine bağlamaktadır. Deszö Verpeléti Kiss daha sonra kendisi de runik alfabeyle yazma sistemi geliştirecek ve kullanımını teşvik edecektir. Grubun ressamı olan Deszso Mokry-Mészáros'un eserlerinde imzasını bu sistemle attığı ve Macar İzci Teşkilatı'nın da bu alfabeyi kullandığı bilinmektedir. Verpeléti Kiss'in yakın temasta olduğu bir diğer isim de Lajos Marjalaki Kiss'dir. Marjalaki Kiss'in resmi olarak herhangi bir Turancı örgütlenmenin mensubu olduğu yönünde bir bilgi bulunmamaktadır. Bununla birlikte Macarların kökeni hakkında yaptığı çalışmaları ve toplumun önemli bir kesiminde safkan Turanlılık olmasa bile Turan kökenli Arpad ve yoldaşlarının Ugor kökenli bu nüfusu millet haline getirdiği yönünde görüşleri

¹⁵⁹ Önen, *a.g.e.* 173-175.

önem arz etmektedir.¹⁶⁰ Aynı zamanda Macaristan Turan Cemiyeti üyesi olan Verpeléti Kiss'in bu başlık altında incelenmesinin nedeni Latin alfabesinin reddiyle Batı'dan tam anlamıyla kopuşu simgeleyecek radikallikte bir görüşün Cemiyetin genel yapısına aykırı olmasıdır.

Taşra merkezli bir başka hareket de Debrecen'deki Déri Müzesi çevresinde gelişmiştir. Önceki örnek gibi kurumsal bir nitelik taşımayan bu harekette hukuk mezunu olup daha sonra şahsi merakı sonucu tarihle ilgilenmeye başlayan, etnograf Istvan Györffy aracılığıyla Déri Müzesi'nde çalışan János Sőregi, müze müdürü Istvan Ecsedi, heykeltıraş Ferenc Medgyessy, ressam Tibor Boromisza'ya ek olarak bazı yerel bürokratlar da rol almıştır. Katolik karşıtlığı ve Protestan kültürün öne çıktığı ve şehir yakınlarındaki Hortobágy bozkırları incelendiği bu hareket ayrıca Debrecen'de turizmin de dayanak noktalarından biri olmuştur. İskit-Hun-Macar devamlılığı savunulmuş ve Macar köylü kültürü ile çoban hayatının Turanlılığı yansıttığı düşünülmüştür.¹⁶¹

Sőregi İskit-Macar akrabalığı temalı çalışmasında arkeolojinin milli bilim haline getirilmesini, bu bilimin ulus inşasında son derece önemli olduğunu düşündüğünü belirtmiştir. Sőregi'nin *A szkita-magyar kontinuitás elméletének jogosultsága a turáni szellem keretében (İskit-Macar sürekliliği teorisinin Turan entelektüel çerçevesi içindeki geçerliliği)*¹⁶² başlıklı tezinde öne çıkan milliyetçi görüşlerinin danışmanını rahatsız etmesinin de etkisiyle akademik kariyeri bu noktada sona ermiştir. Bu durumu bir pan-cermenist bir komplo olarak nitelendiren Sőregi, Gyula Szekfü'nün editörlüğünü yaptığı *Magyar Szemle* dergisinde tezi bir tarafından arkeolog eleştirilince de benzer bir tepki verecektir. Sőregi'ye daha önce referans olmuş Györffy'nin ise desteğini sürdürdüğü, 1935 yılında da Sőregi'nin müze müdürü olduğu bilinmektedir. Bu küçük çaplı hareketin faaliyetleri heykeltıraş Medgyessy'nin eski alfabeyi de içeren Turan temalı heykellerinin sergilenmesi,

¹⁶⁰ Ablonczy, *a.g.e.* 135-138.

¹⁶¹ Ablonczy, 139-142.

¹⁶² János Sőregi, *A szkita-magyar kontinuitás elméletének jogosultsága a turáni szellem keretében*. Karcag: Kertész József könyvnyomdája, 1927.

müzenin koleksiyonunun zenginleştirilmesi ve belirtildiği gibi Hortobágy bozkırının incelenmesi ile sınırlı kalmıştır.¹⁶³

Bu bağlamda ortaya çıkan alternatif organizasyonların en uzun ömürlülerinden olan ve daha önce ismi geçen 1924 yılında kurulmuş Macar-Japon Cemiyeti'nin ilginç bir kuruluş hikayesi vardır. Bu Cemiyetin temeli akademik bir ortamda veya buna benzer bir bağlamda değil, I. Dünya Savaşı'nda Japon esir kamplarında atılmıştır. Halihazırda Doğu ile ilgilenen bazı esirler esaret şartları altında olsa da Japon kültürü ve devletiyle birinci elden tanışma fırsatı elde etmiş, buna ek olarak Sibirya'da Türkler ve Moğollarla tanışmalarının ardından akrabalık fikirleri canlanmıştır. İki bine yakın savaş esirinin arasında bulunan teşkilatın kurucusu Istvan Mezey burada edindiği tecrübenin ardından Macaristan'a döndüğünde Turancı teşkilatlara katılmıştır. Mezey ayrıca Antal Szentgali'nin liderliğini yaptığı Macar-Japon Cemiyeti'nin ise etkinliklerinin organizasyonundan sorumlu olmuştur. Cemiyet üyeleri arasında eski Başbakan Sandor Simonyi-Semadam'a ek olarak Tihaamer Turchanyi, Zoltan Felvinczi Takacs, Vilmos Pröhle ve İmaoka Juichiro gibi isimler de bulunmaktadır. Bununla birlikte bu cemiyetin de diğer organizasyonlardan ayrılacak nitelikte faaliyetinin bulunmadığı, ders verilmesi, çeşitli etkinliklere ev sahipliği yapılması ve *Tavol Kelet (Uzak Doğu)* Dergisi'nin yayınlanması ile sınırlı kaldığı görülmektedir.¹⁶⁴

Son olarak ismen Turancılık ile iç içe olduğu izlenimini uyandırır da aslında çok farklı bir amaca hizmet eden Ulusal Turanlı Avcılar Birliği'nden de bahsedilmesi gerekmektedir. Gyula Gömbös tarafından 1927 yılında kurulan bu teşkilatın kontrolü kısa sürede Habsburg yanlısı Janos Bartha'nın eline geçmiştir. Bu değişikliğin ardından Gyula Gömbös'ün kurumu kapattırmaya çalıştığı fakat başarılı olamadığı bilinmektedir. Ulusal Turanlı Avcılar Birliği çalışmamızla 1938 yılında tekrar el değiştirmesinin ardından büründüğü karakterden dolayı ilişkilidir. Eski asker Arpad Sipos'un başa geçişinin ardından II. Dünya Savaşı'nın da başlamasıyla Turancı isimlerin Avcı Birliği'ne katılmaya başladığı, yayınlanan yıllıkta Szekely-Mançu akrabalığı gibi konuların incelenmeye başladığı, Turan Birliği için bile yazıları fazla radikal bulunan Gyöngyi Bekassy ile Hz. İsa'nın Turan kökenli olduğunu öne süren

¹⁶³ Ablonczy, a.g.e. 139-142.

¹⁶⁴ Ablonczy, a.g.e. 132-135.

Ferenc Zajti gibi isimlerin de yayınlara katkıda bulunduğu görülmektedir. Bununla birlikte Ulusal Turanlı Avcılar Birliği'nin temel hedefi olası bir Alman istilasına karşı müdafaayı örgütlemek ve Macaristan'a geri kazandırılan topraklarda asayiş sağlamayı sağlamak olmuştur.¹⁶⁵

2.8. Sonuç

Macar milleti tarihi boyunca dil farklılıklarının da etkisiyle Avrupa içinde yabancı konumunda olmuştur. Bu yabancılık hissi onları 19. Yüzyıldan itibaren köken arayışına itmiş, bu arayış da bir bilim olarak Türkoloji'yi, bir ideoloji olarak ise Turancılığı doğurmuştur. Macaristan açısından Batı'nın doğu sınırı olmaktan Doğu'nun batı sınırı olmaya geçmek anlamını taşıyan bu ideoloji özellikle Trianon Antlaşması'ndan sonraki dönemde Batı medeniyeti konusunda oluşan hayal kırıklığının da etkisiyle kendisine daha fazla taraftar bulmaya başlamış, artan görüş ayrılıkları ve yorum farklılıkları değişik tarzlarda örgütlenmeler doğurmuştur.

Örgütlü Turancılığı başlatan oluşum olan Macar Turan Cemiyeti Gyula Pekar'ın liderliğinde orta yolcu ve muhafazakâr bir yol çizmiş, bilimsel çalışmaları sürdürmekle birlikte siyasi ve kültürel bağlantıları güçlendirmeye odaklanmıştır. Bu uğurda Habsburg soyundan hami bile kabul edildiği görülmektedir.

Macaristan Turan Birliği ise daha radikal ve ırk konusunda daha hassas olan kanadın Cemiyet'ten ayrılmasıyla kurulmuş, örgütlenme terimlerinde Turan kökenli isimleri kullanmayı tercih etmiştir. Cemiyet ile olan ayrılığı kalıcı olmamış, iş bölümü girişimi istenen sonucu vermese bile belli ölçüde iş birliği ve dirsek teması korunmuştur.

Körösi Csoma Derneği ise Cemiyet'ten bilimsellik hassasiyetiyle ayrılan kanada ev sahipliği yapmıştır. Kont Pal Teleki'nin liderliğini üstlendiği bu oluşum diğer kurumlarla bağlarını kopartmış, bir noktadan sonra Panturanizm çizgisinden pan-finizm çizgisine geçmiştir.

Dış politika ile sınırlı kalan Turancılık anlayışında değişim ise üst sınıfları temsil etmeyen, akademisyen olmayan insanların kurucu kadrosunda bulunduğu Turanlı Monoteistler Kilisesi tarafından sağlanmıştır. Gittikçe gücünü arttıran faşizm ve

¹⁶⁵ Ablonczy, *a.g.e.* 154-156.

diğer totaliter akımların etkisinin hissedildiği dönemde kurulumunu tamamlayan bu oluşum Turan Birliği'nin bile ötesinde bir radikallik sergilemiş, Hristiyanlık dahil olmak üzere Batı Medeniyetinin tüm unsurlarının reddi için mücadele etmiştir.

İncelediğimiz dönemde devletin yüksek stratejisini belirleyen ana etmen olarak görülebilecek olan Trianon Antlaşması'nın revizyonu milli mesele haline gelmiştir. Bu bağlamda getirilen çeşitli kurtuluş çözümleri arasında muhafazakâr Horthy rejiminin en makul bulduğu anlayış ise doğal olarak Turan Cemiyeti'nin temsil ettiği nispeten ılımlı yaklaşım ve Körösi Csoma Derneği'nin Avrupa ile ilişkileri Avrupalılık üzerinden güçlendirmeye yarayacak bakış açısı olmuştur. Turancılık, Slav kütlenin Turan kökenli olabileceği şeklinde bir yoruma bile ev sahipliği yapabilmiş, en radikal yorumları bile kaybedilen topraklarda yaşayan azınlıkları asimilasyon yoluyla da olsa sisteme dahil etmeye çabalamış ve kanın saflığı şartını geri plana iten bir ırkçılık anlayışı ideolojiye hâkim olmuştur. Buradan hareketle Macar Turancılığının ilk çabasının Tarihi Macaristan'ın korunması ve yeniden birleştirilmesi olduğu, bunun yolunun ise Cermen ve Slav denizi içinde boğulma tehlikesi içerisinde olan sayıca oldukça az Macar halkının bu kütlelere denk bir akraba sayısına ulaşmasından geçtiği kanıtlanmaktadır.

3. BÖLÜM

JAPON TURANCILIĞI

1603 yılında biten Savaşan Devletler Devri (戦国時代) olarak da bilinen iç savaşın ardından kurulan Tokugawa rejimi Japonya'yı 250 yıl boyunca büyük ölçüde dış dünyaya kapatmıştı. Komodor Perry komutasındaki Amerikan donanmasının baskısı ile bu dışa kapalılık döneminin sona ermesi toplum içinde infiale neden olmuştu. İç savaşın sonucunda tesis edilen, o döneme kadar imparatorluk makamını gölgede bırakarak ülkenin askeri idaresini elinde bulunduran Tokugawa Şogunluğu, 1868 yılında Meiji Restorasyonu ile ortadan kaldırılmıştır.

Yönetimi ele alan Meiji elitlerinin ülkeyi Batılılaşma vurgusuyla modernleştirdiği görülmektedir.¹⁶⁶ Japonya'nın modernleşmedeki başarısı ve 1905 yılında Asyalı bir devlet olarak Avrupalı Rusları yenilgiye uğratması Macaristan ve Osmanlı İmparatorluğu gibi Asya ile bağlantıları olan devletlerde sevinçle karşılanmıştı.¹⁶⁷ Ülkenin I. Dünya Savaşı'nın galiplerinden olup sonrasında süper güç olarak kabul edilmesi sebebiyle Japonya Turan halklarının geleceği için bir umut kaynağı olmuştur. Bu durumun da etkisiyle Benedek Barathosi-Balogh 1919 yılındaki Japonya gezisinde burada bir Turancı hareket başlatmıştır. Bu bölümde Barathosi'nin Japonya'da Turancılığı yayma girişiminden II. Dünya Savaşı'nın yenilgiyle sonuçlanmasına kadar olan süreçte bu hareketin tarihçesi anlatılacaktır.

3.1. Meiji Restorasyonu ve Japon Emperyalizmi

Japonya'nın kapılarını dış dünyaya açmasının ardından geleneksel yapısında köklü değişimlerin yaşandığı bir reform süreci yaşanmış ve ülke hızla modernleşmiştir. Yaşanılan hızlı değişim ile düşük rütbeli samurayların yönetimi ele geçirmesi genel olarak samuray sınıfının ayrıcalıklarını yitirmesine neden olmuştur. Ayrıcalıklarının mümkün kıldığı yaşam tarzının da böylece sürdürülebilirliğini yitirmesi samuray sınıfının uç ideolojilere ilgi duymasına neden olmuştur. Bu ideolojilerden biri de ileride detayları paylaşılacağı üzere Turancılık olarak karşımıza çıkmaktadır.

¹⁶⁶ Mustafa Serdar Palabıyık, "Osmanlı ve Japon Entelektüellerinin Modernleşme ve Medeniyete Algılarının Mukayesesi", içinde *Orta Doğu Barışı İçin Türk Japon İşbirliği* (Kyoto: Doshisha Üniversitesi Küresel Araştırmalar Enstitüsü, 2015), 12.

¹⁶⁷ Kessler, a.g.e. 85; Selçuk Esenbel, *Japon Modernleşmesi ve Osmanlı Japonya'nın Türk Dünyası ve İslam Politikaları* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2012), 308.

Japonya’da Turancı bir hareketin temelini atan Barathosi, Imaoka’nın, Genyosha isimli örgütün en önemli isimlerinden Toyama Mitsuru ile kurduğu temaslar Japonya’da Turancılığın gelişim sürecinde oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu durum Toyama’nın ideoloji olan Pan-Asyacılık ile Japonya’nın geçirdiği dönüşüm sürecine de değinmeyi gerektirmiştir.

Japonya’nın dış dünyaya açılma girişimi daha önce de Rusya gibi devletler tarafından istenmiştir. Komodor Perry daha önce Rusya’nın başarısızlığa uğradığı bu girişimde başarılı olmuş ve Japonya’yı zorla dış ticarete açmıştır. Bu girişimin iki önemli amacı balina avcılığı yapan Amerikan gemilerinin ikmalinin Japonya’da yapılabilmesini sağlamak ve çeşitli nedenlerle Japon kıyılarında çıkmak zorunda kalan Amerikan denizcilerine suçlu muamelesi yapılmasını engellemek idi.¹⁶⁸ Ancak Perry’nin bu başarısı Japon tarihinin en büyük iç savaşlarından birinin fitili ateşlemiş ve ülke İmparator yanlıları ile Şogun Hükümeti (Bakufu) yanlıları olarak iki gruba ayrılmıştır.

İç savaşın sonunda idarenin yeniden imparatora verilmesi anlamına gelen Meiji Restorasyonu’nda İmparator yanlıları grubunun liderliğini Satsuma ve Choshu beylerinin üstlenmesi bu ayrımın temelini Savaşan Devletler Devri’ne kadar uzandığını düşündürmektedir.¹⁶⁹ Nitekim Komodor Perry’nin 1854 yılında bu sefer sekiz savaş gemisiyle geri dönmesinin ardından Bakufu’nun Amerikalıları daha fazla oyalamanın sebep olabileceği bir savaş riskini göze alamamış ve ülkeyi dışa açma taleplerini kabul etmiştir. Yaşanan gelişmenin ardından dış ilişkileri düzenlemede Bakufu’nun İmparatora bağlı olduğu ve dolayısıyla bu hareketiyle ülkenin temelini oluşturan yasaları çiğnediği yönünde tepkiler doğmuştur.¹⁷⁰ Esenbel, Bakufu’nun bu kararı alışı Japonya’da da takip edilen Afyon Savaşları’nın sonuçlarının etkili olduğunu belirtmektedir. İngiltere’nin Afyon Savaşları’ndaki mutlak zaferi sonucu o zamana kadar süregelen Çin merkezli güç ilişkileri yerle bir olmuş ve Batı üstünlüğü bir tehdit olarak hissedilmeye başlanmıştır. Benzer bir tecrübe yaşamak istemeyen Japon hükümeti ise bu dönemde tahtta olan ve Batı karşıtı olan İmparator Kōmei’nin onayını almadan ABD ile antlaşma imzalamak zorunluluğu

¹⁶⁸ Mikiso Hane, *Modern Japan: A Historical Survey* (Oxford: Westview Press, 1992), 65-6.

¹⁶⁹ Selçuk Esenbel, “Meiji Restorasyonu Hakkında Düşünceler” Ankara: APAM Yayınları (2019), 58.

¹⁷⁰ Hane, *a.g.e.* 68-9.

hissetmiştir.¹⁷¹ 1863 yılında İmparator Kōmei'nin Batılıların Japonya'dan kovulması yönündeki fermanından sonra Sonnō Jōi (İmparatoru Yücelt Barbarları Kov) sloganı altında birleşmiş İmparatorluk yanlıları ile Bakufu yanlıları arasında yaşanan ayrımlar sonuçta çatışmaya dek varmış, öyle ki bu durum bir iç savaş seviyesine ulaşmıştır. Bu iç savaş sırasında Batı aleyhtarlığı yönünde bir söylem üretmiş olan imparatorluk destekçileri özellikle askeri alanda Batı merkezli bir reform anlayışı benimsemişlerdi. Buna cevap olarak Bakufu'nun reform girişimleriyle güçlenmesine fırsat vermemek düşüncesi asilerin başkente hareket etmelerinde etkili olmuştur.¹⁷² Bu noktada Esenbel'in iç savaşı tetikleyen ayrılıklar, gelenekçilik-modernlik veya Doğu-Batı temelli görüş ayrılıklarından kaynaklanmadığı yönündeki görüşlerine değinilmelidir. Esenbel iç savaşın kaynakları olarak ülkenin yaşadığı zorlu süreç, dış baskılar sebebiyle yaşanan rejim krizi ve kökü Savaşan Devletler Devri'ne dayanan kan davalarına öne çıkarır ki bu yaklaşım tarihsel süreç ile daha uyumlu gözükmektedir.¹⁷³

İç savaş bittikten ve Restorasyon başarıya ulaştıktan sonra eğitimden idari yapıya kadar pek çok alanda reformlar yapıldığı görülmektedir. Meiji elitleri tarafından benimsenen “Zengin ülke, güçlü ordu” (富国強兵) sloganı sürecin felsefesini özetlemektedir. Bu doğrultuda vergi sisteminde değişikliğe gidilmiş, idari yapı merkezileşmiş, telgraf hatları çekilmiş ve demiryoluna yatırım yapılmıştır.¹⁷⁴ Bu felsefe doğrultusunda Japonya büyük ölçüde Batılı tarzda modern bir devlete dönüştürülmüştür.

Ülkede belli ölçüde asayiş sağlandıktan sonra Restorasyon'u başarıya taşıyan kadrolar arasında ayrım yaşanmıştır. Restorasyon'un en önemli isimlerinden Saigo Takamori, Kore'ye savaş ilan edilmesi isteğinin kabul edilmemesinin ardından siyasetten çekilmiş ve yurdu Kagoshima'ya dönerek Shi-gakko isimli özel okulunu kurmuştur. Bu okul bünyesinde hükümet karşıtı genç samuraylar örgütlenmiş ve başlarına Saigo'nun geçmesinin ardından Satsuma İsyanı gerçekleştirilmiştir. İsyan başarısız olmasına rağmen İmparator tarafından Saigo'ya itibarı iade edilmiş ve bir

¹⁷¹ Esenbel, *Meiji Restorasyonu*, 58-59.

¹⁷² Hane, *a.g.e* 76-79.

¹⁷³ Esenbel, *Meiji Restorasyonu*, 59.

¹⁷⁴ Andrew Gordon, *A Modern History of Japan: From Tokugawa Times to the Present* (Oxford: Oxford University Press, 2003), 70-71.

hain olarak anılmamıştır. Satsuma İsyanı'nın başarısız olmasının ardından Takomori'nin ardılları silahlı mücadeleden vazgeçmiştir.¹⁷⁵

Yukarıda bahsedilen Genyosha Örgütü ve örgütle aynı çizgide bir kuruluş olan Kara Ejderler Topluluğu'nun (黒龍会) kurucuları Toyama Mitsuru ve Uchida Ryohei, Saigo Takamori'nin okullarında eğitim görmüş isimlerdir. Shi-gakko bünyesinde verilen eğitimde yer alan seçkin zümre vurgusu ve Japonya'nın genişlemesinin gerekliliği yönündeki görüşler teşkilatlarını etkilemiştir. Dolayısıyla Mitsuru ve Ryohei'nin savundukları Pan-Asyacılık kuramlarını da şekillendirmiştir.¹⁷⁶

Öte yandan Meiji Restorasyonu sonucunda Japonya uzun zaman ilişki kurmaktan kaçındığı, kurduğu ilişkileri de oldukça sınırlı tuttuğu bir dönemi geride bırakarak özellikle Batı tesirine açık hale gelmiştir. Japonya'nın ilk Milli Eğitim Bakanı olan Mori Arinori'nin resmi dili İngilizce yapmak istemesi bu durumu ortaya koymaktadır. Bu teklifi yapan Mori'nin bakanlığı döneminde eğitim sisteminde yapılan reformların referans noktasının Fransa olması¹⁷⁷ Meiji elitlerinin Batı'ya oldukça açık olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte Mori'nin Ise Tapınağı'nda dinî normlara uygun olmayan davranışları gerekçe gösterilerek suikasta uğraması da¹⁷⁸ Japon değerlerine sadakati temsil eden diğer bir kanadın ne kadar ileri gidebileceğini ortaya koymaktadır.

Restorasyon sonrası Japon dış siyasetinin ana hedefinin Batılı devletler ile yapılan antlaşmaların Japonya'nın egemenlik haklarına aykırı olan maddelerini değiştirmek olduğu görülmektedir. Eşitsiz Antlaşmalar olarak da bilinen bu antlaşmaların şartlarına göre Japonya gümrük oranlarını belirleyememekte ve Batılı devletlerin vatandaşlarını Japon mahkemeleri yargılayamamaktaydı.

1871-1873 tarihlerinde Batı ülkelerine gönderilen Iwakura Misyonu'nun ana hedefi bu durumu düzeltmek olduğu gibi takip eden süreçte de dışişleri bakanları farklı yöntemler denemiştir. 1885 yılında dışişleri bakanı Inoue Kaoru, Japonya'nın

¹⁷⁵ E. Herbert Norman, "The Genyosha: A Study in the Origins of Japanese Imperialism", *Pacific Affairs* 17, 3 (1944), 264.

¹⁷⁶ Norman, *a.g.m.* s.265.

¹⁷⁷ K. Ali Akkemik, *Japonya'nın İktisadi ve Sosyal Tarihi Cilt 1: Savaş Öncesi Dönem* (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2019) s.144.

¹⁷⁸ Alistair Swale, *The Meiji Restoration: Monarchism, Mass Communication and Conservative Revolution* (Palgrave Macmillan, 2009) s.166.

Batılılaşma sürecinin başarısını vurgulamak için Tokyo’da yabancı misafirleri Rokumeikan isimli binada Batı tarzı balo ve kutlamalarla ağırlamıştır. Bu durum kamuoyunda tepki çekerken İnoue’nin revizyon girişimleri de başarısız olmuştur. İnoue Kaoru’nun istifasının ardından dışişleri bakanı olan Okuma Shigenobu ise revizyon talepleri ile eleştiri oklarını üstüne çekmiş, kendisini aşırı tavizkâr bulan Genyosha’nın düzenlediği bombalı suikast girişiminden yaralı kurtulmuştur.

Eşit olmayan antlaşmaların revizyonu İngiltere’nin Rusya karşısında Japonya’yı müttefik olarak görmesiyle sağlanacaktır. Rusya’nın güneyde ilerlemesini engelleme amacını taşıyan İngiltere 1894 yılında kendi vatandaşlarını Japon yasalarına tâbî kılmış, bu durumu diğer devletler takip etmiştir. Gümrük oranları sorununun çözümü ise ancak 1911 yılında mümkün olacaktır.¹⁷⁹ Bu süreçte iki unsur göze çarpmaktadır: Bunlardan ilki Japonya’nın geçirdiği reform sürecinin ardından güçlenerek Batılı güçlere denk olma hedefini gerçekleştirmesi; ikincisi ise aşırı milliyetçi ve Japon yayılmacılığını savunan Genyosha’nın 1889 yılında bakanlık seviyesinde suikast gerçekleştirebilecek güce erişmiş olmasıdır.

Bu iki durumla da ilişkili olan Japonya’nın dış dünyaya açılması reformlara ek olarak asırlar sonra Japon siyasetine genişleme fikrini geri getirmiştir. Tokugawa Şogunluğu’nun kuruluşundan önce ülkeyi kısa süreliğine birleştirmiş isim olan Hideyoshi Toyotomi’nin 1592 yılındaki başarısız Kore istilasını girişiminin ardından Japon ordusu yeniden saldırıya geçmiştir. Restorasyon sonrası geçirdiği modernleşme sürecinin ardından önce Çin ile yaptığı savaştan galibiyetle ayrılmış sonra da Avrupalı bir güç olan Rus Çarlığı’nı 1905 yılında yenilgiye uğratarak dünya genelinde prestij kazanmıştır. Çalışmamızın bir önceki bölümde değinildiği üzere Macaristan ve Osmanlı Devleti gibi uzak coğrafyalarda bile sevinçle karşılanan bu zaferle içyapısında reformlarını tamamlayan Japonya’nın emperyal bir güç olarak ortaya çıktığı görülmektedir.

Rus-Japon Savaşı’nın ardından I. Dünya Savaşı sırasındaki müttefiklik Rus-Japon ilişkilerinde belli bir iyileşmeyi simgelese de en geç 1916 yılında Japonların Orta Asya’da istihbarat toplamaya başlamış olması barış ortamının kalıcı olmadığına

¹⁷⁹ Akkemik, *a.g.e.* 175-180.

işaret etmektedir.¹⁸⁰ Ayrıca Genyosha ve Kokuryukai gibi aşırı milliyetçi örgütlerin savunduğu Pan-Asyacılık, Asya'ya Japon hakimiyetini öngördüğünden Rusya'nın düşman olarak değerlendirilmesi sonucunu getirmiştir.

Bu yaklaşımı güçlendiren bir gelişme de 1917 Ekim Devrimi olmuştur. Rusya'nın Bolşeviklerin yönetimi ele geçirmesiyle anti-emperyalist bir söylemi benimsemesi, Macaristan'da olduğu gibi Japonya'da da sosyalizm karşıtı söylemleri güçlendirecektir. 1901 yılından itibaren ise Japonya'da çeşitli sosyalist hareketlerin bulunduğu bilinmektedir. Bu hareketleri devlet sansür ve yasaklamalarla baskılamıştır. 1910 yılındaki Büyük Vatana İhanet Olayı'nın ardından bu baskının dozunun arttığı ve Ekim Devrimi sonrası komünizmi savunmanın vatana ihanetle eş tutulduğu görülmektedir. Japon Komünist hareketinin lideri konumuna gelen Katayama Sen'in Amerika'da başlayan komünizm yolculuğunda Lenin tarafından Enternasyonal'a katıldığı ve 1922'de Japon Komünist Partisi'nin kurulmasını Rusya'dan desteklediği bilinmektedir. Hükümetin yasadışı ilan ettiği partiye Rusya üzerinden destek sağlanmasının ideoloji ithali korkularını güçlendirdiğini ve bu nedenle Rus karşıtlığını beslediğini düşünmekteyiz.¹⁸¹

Restorasyon'un ardından Kore'nin ilhakı konusunda yaşanan fikir ayrılığı Japonya'nın yayılmacı bir siyaset gütmeme kararı aldığını düşündürmemelidir. Japonya önce o zamana dek Doğu Asya'nın lideri konumunda olan Çin ile 1871 yılında tarihinde ilk kez eşit şartlarda antlaşma imzalamış, üç sene sonra ise Çin egemenliğindeki Tayvan'a çıkartma yapmıştır. 1870'lerin başında hak iddia etmeye başladığı Ryukyu Krallığı'nın öldürülen vatandaşları için bu kadar ileriye gidebilmesi değişen dengelerin göstergesidir. 1876 yılında Kore ile Japonya arasında Kanghwa Antlaşması'nın imzalanmıştır. Bu gelişmeyle Japonya'nın Eşitsiz Antlaşmaların dayatıldığı taraf olmaktan çıkıp bu antlaşmaları dayatmaya başladığı görülmektedir. 1879 yılına gelindiğinde ise Ryukyu Krallığı ilhak edilmiştir. Bu gelişmeler neticesinde Japonya artık Doğu Asya'nın liderliği konusunda Çin'in yerini almıştır.¹⁸² Görülüyor ki Doğu Asya'nın eski Çin merkezli sisteminin Batılı güçlerin

¹⁸⁰ Levent, *a.g.e.* 35.

¹⁸¹ Akkemik, *a.g.e.* 374-5.

¹⁸² Sinan Levent, *Ejderha & Krizantem: Çin-Japon Siyasi İlişkileri (1894-2006)* (İstanbul: Selenge Yayınları, 2022) s.41-7.

bölgeye girmesiyle yıkılmasının ardından Japonya boşluğu doldurma çabasına girmiş ve dışa kapalı 250 yılın ardından Japon emperyalizminin doğuşuna vesile olmuştur.

Bu doğrultuda Japonya askeri ve ekonomik açıdan güçlendikten sonra Satsuma İsyanı'nın sorumlusu Saigo Takamori'nin zamanında savunduğu Kore ilhakı yeniden gündeme gelmiştir. Japonya iç karışıklıklardan yararlanarak Kore'ye asker yerleştirmiş ve kendisinden yana tutum sergileyen kanadı desteklemiştir. Bu nedenle Kore'nin metbuu konumunda olan Çin ile ilişkileri gerilmeye başlamıştır. Kore üzerinde hakimiyet yarışı sonunda savaşa neden olmuş ve Japonya mutlak bir zafer kazanmıştır. Bu zaferle Tayvan Japonya'ya bağlanmış, Kore'de Japon nüfuzu son derece artmış, Çin'den yüklü tazminat alınmış ve ilk başta Japonya'nın işgal ettiği Liaodong Yarımadası'nın daha sonra Batılı güçlerin müdahalesi sonucu Rusya'nın eline geçmesiyle Japon Turancılığında da karşımıza çıkacak Rus aleyhtarlığının temeli atılmıştır.¹⁸³

Bu karşıtlığı doğuran çıkar çatışması Rusya'nın Boksör İsyanı¹⁸⁴ sonrası Japonya'nın da genişleme planları yaptığı Mançurya'yı işgali nedeniyle savaşa ortam hazırladı. İsyanıların Mançurya'da Rusya'nın devasa yatırım yaptığı demiryollarını tahrip ettiği gerekçesiyle gerçekleştirilen bu işgal, Japonya ve Rusya'nın çıkar çatışmasını gözler önüne sermiş, taraflar arasında gerilime neden olmuştur. Rusya'nın müzakere taleplerini reddetmesi sonucu ultimatoma veren Japonya'nın sonunda Lüshun'da demirlemiş Rus filosuna 8 Şubat 1904 tarihinde bir saldırı düzenlemesiyle Rus-Japon Harbi başlamıştır.¹⁸⁵ Son derece zorlu geçen ve yüz bini aşkın insanın hayatını kaybettiği bu savaşın Japonya lehine sonuçlanması daha önce de belirtildiği gibi Macaristan ve Osmanlı gibi ülkelerde de sevinçle karşılanmıştır. Öyle ki Barathosi Japonya üzerine kaleme aldığı eserin ikinci baskısında Japon zaferini kutlamış ve Halide Edip (Adıvar) çocuğuna Japonya'ya zaferi getiren filo amirali Togo'nun ismini vermiştir.¹⁸⁶

¹⁸³ Akkemik, *a.g.e.* 180-84.

¹⁸⁴ Boksör İsyanı için bkz. Immanuel C. Y. Hsu, "Late Ch'ing Foreign Relations, 1866-1905", içinde *The Cambridge History of China Late Ch'ing 1800-1911 Part 2*, ed. John K. Fairbank ve Kwang-Ching Liu, c. 11 (New York: Cambridge University Press, 1980), 115-130.

¹⁸⁵ S. C. M. Paine, *The Japanese Empire: Grand Strategy from the Meiji Restoration to the Pacific War* (Cambridge University Press, 2019), 49-54.

¹⁸⁶ Kessler, *a.g.e.* 85; Esenbel, *Japon Modernleşmesi*, 372.

Savaş sonucunda Amerikan arabuluculuğuyla yapılan antlaşmada Japonya Mançurya'nın ve Sahalin Adası'nın güneyini ele geçirmiştir. Rusya'dan savaş tazminatı alınamaması, özellikle Sahalin'in tamamının elde edilememesi kamuoyunu huzursuz etmiştir. Bununla birlikte bu zaferin ardından Japon emperyalizmi engellenmek yerine sınırlandırılmak istenmiş, savaşın hemen ardından başlatılan ve 1910'da tamamlanan Kore ilhakı sürecinde Batılı güçler Japonya'ya engel olma çabasına girmemiştir.¹⁸⁷ Sürdürülen Rus karşıtlığına karşılık antlaşmadaki rolü nedeniyle Amerikan ve genel olarak Batı karşıtlığının da eklenmesi Pan-Asyacılık veya Japon literatüründeki adıyla Büyük Asyacılığı (大アジア主義) savunan kesimlere hareket alanı açmıştır.

3.2. Pan-Asyacılık

Pan-Asyacılığın bir ideoloji olarak temelinde Pan-Slavizm ile Turancılığın ırkçı yorumunda olduğu gibi etnik kökenden ziyade Pal Teleki'nin Turan tanımına benzer bir coğrafi terim çevresinde birleşme ideali yer almaktadır. Japon ideologlar bu ideoloji kapsamında başarıyla modernleşmiş Japonya'nın diğer Asyalı uluslara önderlik etmesi gerektiğini savunmuştur. Fakat zamanla bu önderlik anlayışını anlamı değişmiş, Genyosha ve Kokuryukai gibi yasadışı örgütlerin propagandasının da etkisiyle Asya'nın sömürgeci Batı'dan özgürlüğünü kazanmasının yolunun Japon işgalinden geçtiği fikri öne çıkmaya başlamıştır. Bu durumun etkisiyle ideolojinin Başbakan İnukai Tsuyoshi'ye suikast düzenleyen Kan Kardeşliği Örgütü (血盟団) gibi faşist yapılanmalar arasında yayılmaya başladığı görülmektedir.¹⁸⁸ İdeoloji etrafında resmi örgütlenmelerin 1915 yılından sonra, dolayısıyla Kore'nin ilhak edildiği, Çin ve Rusya ile emperyalizm kökenli savaşların yapıldığı bir bağlamda başladığı görülmektedir. Bu durumdan da anlaşılabilirliği gibi Batılı sömürgeciler karşısında birleşmesi istenen Asya'nın bu birleşmeyi Japonya liderliğinde gerçekleştirmesi isteniyordu. Japonya'da İslam araştırmaları da bu ideolojinin nüfuz alanında yaşayan bölge halkı hakkında bilgi edinmek için desteklenmiştir.¹⁸⁹

¹⁸⁷ Akkemik, *a.g.e.* 187-194.

¹⁸⁸ Akkemik, *a.g.e.* 382-384.

¹⁸⁹ Dündar, *a.g.e.* 141-3.

Pan-Asyacılığın önemli temsilcilerinden biri olan Okawa Shumei'nin görüşlerinden ideolojinin temel argümanlarını anlamak mümkündür. Okawa Shumei Hristiyanlığın ve sosyalizmin evrenselliğinden etkilenmiş fakat çeşitli bakımlardan bunları yetersiz bulmuştur. İngiliz sömürgesindeki Hindistan'da yaşananları öğrendikten sonra ise Dünya Vatandaşı (世界人) olma düşüncesinden vazgeçmiş ve kendisini Asya ile sınırlamıştır. Bu noktadan itibaren ise Asya'ya has değerlerin olduğunu savunmuş ve Asya'nın genel olarak güçlü olan manevi yanının materyalizm ile özdeşleşmiş Batı'dan üstün olduğunu dile getirmiştir. Asya'nın coğrafi açıdan devasa yapısı ile dil ve kültür gibi konularda ortaya çıkan çeşitlilik bütünlük arayışını zorlaştırmıştır. Japon Pan-Asyacılar genellikle bu sorunu Japon kültürünün halihazırda etkileşim içerisinde olduğu Doğu Asya ile sınırlı kalarak savuştursa da Okawa Shumei bu durumun çözümünü Batı'yı öteki ilan ederek bu ötekide bulunmayan "Asyalılık" alametlerini öne çıkarmak olarak belirlemiştir. Belirtilen güçlü manevi yandan kaynaklanan üstünlüğü savunmakla beraber Batı medeniyetinin de toptan reddedilmediği görülmektedir. Hegel'den etkilendiği bilinen tarih anlayışı Okawa'yı 1925 yılında yeni bir dünya savaşı yaşanacağı sonucuna itmiş, Japonya'nın 2600 yıllık tarihini de Amerika'yı bu savaşta yenilgiye uğratmasının hazırlık süreci olarak nitelendirmesine yol açmıştır. Böylece dokuz yüz milyon Asyalıyı özgürlüğe ulaştıracak güç olarak Japonya'nın sürece liderlik etmesi gerektiği fikri ortaya çıkmaktadır. Japonya'nın bu görevini yerine getirmesinde engel olabilecek unsurları zorla ortadan kaldırma fikrine yakınlığı nedeniyle 1932 yılında Başbakan İnukai Tsuyoshi suikastında suikastçılara yardımcı olması da Genyosha gibi radikal örgütlerin bu ideolojiyi kendilerine yakın görmelerini anlaşılır kılmaktadır.¹⁹⁰

Bu ideolojiden de hareketle Asya'nın lideri konumunda kendini gören Japonya, Bolşevik İhtilali sorası Rusya'nın içinde bulunduğu kaotik ortamdan yararlanarak kıta üzerinde ilerleme fırsatı elde etmiştir. Daha 1916 yılında başlamış olan Sibirya yönündeki istihbarat faaliyetleri müttefik Rusya toprakları üzerinde genişleme arzusunun Ekim Devrimi öncesinde de var olduğuna işaret etmektedir. Fakat Japonya'nın uluslararası tepkilerden çekinmesi bir eyleme geçmesini engellemiştir.

¹⁹⁰ Christopher W. A. Szpilman, "The Dream of One Asia: Okawa Shūmei and Japanese Pan-Asianism", içinde *The Japanese Empire in East Asia and Its Postwar Legacy*, ed. Harald Fuess (München: Iudicium, 1998), 49-65.

¹⁹¹ Bu durum ise Ekim Devrimi ile değişmiştir. Devrim sonrası Bolşevikler müesses nizam karşıtı bir pozisyon almalarına ek olarak İttifak Devletleri ile barış imzalayarak I. Dünya Savaşı'ndan çekilmiştir. Yaşanan gelişmeler İtilaf Devletleri'nin aleyhineydi. Bu sebeple Rusya'yı savaşta tutmak ve Bolşevikleri yenilgiye uğratmak amaçlarıyla Bolşevik karşıtı güçleri destekleyip Rus topraklarına çıkartma kararı alınmıştır. Bu bağlamda Japonya'nın da özellikle Sibiryaya üzerinde ilerlemesi için uygun şartlar oluşmuştur.¹⁹²

İşgal edilen bölgenin ağırlıklı olarak Türk olması ve Menşeviklerle iş birliği yapılmasının sonucunda Alimcan Tagan ve Muhammed Kurbanali gibi isimlerle irtibat kurulması müttefiklerinin onayıyla Rusya işgaline başlayan Japonya'nın bu girişimini konumuzla ilgili kılmaktadır. Semyonov gibi önemli Menşevik liderlerle iş birliği yapılmasının bir sonucu olarak 17 Haziran 1920'de Başkurdistan'ın özerkliği ilan edilmiştir. Ayrıca yapılan törende Beşinci Japon Birliği Kumandanı da bulunmuştur. Başkurdistan bünyesinde bir Başkurt-Kozak ordusu kurulmuş, on bir kıdemli onursal üyesinin üçü Japon ordusundan seçilmiştir.¹⁹³ Neticede Menşevikler yenilmiş olsa da Japonlar Mançukuo gibi örneklerde karşımıza çıkacak kukla devlet yaklaşımının erken bir örneğini sergilemiş, bu bölgede yapılan gerek istihbarat gerekse askeri faaliyetler sonucunda Türklerin yaşadığı alan hakkında bilgi edinilmiştir. Son olarak Japonya'da Turancılığın gelişmesinde oldukça önemli rol oynayan Muhammed Abdulhay Kurbanali ve Alimcan Tagan ile bağlantı kurmuştur.

Japonya'nın bu bölgede faaliyetlerinin yayılması ile Büyük Asyacı görüşün doğal bir sonucu olarak Orta Asya'ya ve Türk dünyasına ilginin arttığı görülmektedir. Nispeten kısıtlı kalacak Japon Turancılığı'nın doğuşuna uygun bir ortam hazırlanmasına ek olarak bu durumun Büyük Asyacı veya Turancı olmayan Oyabe Zenichiro'nun *Cengiz Han Minamoto Yoshitsune'dir* adlı kitabının popülerliğinde de etkisi olduğunun kanaatindeyiz.

Minamoto no Yoshitsune'nin isminin Çince okunuşunun Gen Gikei (源義経) olduğu ve bu ismin ses olarak Cengiz'e benzediği gibi argümanlarla desteklenen bu teorinin

¹⁹¹ Levent, *Japon Turancılığı*, 34-38.

¹⁹² Ian C. D. Moffat, *The Allied Intervention in Russia, 1918–1920: The Diplomacy of Chaos* (Palgrave Macmillan UK, 2015) 1-11.

¹⁹³ Levent, *a.g.e.* 46-50.

popülerliğinin bir başka nedeni de Minamoto no Yoshitsune isimli samuray ile ilgili teorilerin çok uzun zamandır dile getiriliyor olmasıydı. 1189 yılında ölen Yoshitsune popülerliği nedeniyle toplumun zihninde silinmemiş, hatta ölmeyip kuzeye kaçtığı yönünde rivayetler türetilmiştir. Zamanla bu rivayetlerin kıta Asya'sına geçtiği ve orada da kahramanlıklarını sürdürdüğünü belirtmeye başladığı görülmektedir. Böylece bu rivayetlerin yayılmasıyla Minamoto no Yoshitsune, Cengiz Han ile özdeşleştirilmiştir. Oyabe'nin kitabı ise bu iddiaların derlenip düzenlendiği bir kitap olarak öne çıkmış ve Japonya'da oldukça popüler olmuştur. İngiltere'de öğrenciyken kaleme aldığı bu eserle Japonya'nın köklü kültürel ve tarihsel mirasına işaret etmek istediği düşünülen müellifin yukarıda da belirtildiği üzere herhangi bir Turancı veya Büyük Asyacı teşkilatla bağlantısı olduğu yönünde bir emare bulunmamaktadır. Bununla birlikte Japon ulusunun Moğollar gibi Turan kökenli milletlerle önemli bağları olduğunu vurgulayan bir metnin Japonya'da popülerlik kazanması bu iki ideolojinin potansiyel tabanının genişliğine ve zaman zaman iç içe geçebildiklerine işaret eder.¹⁹⁴

Büyük Asyacılık Turancı görüşlerin birleştirmeyi hedeflediği coğrafyayı da kapsadığı için bu iki ideolojinin savunucularının zaman zaman dirsek temasında olduğu görülmektedir. I. Dünya Savaşı'ndan galip ayrılan Japonya'da aşırı milliyetçi hareketlerin gittikçe güçlenmesi bu iki ideoloji için hareket alanı oluşturmıştır. Çalışmamızın önceki bölümünde bahsedilen Macar savaş esirlerinin iki ulus arasında bağları güçlendirmek için bir kurum kurmasına ve Barathosi'nin ziyaret sebepleri arasında verilen Japonya'da Turancılığı yaymak için uygun bir ortamın oluştuğuna inanılmasına bu durumun önayak olduğunu düşünmekteyiz.

3.3. Japon Turancılığı'nın Doğuşu

Daha önce ifade edildiği gibi Benedek Barathosi-Balogh Japonya'da Turancılığın temelini atan isimdir. Japonya'ya daha önce de ziyaretlerde bulunması sebebiyle bölgeyi tanıyan Barathosi, Macaristan'dan Japonya'ya Turancılığı taşıyabilecek ender isimlerdendi. Japonca bilmeyen Barathosi'ye gezilerinde tercümanlık yapan Imaoka Juichiro, Japon Turancılığı'nın kilit isimlerinden biri olmakla kalmayıp aynı

¹⁹⁴ Junko Miyawaki-Okada, "The Japanese Origin of the Chinggis Khan Legends", *Inner Asia* 8, sy 1 (2006), 123-34.

zamanda Barathosi ile gittiği Macaristan'da Japon-Macar ilişkilerinin de gelişmesinde başat rol oynamıştır.

Barathosi'nin üçüncü gezisinde Japonya'da Turancılığı yayma çabalarına başladığı görülmektedir. Imaoka bu durumu o zaman başbakan olan Pal Teleki ile ilişkilendirmektedir. Barathosi'nin bu ziyaretinden önce Tokyo İmparatorluk Üniversitesi'nin İktisat Fakültesi'nde eğitim gören Imaoka, Profesör Takano Iwasaburo ile sosyalizm çalışmaktaydı. Fakat bir kurtuluş reçetesi olarak sosyalizmden tatmin olmayan Imaoka, milliyetçiliğe yöneldiğini ve hocasıyla arasının açıldığını belirtmektedir. Yeni ilgi alanına uygun Turancılığın ilk Japon aktivisti olması içinde bulunduğu bu arayışla ilgilidir.¹⁹⁵

İlginç bir birleşimle Turancı bir Macar ve muhafazakâr bir Japon'a kısa süre sonra bir Menşevik Başkurt da katılmıştı. (Bkz. EK 5) Japonya'nın Sibirya'daki faaliyetlerinden sonra Abdulhay Kurbanali ile Japonya'ya gelen Alimcan Tagan, daha sonra Pan-İslamist bir çizgide ilerleyen Kurbanali'yle yollarını ayırmış, Barathosi ve Imaoka ile umudunu Turancılığa bağlamıştır. Barathosi ve Imaoka'yla, Genyosha lideri Toyama Mitsuru sayesinde tanışması Büyük Asyacılardan gerek Japonya'nın İslam politikasında gerekse Japon Turancılığı gibi konularda etkin olduğunu göstermektedir.¹⁹⁶

Üçlünün Turancılığı yaymak için ilk olarak Japon ordusundan destek aradıkları görülmektedir. Bu kararı almalarında askeri bir tecrübesi olmayan Imaoka veya Barathosi'den ziyade Menşevik yıllarında Japon ordusu ile temas kurmuş Tagan'ın etkisi olduğunu düşünmekteyiz. Ancak bu girişimlerin sonucunda üçlü Japon ordusundan istedikleri desteği bulamamıştır. Bunun ardından bir sivil toplum kuruluşu olan Büyük Asya Derneği (大亜細亜協会) ile temas kurdukları ve dernekten aldıkları destekle 1921 yılında Turan Halkları Birliği'ni (ツースラン民族同盟) kurdukları görülmektedir. Fakat bu birliğin dikkat çeken bir faaliyeti bulunmamaktadır. Bu dönemde Turancılığın Japonya'da örgütlenmesinde desteği yadsınamayacak Büyük Asyacılar ile görüş ayrılıkları belirgin bir hal almaya

¹⁹⁵ Levent, *Japon Turancılığı*, 66-71.

¹⁹⁶ Ryosuke Ono, "Alimcan Tagan ve Turancılık Üçgeni: Japonya, Macaristan, Türkiye", içinde *Abdürreşit İbrahim ve Zamanı: Türkiye ve Japonya Arasında Orta Avrasya* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2018), 159-62.

başlamıştır. Yukarıda görüşlerine yer verilen Okawa Shumei'nin Hristiyanlık ve sosyalizmden beklediğini bulamaması sebebiyle Pan-Asyacı olduğu ve bu değişimin de Hindistan hakkında yaptığı araştırmalarca tetiklendiğinden bahsedilmişti. Büyük Asyacı Japonlar için bir kırmızı çizgi niteliği taşıyan Hindistan Turancılar için Aryan ırkı kökenli, dolayısıyla Turan ve Turancılık faaliyetleri kapsamı dışındaydı.¹⁹⁷ Bu görüş ayrılığının önemli sonuçları olduğu görülmektedir.

Örneğin Japonya'nın Hindistan'ın bağımsızlığı yönünde bir politika geliştirmesi doğal olarak ülkeyi İngiltere ile karşı karşıya getirecekti. Dönemin büyük gücü olan İngiltere ile yaşanan bu karşıtlık tüm kaynakların bu yönde değerlendirilmesini gerektirecek ve Orta Asya üzerinde bir tasarrufta bulunulmasını engelleyecekti. Bu sebeple Barathosi, Büyük Asyacıları asıl düşman olarak Rusların görülmesi gerektiğine ikna etmek için çabalamıştır. Barathosi'nin sonuç vermeyecek bu çabasına göre Ekim Devrimi'nin ardından geçen yıllara rağmen yeterli düzeyde asayiş sağlanamadığı için Japonya'nın ilerleme şansı bulunmaktaydı. Ancak Rusya'ya toparlanma fırsatı verilirse bağımsız ve güçlü tek Turan devleti olan Japonya da Rusya'ya yenilecekti.¹⁹⁸

Barathosi'nin Büyük Asyacıları ikna etmekte başarısız olması Japonya'da aynı dönem Macaristan'da karşımıza çıkan gibi güçlü bir Turancı geleneğin oluşamamasında etkili olmuştur. Zira Macaristan'da Turancı oluşumları maddi açıdan destekleyebilecek bir soylu sınıfı desteği bulunmaktaydı. Japonya'da bu desteğin sağlanamaması hareket alanını oldukça sınırlı tutmuş ve kurulan hayallerin gerçekleşmesine engel olmuştur.

Başarısız sonuçlanan fakat Japon Turancılığı'nın temelini atmış bu girişimin ardından Barathosi, Imaoka ve Tagan faaliyetlerini Japonya dışında sürdürmeye karar vermiştir. Basmacı hareketine katılmayı da düşünen üçlünün yolculuk için maddi desteğe ihtiyaç duyması girişimin maddi imkansızlıklarını gözler önüne sermektedir. Tagan'ın pasaportu olmaması sorunu Almanya Büyükelçisi Wilhelm Solf'un yardımıyla çözülmüş, Japonya'ya sığınan Asyalı devrimcilere yardımlarıyla da tanınan Souma Kokkou'dan da iki yüz yen destek alınmıştır. Tagan Almanya'ya

¹⁹⁷ Levent, *a.g.e.* 73-80.

¹⁹⁸ Levent, *a.g.e.* 85-86.

hareket ederken Imaoka ve Barathosi'nin ilk durağı Turancı konferanslar düzenleyecekleri ABD olmuş, Hamburg'da yeniden buluşan üçlü sonunda uzun süre kalacakları Budapeşte'ye gitmiştir.¹⁹⁹ Üçlünün Japonya'dan ayrılışıyla Turancılığın Japonya'da bir gündem olmaktan çıktığı ve ülke çapında adeta unutulduğu görülmektedir.

Barathosi'nin Macaristan'a döndükten sonraki faaliyetlerine bir önceki bölümde değinilmişti. Imaoka Juichiro Macaristan'a geldiğinde kendisine toplumda bir yer bulabilmiş, dergi ve gazetelerde Japonya ile ilgili yazılar yazmaya başlamıştır. Amerika'da "Sarı Tehlike" söylemi etrafında gelişen Asyalılara karşı ırkçılıkla alakalı görüşlerini içeren ve genel olarak Macar halkının Japon yaşam tarzına olan merakını giderecek metinler kaleme almıştır. 1924'ten Japonya'ya döndüğü 1930 yılına kadar yüz elliye yakın yazısı yayınlanmış, bu yazılar konu bakımından çay seremonilerinden geysa kültürüne kadar çeşitlilik göstermiştir. Bunlara ek olarak Imaoka Juichiro Macaristan Turan Birliği bünyesinde verilen dil dersleri kapsamında Japonca dersleri vermiştir. Bu dönemde *Uj Nippon (Yeni Japonya)* adlı eseriyle Japon kültürünü Macaristan'da tanıtmaya çabalarına ek olarak Imaoka Juichiro henüz Japonya'nın Macaristan'da elçisi olmadığı için Viyana'daki elçilikle yardımlaşarak adeta bu görevi yerine getirmiştir. 1930 yılında ülkesine dönmeden önce Macar-Japon ilişkilerine ettiği hizmetten ötürü Kral Naibi Miklos Horthy tarafından ödüllendirilmiştir.²⁰⁰

Japonya'da Turancılığın ilk dönemini temsil eden 1920'lerin başındaki bu girişim ideolojiyi yayamamış olmakla birlikte hareketin 1930 sonrası üzerinde inşa edileceği temeli atmakta başarılı olmuştur. Bu girişimin Japonya'da kendiliğinden doğmak yerine Macaristan Turan Birliği üyesi olan bir Macar tarafından başlatılmış olması ilgi çekicidir. Turancılık Macaristan'daki durumun aksine toplumun seçkin zümresi tarafından benimsenmemiştir. Macar bir ideolog, Başkurt bir sığınmacı ve çalışma arkadaşları ile arasında ihtilaf olan bir Japon öğrenciden oluşan takipçi profili Macaristan'daki Turancı profili ile taban tabana zıt bir yapıdaydı. Bu durumun Türkistan coğrafyasında Sovyetlere karşı silahlı direnişi temsil eden Basmacı

¹⁹⁹ Ono, *a.g.e.* 163-14.

²⁰⁰ 梅村裕子“今岡十一郎の活動を通して観る日本・ハンガリー外交関係の変遷”(東京外国語大学国際関係研究所, 31 Temmuz 2013), 2-6. <https://doi.org/10.15026/74624>.

hareketine katılmayı düşünmek veya kıta değiştirerek daha önceden kurdukları bir bağlantıya rastlayamadığımız Amerika'ya gitmek gibi nispeten daha radikal eylemleri mümkün kıldığı, bununla birlikte toplumun seçkin zümresi olmakla beraber gelebilecek maddi imkanları da sağlamadığı görülmektedir. Nitekim Barathosi'nin Macaristan'dan Japonya'ya kadar gelerek gösterdiği kararlılık ve ideolojisine bağlılık eşine az rastlanır bir durum olmakla birlikte başarıya ulaştırmamıştır. Büyük Asyacılara Batılı güçlerin neredeyse tamamı ile çatışma pahasına tüm Asya Kıtası'nı birleştirme hayallerinin mümkün olmadığı anlaşılmaya başlandıkça daha dar kapsamlı bir “pan” ideolojinin benimsenmesine uygun bir ortam doğacaktır. Japon Turancılığı'nın ikinci dalgası bu bağlamda oluşacak ve Macar etkisinden nispeten bağımsız, daha özgün bir yapıda gelişecektir.

3.4. Japon Turancılığında İkinci Dalga

Çalışmamızın önceki bölümünde 1930'lu yıllarda Macar Turancılığı'nın yeni bir döneme girdiği ve ırkçı oluşumlar dahil olmak üzere aşırı milliyetçiliğin öne çıktığı belirtilmişti. Japon Turancılığı'nın bu dönemde benzer saiklerle diriltildiği görülmektedir. Japon siyasetine ordunun yön verdiği ve Asya'da yayılmacılığın öne çıktığı bu dönemde işgalleri meşrulaştıracak, aşırı milliyetçi ve sosyalizme mesafeli bir ideolojinin gelişmesine uygun bir ortam bulunmaktaydı. Bu sebeple Japon Turancılığı'nın ikinci dalgasının zemini oluşturacak süreci anlama yolunda dönemin tarihi / siyasi meselelerini irdelemenin önemi hasıl olmuştur.

1930'lu yıllarda 1920'lerde izleri görülmeye başlayan liberalizm ve demokrasi kültürü tamamen rafa kalkmış ve devlet yapısı daha otoriter bir hal almıştır. Fakat bu otoriter yapının en büyük meşruiyet kaynağı olan imparatorun sistem üzerindeki hakimiyetini yitirdiği görülmektedir. Bunun en somut örneklerinden biri 1931 yılında yaşanmıştır. Kwantung Ordusu olarak isimlendirilen Mançurya'daki birlikler hükümetin iradesini çiğneyerek tarihe Mukden Olayı olarak geçen bir *sahte bayrak operasyonu** düzenlemiştir. Bu gerekçeyle ordu Japonya adına Mançurya'yı işgal etmiş ve faaliyetlerin meşrulaştırılması için Mançukuo kukla devleti kurulmuştur.

* Sorumlu olmayan bir taraf tarafından gerçekleştirilmiş gibi gösterilen siyasi veya askeri eylem olarak tanımlanan sahte bayrak operasyonları düzenleyen tarafın gerçekleştireceği bir “karşı” saldırıyı meşrulaştırmak için kullanılabilmektedir.

Ancak Milletler Cemiyeti bu devleti tanımayınca Japonya, kurucuları arasında yer aldığı bu Cemiyet'ten çıkmıştır. Ordunun bağımsız hareketlerinin Japon dış politikasını şekillendirdiği görülmektedir.

Ayrıca Mançurya'nın işgali bu dönemde Japon iç siyasetinin yeniden şekillenmesine etki eden pek çok olaydan biridir.²⁰¹ Ordu iç siyasette etkisini arttırmış ve yönetimde aktif rol oynamaya başlamıştır. Öyle ki 1932 yılında Başbakan Inukai Tsuyoshi suikastını gerçekleştiren Japon Deniz Kuvvetleri'nde görevli askerler önemli cezalara çarptırılmamıştır. Aynı yıl ordu ile devlet arasında dengeli bir ilişki kurabileceği düşünüldüğü için başbakan yapılan emekli Amiral Saito Makoto hükümeti, Teijn Skandalı olarak tarihe geçen rüşvet davalarıyla yıpratılarak sivil siyaset itibarsızlaştırılmıştı. Bu davaların sonucunda Makoto 1934 yılında istifa etmiştir. 1936 yılına gelindiğinde bir isyan olarak değerlendirilebilecek 1400 askerin başbakanlık binasına baskın düzenlemesinin ardından Japonya'da adeta rejim değişikliği yaşanmıştır. Baskında eski Başbakan Saito Makoto ve maliye bakanı Takahashi Korekiyo'nun da dahil olduğu bazı önemli isimler öldürülmüştür. İmparatorun isyancıları desteklememesi nedeniyle dört gün sonra bastırılan isyan sonrası Hirota Koki hükümeti kurulmuştur. Yeni hükümet ordunun istekleri doğrultusunda Sovyetler Birliği karşısında Nazi Almanyası'na yaklaşacak, Savunma Bakanlığı'na da muvazzaf bir general veya amiralin atanması usulüne geri dönecektir. 1936 yılından sonra Amerikan işgaline dek Japon siyaseti ordunun güdümünde gelişmiştir. Ordunun nüfuzuna direnmeye çalışan bürokratlar olsa da başarısız olmuş ve kısa sürede istifa ettirilmiştir. Fakat bu noktaya gelinene kadarki süreçte ordunun da yekpare bir yapısı olmadığı belirtilmelidir. Örneğin totaliter ve aşırı milliyetçi bir rejim arzulamakla birlikte birbirleriyle rekabet halinde olan İmparatorluk Yolu Grubu (皇道派) ve Kontrol Grubu (統制派) hiziplerinin ortaya çıktığı ve güçlendiği görülmektedir.²⁰² Bu noktada ordu içindeki hizipleşmenin Kara ve Deniz Kuvvetleri boyutu olduğunun da belirtilmesi gerekmektedir. Zira iki taraf arasında temelinde bütçe tartışmalarının yattığı bir çıkar çatışması ortamı oluşmuştu. Kara Kuvvetleri Asya kıtası üzerinde ilerlemeyi savunan *Nanshu-hokushin* (Güneyde

²⁰¹ Ayrıca bkz. Stephen S. Large, "Oligarchy, Democracy, and Fascism", içinde *A Companion to Japanese History*, ed. William M. Tsutsui (Oxford: Blackwell Publishing, 2007), 156-172.

²⁰² Richard Storry, "The Dark Valley", içinde *The Making of Modern Japan*, ed. Tim Megarry (Kent: Greenwich Readers, 1995), 235-55; Akkemik a.g.e. 486-509.

savun kuzeyde ilerle) doktrinini benimserken, deniz kuvvetlerinde aksi istikamette *Hokushu-nanshin* (Kuzeyde savun güneyde ilerle) doktrini hâkim olmuştur. Dolayısıyla Kara Kuvvetleri öncelikli düşman olarak Çin ve Rusya'yı, Deniz Kuvvetleri ise İngiltere ve ABD'yi görecektir.²⁰³ Hiç şüphesiz ordu içinde yaşanan hizip savaşları Japon tarihinde önemli bir yere sahiptir. Ancak çalışmamız kapsamında değinilmesi gereken hususlar ordunun içinde Pan-Asyacılığın yayılması ve ordunun kontrolü ele almasının ardından bu görüşlerin devlete de benimsetilmesidir. İşte Pan-Asyacılık ile benzer nitelikte olan Turancılığın dirilişi bu şartlar altında olacaktır.

Turancılığın yeniden örgütlenmesine detaylı olarak değinmeden önce Turancılığın yeniden gündeme gelmesinin altyapısını hazırlayan bir metinden bahsedilmesi gerekmektedir. Kitagawa Shikazo tarafından kaleme alınan *Pan-Tsungushizumu to Doho no Katsuro* (汎ツングーシズムと同胞の活路) isimli kitapta Japon Turancılığı'nın üzerinde inşa edileceği ideolojik altyapı hazırlanmıştır. Kitabın ilk bölümünün ekonomik temelli olması, Japonya'nın kendine yeten bir modeli olmamasından yakınılması ve bu durumun ideolojinin temel dayanaklarından birini teşkil etmesi Japon Turancılığı'nın genel yapısına ışık tutar niteliktedir. Metinde Japonların da dâhil olduğu Tunguzların Moğollarla da karıştığı, Türklerle beraber Turan ırkını oluşturduğu yönünde bir görüş bildirilmektedir. Kitabın isminden de anlaşılabilceği gibi ölçek Tunguz Birliği ile sınırlı tutulmuş ve Çin bu birliğin tarihi düşmanı olarak belirlenmiştir.²⁰⁴ Daha dar kapsamlı olmakla birlikte gerek ortak Turan kökeninden bahsedilmesi gerekse daha sonra geliştirilen Turancı yorumlara temel olması nedeniyle Japonları Tunguz koluna bağlayan bu metin önem arz etmektedir. Müellif Japonya'nın güney Mançurya'da kurduğu Kwantung Valiliği'nin kontrolündeki ve Japon ordusuyla yakın ilişkileri olan Mançurya Demiryolları Şirketi²⁰⁵ bünyesinde istihdam edilmiştir. Ayrıca kitabın Mançurya'ya ek olarak halihazırda Japon idaresi altında olan Kore'de de Japon varlığını meşrulaştıracak bir

²⁰³ Brian Dollery, Zane Spindler, ve Craig Parsons, "Nanshin: Budget-Maximizing Behavior, the Imperial Japanese Navy and the Origins of the Pacific War", *Public Organization Review* 4 (01 Şubat 2004), 135-55, <https://doi.org/10.1023/B:PORJ.0000031626.61125.6c>.

²⁰⁴ 北川鹿蔵, "パン・ツングーシズムと同胞の活路", NDL Digital Collections, Erişim Tarihi: 4 Mayıs 2023, <https://dl.ndl.go.jp/pid/1269382>.

²⁰⁵ Akkemik, *a.g.e.* 276.

kuram öne sürmesi tesadüf değildir. Bu açılardan bakıldığında eserin Mançurya işgaline altyapı hazırlığının bir parçası olduğu ileri sürülebilir.

Japonya’da otoriterleşmenin temelleri atılırken 1929 yılında *Daido* (大道) isimli bir derginin çıkarılmaya başlaması Turancılık tarihi açısından bir diğer önemli gelişmedir. Derginin yayın hayatına başladığı dönem aynı zamanda Macar Turancı Vilmos Pröhle’nin Japonya’yı ziyaret ettiği döneme denk gelmektedir.²⁰⁶ Ancak literatürde ziyaretin tarihiyle ilgili farklı fikirler öne sürülse de²⁰⁷ Sumioka’nın dergiyi çıkartma kararı alışında Pröhle’nin doğrudan katkısı mı olduğu yoksa ziyaretinin yarattığı ilgi aracılığıyla etkisinin dolaylı mı kaldığı konusu belirsizdir.

Dergi Toyama Mitsuru’nun da avukatlığını yapmış Sumioka Tomoyoshi’nin çabasıyla çıkarılabilmektedir. Toplamda yirmi sekiz sayısı basılan *Daido*’da yedi yıl aranın ardından ilk kez Turancılığın dillendirilmeye başladığı görülmektedir. Imaoka’nın Macaristan’daki Turancılık faaliyetleri hakkında bilgi veren yazılarının yayınlandığı dergi genel olarak:

- Japonların diğer Turan halklarıyla bağlarını güçlendirmeyi,
- Mançurya -Moğolistan-Çin politikasının icra edilebilmesi için gerekli bilgi birikimini sağlamayı,
- Japonya’da Turancılığı yaymayı amaçlamaktadır.

Kanaatimizce *Daido* üç yıllık yayın sürecinde ideolojinin yayılması konusunda en azından yeniden gündem olmasını sağlayarak belli bir başarı elde etmiştir. *Daido*’daki yayınları ve Macar-Japon ilişkilerindeki rolünün de etkisiyle Imaoka Juichiro’nun 1931 yılının sonlarında yurda dönüşünün gazetelerde haber olarak verilmesi bu yorumla açıklanabilir. Imaoka daha sonra Dışişleri Bakanlığı bünyesinde çalışmaya başlamıştır.²⁰⁸ Macar Japon ilişkilerinin gelişimindeki rolü sayesinde bu mevkiye getirildiğini düşünmekteyiz.

Japonya’ya dönen Imaoka, o güne kadar takip ettiği siyasi çizgisine uygun olarak Büyük Asya ideolojisiyle temas kurmuştur. Genyosha lideri Toyama Mitsuru ve Kara

²⁰⁶ Levent, *a.g.e.* 10-11 ve 97-100.

²⁰⁷ Mesela Levent 1929 tarihini belirtirken *Macar Türkologlar Ansiklopedisi*’nde ziyaret tarihi 1928 olarak belirtilmektedir. Fodor Gábor, *Macar Türkologlar: Küçük Biyografik Ansiklopedi* (Ankara: Türksoy, 2022), 184-185.

²⁰⁸ 梅村裕子 *a.g.e.* 7.

Ejderler Topluluğu lideri Uchida Ryohei ile yakın temasları olan Soma Aizo'nun evinde kalması özellikle Toyama Mitsuru'nun Japon Turancılığı'nın doğuşundaki desteği göz önünde bulundurulduğunda önem arz etmektedir. Kalacak yer ayarlama ihtiyacı hissetmeden ülkesine dönmesinden Toyama Mitsuru'nun bir kez daha Japonya'da Turancılık faaliyetlerinin yürütülmesine imkân sağladığı yorumunu yapmak mümkün olmaktadır. Yukarıda verilen bağlamda gelişen Japon Turancılığı Macaristan'daki Batı Turan odaklı örneğin aksine ilişki kurduğu Büyük Asyacıların görüşleri ile aynı doğrultuda Doğu Asya'daki akrabalarına odaklanan bir model geliştirmiştir.²⁰⁹

Japon ordusunun Mançurya'yı işgalinin ardından girilen süreçte ünlü Avukat Sumioka Tomoyoshi'nin işlerinin yoğunluğunun arttığı, bu nedenle yayım sürecini tek başına üstlendiği *Daido*'nun yayım hayatının sona erdiği görülmektedir. Fakat Turancı hareket burada sona ermeyecek, yeniden örgütlenecektir. 1932 yılında Tsuran Kyokai (Turan Cemiyeti) kurulmuştur. Kuruluşunun ardından aynı yıl *Nihon Minzoku Shidou Genri Toshite no Pan-Tsuranizumu* (日本民族指導原理としての汎ツラニズム) isimli eserin yayınlanması belli bir hazırlığın gerçekleştirildiğine işaret etmektedir.²¹⁰

EK 1'de verilen Turan Kardeşliği Etnik Yerleşim Haritası isimli haritayla başlayan kitap oldukça ilginç detayları ihtiva eder. Bahsi geçen haritada Macar Turancıları'nın görüşlerinin aksine Kore Turan halkları içerisine dahil edilmiş, Turan unsurları alt gruplarına kadar Rus topraklarının çoğunluğunda işaretlenmiştir. Ancak haritada İran'da bulunan Türk nüfus ve Azerbaycan ile ilgili bir gösterge bulunmamakta ve İstanbul Türkiye'ye dahil gösterilmemektedir. Finlandiya, Estonya, Macaristan ve Türkiye'nin işaretlendiği bu haritada Türkiye sınırları ile ilgili hata mevcut olmakla birlikte Bulgaristan'ın belirtilmemiş olması Turan'ın batı ucuna fazla ilgi gösterilmediğini düşündürmektedir. Çalışmamızın bu bölümünde değinilen Ekim Devrimi sonrasındaki askeri operasyonların ve Kurbanali, Tagan gibi isimlerle kurulan bağların haritada Orta Asya ile ilgili detaylı bilginin bulunmasında etkili olduğunun kanaatindeyiz.

²⁰⁹ Levent, *a.g.e.* 102-105.

²¹⁰ Levent, *a.g.e.* 106.

Ayrıca haritada Altay Dağları ile Aral Gölü arasındaki alan “Turan Düzlikleri” olarak isimlendirilmiştir. Kitabın ilerleyen sayfalarında Japonların atalarının Turan Düzlikleri’nden doğuya hareket ederek Japon adalarına vardığı dile getirilirken Macarların atalarının batıya yöneldiği belirtilmiştir. Bu vesileyle çalışmamızın önceki bölümünde detaylarına değinilen Macar Turancılığı’nın Turan kavramını tanımlamada yaşadığı tartışmanın burada kolayca çözüme kavuşturulduğu anlaşılmaktadır. Görülüyor ki Turan en az dört bin yıl önce Japonlar ile diğer Turan soylu milletlerin ortak atalarının yaşadığı bölge olarak hem coğrafi nitelik hem de akrabalık anlamı taşıyan bir kelimedir. İlgi çekici olan bir başka mevzu da Japonya dışı akrabalarından bahsedilmeye Macarlardan başlanmasıdır. Metne Macar Meclisi’nde tahta Japon İmparatoru’nun soyundan birinin geçmesi yönünde bir teklif aktararak başlanmaktadır. Bu teklif bir önceki bölümde değinilen yönetim biçimi seçimindeki hassasiyetlere uygun düşmemektedir. Dolayısıyla bu yönde gerçekçi bir atılım bulunmamalıdır. Japon kamuoyunda akrabalık hislerinin uyandırılması amacıyla böyle bir vurgunun yapıldığının kanaatindeyiz. Imaoka’nın dönüşünün yarattığı etki ve gerek Barathosi gerekse Pröhle’nin Japonya’da çeşitli faaliyetlerde bulunabilmesi Japonların zihninde olumlu bir Macar imgesi bulunduğuna işaret etmektedir. Müellif Nozoe Shigetsugu’nun Mançurya ve Kore gibi Japon işgali altında olan ülkelerin halklarını akraba ilan ederek bu duruma meşruiyet atfetmeden önce Macarlardan bahsetmesinde hem bu imgeden yararlanarak Turancılığa olumlu bir izlenim oluşturmayı hem de Macar tahtına layık görülen Japon imparatorunun Turan dünyasına hakim olabileceğini göstermek istediği düşünülebilir.²¹¹ Nitekim Levent de hem Tsuran Kyokai’in hem de bu kitabın ana amacının Mançurya işgali ve Japonya’nın Asya’da ilerleyişini meşrulaştırmak olduğu kanaatinde dir.²¹²

Nozoe, bu eserin Turan halklarının tanıtıldığı bölümünde Macar Turancılığı’na müstakil bir başlık ayırarak Macarların damarlarında Turan kanı olduğu halde Türklere karşı Avrupa’yı müdafaa ettiklerini söylemiştir. Bununla birlikte Macarların Turan ırkına has özelliklerini koruduklarını, cesur, duygusal ve adil olduklarını belirtmiştir. Daha sonra Macar tarihi hakkında bilgi veren Nozoe, Trianon Antlaşması’na giden süreci Macar halkına ihanet addetmekte ve Macarların bu

²¹¹ 野副重遠, “日本民族指導原理としての汎ツラニズム”.

²¹² Levent, *a.g.e.* 104-5.

ihanetten dolayı beyaz ırka (Hint-Avrupalılar) kin güttüğünü dile getirmektedir. Barathosi'nin ve Pröhle'nin ziyaretlerinden de bahsedilmiştir. Ayrıca kitabın başında değindiği Macar tahtına Japon imparatorunun soyundan birinin istendiği iddiasına benzer nitelikte bir durumdan bahsederek Macarların Turancılık konusunda Japonları oldukça önemli bir konumda gördüklerine değinmektedir. İlk iddianın aksine bu fikir Macar düşüncesinde de yer edinmiştir. Daha önce de belirtildiği gibi Macar Turancılar Turan'ın iki kılıcı olarak Macaristan ve Japonya'yı görmekteydi. Kitabın kaleme alınış nedenlerinden birini bu bölümün sonunda Turancılığın özellikle Mançurya meselesinde Japonya'nın elini güçlendireceğinin vurgulanmasında görmek mümkündür. Nozoe Mançuların Çinlilerden farklı bir ırka mensup olmaları nedeniyle Mançurya'nın Çin'den ayrılmasının gerektiğini savunmuş, Mançurya'nın Mançulara ait olduğunu belirttiği sayfada Mançuların ülkelerini yönetmede başarılı olamadıkları takdirde bölgeyi yönetmenin Turan halkı ve soydaş Japonların görevi olacağını belirtmiştir. Bu sayede Çinlilerin Japonlara yönelttikleri işgalci ithamı sadece çürütülmekle kalmayacak, ayrıca Çin denetiminde olan Turan soylu milletlerin de üzerinde hak iddia edilebilecektir.²¹³

Bu eseri yayımlayan Tsuran Kyokai'in kuruluşundan kısa bir süre sonra Nihon Tsuran Kyokai (Japonya Turan Cemiyeti) ismini aldığı görülmektedir. Imaoka Juichiro, yukarıda bahsedilen Pan-Tunguzizm düşüncesini geliştiren Kitagawa Shikazo gibi isimlerin dahil olmasının yanı sıra *Nichimo Kyokai (Japon-Moğol Derneği)* isimli, Japonya'nın Moğollarla ilişkilerini güçlendirme amacını taşıyan dernekte önemli rolleri olan Nozoe Shigetsugu ve Nozoe Kinjiro kardeşler gibi isimler de yer almaktadır. Kurumun kuruluşunun ardından Kitagawa Shikazo tarafından *Tsuran Minzoku Bunpu Chizu* (Turan Halklarının Dağılım Haritası ツーラン民族分布地図) (Bkz. EK 2) hazırlanmıştır. Bu haritaya ek olarak fihrist niteliğinde bir açıklama metni de mevcut olmakla birlikte çalışmanın yayın masrafları için Dışişleri Bakanlığı'ndan yardım talep edildiği görülmektedir.²¹⁴

Bu haritada görülebildiği üzere Japon Turancıları Turanın batı sınırları hakkında daha çok bilgi edinmiştir. Özellikle Türkiye'nin sınırlarının düzeltilmesi, İran'da yaşayan Türkler ve Azerbaycan Türkleri gibi konularda güncellemelere gidilmiştir. Ayrıca

²¹³ Nozoe, *a.g.e.* 44-50.

²¹⁴ Levent, *a.g.e.* 109.

çalışmamızda yer verilen haritanın altındaki “*Orijinali Japonya’da hazırlanan haritaya dayanarak Macaristan Turan Birliği tarafından yayınlanmıştır.*” ibaresi dikkat çekicidir.

Bu ibare ile bir önceki bölümde belirtildiği gibi Macaristan Turan Birliği’nin özellikle Japonya’da Macar Turan Cemiyeti’nden daha etkin olduğu kanıtlanırken aynı zamanda Turan Cemiyeti’nin (Tsuran Kyokai) isminin neden Japonya Turan Cemiyeti (Nihon Tsuran Kyokai) olarak değiştirildiğinin de bu ilişki sayesinde açıklanabildiği kanaatindeyiz. Gerek Macaristan’da geçirdiği süre gerekse başından beri Barathosi gibi isimlerle kurduğu yakınlık nedeniyle Macaristan’daki Turancılık kültürünün Japonya’ya taşınmasında öncü ismin Imaoka Juichiro olduğu düşünülebilir. Turan’ı “sınırları dalgali” ve gerektiğinde Çin nüfusunun tamamını dahi kapsayabilecek esneklikte bir kavram olarak görmeyen Japon Turancıları teşkilatlarının ismini Macaristan’daki düşünce olarak kendilerine en çok benzeyen grupla ilişkilendirilecek şekilde değiştirmişlerdir. Imaoka’nın Macaristan’dan ayrıldığı dönemde henüz Turanlı Monoteistler Kilisesi kurulmamıştır. Buna ek olarak her Turan ülkesinin kendi Turancı teşkilatını kurması fikri Turan Birliği’nin çatısı altında gelişecek bir düşünce olmuştur. Barathosi’nin Japon Turancılığı’nın temelini bu kurumun çizgisinde attığı göz önünde bulundurulduğunda bu isim değişikliğinde Macar Turan Birliği’nin anlayışının etkisi olduğu düşünülebilir. Bununla birlikte birlik anlamına gelen 同盟 yerine dernek veya cemiyet anlamında 協会 isminin seçilmesi de bu konuda kesin bir sonuca varılmasını engellemektedir.

Macar örneğinde savaşların Turancılığın yayılmasında olumlu etkisi olduğu görülmüştü. Benzer bir durum Japonya’da da karşımıza çıkmaktadır. Japonya’nın Asya anakarasında ilerlemesi ve elde ettiği başarılar yayılmacı bir görüş olan Turancılığın destek görmesine olanak sağlamıştır. Fakat belirtilmelidir ki Japon Turancılığı bir kitle hareketi olma konusunda başarılı olamamıştır. Daha önce de değinildiği üzere Cengiz Han’ın Japon olduğu yönündeki iddiayı öne süren bir kitabın oldukça popülerleşebildiği bir bağlamda üye sayılarının üç yüze ulaştığı yönünde bir bilgi mevcut olduğu halde genel olarak etkisi oldukça sınırlı kaldığı için bu sayıya dahi şüpheyile yaklaşılmaktadır.²¹⁵ Bununla birlikte yaşanan gelişmelerin

²¹⁵ Levent, *a.g.e.* 110.

ardından Turancı düşüncenin bir ekonomik modelle güçlendirilmek istendiği görülmektedir. Japonya Turan Cemiyeti'nin iktisat alanında doktora yapmış üyesi Nozoe Shigetsugu bu yönde bir çalışma yaparak 1933 yılında *Pantsuranizumu to keizai burokku* (汎ツラニズムと経済ブロック) isimli bir kitap kaleme almıştır.

Bu kitaba da Macar tahtına Japon imparatoru soyundan birinin layık görüldüğü iddiası ile başlanmakta ve Turan halkları 5 gruba ayrılmaktadır. Bu gruplar sırasıyla:

1. Tunguzlar
2. Moğollar
3. Türkler
4. Fin-Ugorlar
5. Samoyedlerdir.

Ancak kanaatimizce daha önce değinilen eserden farklı olarak Turan algısının değiştiği kitabın başına eklenen haritadan anlaşılmaktadır. (Bkz. EK 3) Bu haritada Turan Halklarının Dağılım Haritası'nda olduğu gibi Türkiye sınırlarının doğru çizilmesine, İran ve Azerbaycan coğrafyasındaki Türk nüfusun gösterilmesine ek olarak Bulgaristan ve Kuzey Çin'i de Turan soylu olarak gösterecek bir işaretlemeye bulunulduğu görülmektedir. Bu noktada bir yenilik olarak Japon Turancılığında Saf Turan (正/純ツラン) ve Yarı Turan (疑/亜ツラン) ayrımına gidilmiştir. Yukarıda sayılan grupların yaşadığı alanı “Saf Turan” olarak nitelendirmektedir. Ayrıca Nozoe, Kuzey Çin ve halkını Slav kökenli olarak nitelendirdiği Bulgaristan gibi bölgelerde evlilikler vasıtasıyla ırkların karıştığını belirterek bu bölgeleri de Yarı Turan olarak değerlendirmiştir. Bu sayede kitabın yayınlandığı 1934 yılında halihazırda Mançurya'yı işgal etmiş olan Japonya'nın sınırlarının daha da genişletilmesine olanak sağlanıyordu.²¹⁶

Nozoe dönemin iktisadi düşüncesine uygun düşen bir mekânsal iktisat teorisi geliştirmiştir. Nozoe'ye göre bir ekonomi bloğu oluşturulmalı ve bu Asya bloğu veya Japon-Çin bloğu olmaktan ziyade bir Turan bloğu olarak hayata geçirilmeliydi. Nozoe'ye göre Çin'in nüfus bakımından üstünlüğü Japonya'yı dezavantajlı bir konuma düşürecek, Asya'nın tamamına yönelik bir modelin benimsenmesi de

²¹⁶ 野副重次, “汎ツラニズムと経済ブロック”, NDL Digital Collections, 1933, 1-10.
<https://dl.ndl.go.jp/pid/2389174>

Japonya'yı aynı anda devrin süper güçlerinin neredeyse tamamıyla karşı karşıya getirecekti. Belirlenen bu teoriye istinaden çizilen haritadan da anlaşılacağı üzere düşman olarak Sovyet Rusya ve Çin belirlenmekteydi.²¹⁷

Nozoe'nin bu kitabı Turancı düşünceye bir ekonomik model kazandırmasının yanı sıra Japon Turancılarının ilişki ağları hakkında bir fikir oluşmasına da imkân sağlamaktadır. Önsözünde katkıları için teşekkür edilenler arasında Imaoka Juichirou, Kitagawa Shikazo gibi isimlerin yanı sıra General Hayashi Senjuro'nun da ismi geçmektedir.

1937 yılında dört aylığına başbakanlık yapan ve kurmak istediği partiler üstü kabine için yeterli desteği bulamayınca istifa eden Senjuro'nun²¹⁸ Mançurya ve Moğolistan'ı işgal etme yönündeki planları için Turancılığı faydalı bulduğu görülmektedir. Senjuro, Nozoe Shigetsugu'nun ağabeyi Nozoe Kinjiro ile temas kurmuş ve onu Nichimo Kyokai'a (Japon-Moğol Derneği- 日蒙協会) yönlendirmiştir. Moğolca bir sözlük hazırladığı anlaşılan Binbaşı Shimonaga Japon-Moğol Derneği ile ordu arasında köprü vazifesi görürken Japon Turancıları için bu rolü Nozoe Kinjiro üstlenmiştir. Daha sonra Japon-Moğol Derneği yerine kurulan Zenrin Kyokai'de (İyi Komşuluk Derneği-善隣協会) aynı durum geçerli olmuştur. Bu yeni kurumun Moğolistan üzerinden Orta Asya'ya doğru genişleme çevresinde kurulduğu ve Japonların İç Moğolistan'a da hâkim olduktan sonra bu yönde bir plan hazırladıkları görülmektedir. Senjuro o dönem meşruiyet kazanmak için ulusların kendi kaderlerini kendilerinin tayin hakkına atıfta bulunulması gerektiğinin farkında olarak Mançurya örneğinde görüldüğü gibi akraba bir milletin yardımcı rolünü bürüneceği kukla devlet stratejisini doğru buluyordu. Ayrıca Senjuro, Sumioka Tomoyoshi'nin çıkardığı *Daido* dergisini yayımlayan Daidosha adlı teşkilatın 1939 yılında lideri olmuş ve daha sonra Büyük Japonya İslam Birliği'ni kurmuştur.²¹⁹

İdeolojik altyapının hazırlanmasının ardından 1930'ların başında Doğu Türkistan'da isyan çıkması Japonya'ya bu bölgede etkin olma fırsatını vermiştir. Son Çing İmparatoru Aisin Gioro Puyi'nin başına getirildiği Japon kukla devleti Mançukuo'ya

²¹⁷ 野副重次, “汎ツラニズムと経済ブロック” 174-175. <https://dl.ndl.go.jp/pid/2389174>; Levent, *a.g.e.* 116-121.

²¹⁸ Akkemik, *a.g.e.* 505-506.

²¹⁹ Levent, *a.g.e.* 122-131.

benzer bir modelin de Doğu Türkistan için düşünüldüğü görülmektedir. Doğu Türkistan'da kurulması planlanan bu kukla devlet içinse yönetici rolüne bir Osmanlı şehzadesi olan Abdülkerim Efendi uygun görülmüştür. Abdülkerim Efendi'nin Japonya'ya gelişi yabancı basında da Doğu Türkistan ile ilişkilendirilmiş, bunun üzerine kendisi Turancılığa ilgi duyduğunu belirtmekle birlikte bu iddiaların gerçek payı olmadığını söylemiştir. Fakat gelişmeler öne sürülen iddiaları doğrulayacak nitelikte olacak, Abdülkerim Efendi iki Japon subayı eşliğinde Doğu Türkistan'a giderken Çinliler tarafından engellenecektir. Bu olaydan sonra belli bir süre Şangay'da kalan Abdülkerim Efendi'nin 1934 yılının Mart ayının sonlarına doğru Doğu Türkistan'a geçtiği yönünde haberler çıkmış olmakla birlikte bu haber Japon ve Çin basını tarafından yalanlanmıştır. Abdülkerim Efendi'nin Mayıs 1934'te Doğu Türkistan başbakanı Sabit Damolla'yla iletişime geçtiği yönünde bir bilgi bulunmakla birlikte 12 Haziran 1934'te Doğu Türkistan'da kurulan devletin yıkılmasıyla bir kukla devlet kurma projesi de terk edilir. Bunun üzerine Abdülkerim Efendi'nin ABD'ye götürüldüğü ve Ağustos 1935'te intihar ettiği bilinmektedir.²²⁰

3.5. Sonuç

Japonya'nın incelediğimiz süreçte tecrübe ettiği toplumsal değişim bir ideoloji olarak Turancılığın gelişiminde de etkili olmuştur. Barathosi ve İmaoka ikilisi, Japonya'da ilk Turancı hareketi başlatmalarının ardından hareket için destek aramış ve Genyosha gibi yasadışı bir örgütün önde gelen ismi Toyama Mitsuru'nun kısıtlı da olsa bu hareketi desteklemeye başlamıştır. İkili Toyama aracılığıyla Tagan ile tanışmıştır. Bu vesileyle üç kişi olan Turancılık destekçileri Tagan'ın fikirleriyle Macar örneğinde karşımıza çıkmayan bir tutum sergileyerek orduda destekçi aramıştır. Üçlü, Turancılığın o dönem Japonya'da başarılı olamayacağını anladıktan sonra Basmacı Hareketi'ne katılmayı düşünmüş, fakat Japonya'dan ayrıldıktan sonra Macaristan'da tekrar bir araya gelmişlerdir. Yeniden canlandırılmasına kadar olan ara dönemde Turancılık Japonya'da unutulmuş gibidir. 1920'lerin sonuna gelindiğinde özellikle Japonya'nın Mançurya'da faaliyet göstermesini meşrulaştıracak bir etkisi olacağını belirten bazı fikirler öne sürülmeye başlamış, Toyama Mitsuru'nun avukatlığını

²²⁰ Dündar, *a.g.e.* 235-244.

yapan Sumioka Tomoyoshi'nin çabalarıyla *Daido* isminde bir dergi kurularak yeni bir döneme girilmiştir.

Bu yeni dönemde Japon Turancılığının Macar etkisinden nispeten daha bağımsız bir nitelik kazandığı, devrin mekânsal iktisat yaklaşımına uygun bir ekonomi modeli geliştirilerek Turan halklarının birliği temelli bir teori savunulduğu görülmektedir. Bu husus Japon Turancılarının hareketi sürdürmek için gereken desteği kitlelerden değil, toplumun seçkin zümrelerinden almaya çalışmalarıyla da ilişkilidir.

Bu dönemde Japonya'da yayılmacı bir siyasetin izlendiği bilinmekle birlikte bunun hangi yönde gerçekleştirilebileceği hakkında değişik görüşler mevcuttur. Bu görüşlerden Kara Kuvvetleri'nin benimsediği kuzeyde ilerleme doktrininin Turancılığın hedefleriyle de uyumlu olması nedeniyle ilişkiler bu yönde gelişmiştir. Kurulan ilişkiler ve özellikle Toyama Mitsuru ve Hayashi Senjuro gibi isimlerin desteğiyle ideolojinin Japonya'da savunulmasına imkân ve ortam sağlanmıştır. Bununla birlikte bu iki isimce temsil edilen zümrede yaygın olan Pan-Asyacı görüşlerle de yeri geldiğinde dirsek teması kurulmasını yeri geldiğindeyse rekabet edilmesini gerekli kılmıştır. Bu ideolojide savunulan Asya'nın Japon önderliğinde birleştirilmesi vurgusunun Japon Turancılığında da muadilini bulmak mümkündür.

Özetle Turancılık emperyalist düşünce yapısına sahip Japonlar için Büyük Asyacılığın gölgesinde kalmış ve kurumsallaştıktan sonra bile bir kitle oluşturamamıştır. Ancak Japonya'da Turancılık sayıca fazla kişiye ulaşmasa da Hayashi Senjuro gibi önemli isimlere erişebilmiştir. Bununla birlikte benzer bir konumda olan Macar Turancılığıyla kıyaslandığında Japon Turancılığı'nın yayılmasının daha sönük kaldığı görülmektedir. Fikri açıdan Macar Turancıların savunduğu nispeten daha eşitlikçi, en azından Macar liderliğini ekonomik boyutta sınırlayan, anlayışa karşılık Japon düşünürlerin metinlerinde dönemin ruhuna da uygun düşen mandacı anlayış öne çıkmıştır. Bu duruma ve Macar örneğiyle Japonya'da gelişen Turancılığı arasındaki farklara bir sonraki bölümde değinilecektir.

4. BÖLÜM

GENEL KARŞILAŞTIRMA

Turancılık Macaristan'da doğan bir pan-ideolojidir. Bu ideoloji zamanla yayıldığı ve kök saldığı çeşitli ülkelerde, farklı bağlamlarda yerel şartlarla etkileşime girmiş ve özgün bir yapıya kavuşmuştur. Çalışmamızda bu yapının incelendiği bölümlerde Macaristan nezdinde kaybedilen toprakları geri almak, Japonya nezdinde ise “kardeş halkları birleştirmek” gibi amaçlar doğrultusunda sınır değışikliğı taleplerinin varlığı dile getirilmiştir. Bu süreçte farklı nedenlerden doğması sebebiyle birbiriyle benzeşmese de iki cenahın eylemlerini aynı ideolojinin çatısı altında gerçekleştirdiğı görülmüştür. Bu sebeple ideolojinin imkân sağladığı esnekliğin sınırlarını görmek için bir karşılaştırma yapma gereğı doğmuştur.

İki ülkede de sınırlarının çok ötesinde akrabaların varlığını savunan bir ideoloji kısıtlı da olsa takipçi bulabilmiştir. Turancılık isimsiz kitlelerin bastırılmış bir ideolojisi olmamış, aksine genellikle soylular veya üst sınıflarla temasları bulunanlar tarafından savunulmuştur.

Macaristan'da bir kurumsal yapı kazanılmış ve oldukça önemsenmiştir. Hatırlanacağı üzere Macar Turan Birliğı dağıldıktan sonra eski üyeleri farklı çatılar altında yeniden toplanmayı amaçlamıştı. Başarısız sonuçlanan denemelerin ardından tekrar Turan Birliğı çatısının altında toplanmaları da I. Dünya Savaşı'nın ardından dağılma sürecine giren Cemiyetin Gyula Pekar tarafından yeniden düzenlenmesi de kurumsal yapının devamlılığına verilen önemle ilişkilidir. Fakat Japonya'da ilk kurulan kurum olan Turan Halkları Birliğı'nin kayda değer bir faaliyet göstermeden dağılışının ardından hareketin dirildiğı 1930 sonrası dönemde Macaristan'da olduğı gibi eski kurumun ihya edilmesi yerine yeni bir çatı oluşturulmuştur.

Öte yandan Japon örneğinin aksine Macaristan'da Turancılığın zamanla söylem açısından oldukça çeşitlendiğı görülmektedir. Buna örnek olarak Macar Turancıları tarafından ilk dönemlerde Macaristan'ın iç yapısında bir değışiklik talep etmese de iki savaş arası dönemde ülkenin toplumsal yapısının değışmesi gerektiğı yönünde görüşler bildirilmeye başlaması verilebilir. Bu görüşlerden öze dönüş fikri en radikal haliyle Turanlı Monoteistler Kilisesi'nce savunulurken Japon Turancıları böyle bir iddia öne sürmemiştir. Öze dönüş ve bozulmayı düzeltme iddialarının

ilişkilendirilebileceği olay olan Meiji Restorasyonu'nda da görülebileceği gibi Japonya'da "öz" ile kastedilen hayali bir Turan geçmişi değil, Japon adalarında oluşan gelenekler ve tarihi tecrübedir. Bu nedenle Turancı hareketleri kapsamında Japonlar böyle bir vurguya yer vermemiştir. Öz kavramında ortaya çıkan yorum farkının Japonya tarihi boyunca bağımsızken Macaristan'ın Habsburg yönetimi ve ondan önce Turan kökenli olsa bile yabancı niteliği olan Osmanlı İmparatorluğu'nun idaresi altında olmasından kaynaklandığı kanaatindeyiz.

Savaş dönemlerinin iki ülkede de Turancı faaliyetler için olumlu sonuçlar doğurduğu görülmektedir. Bu durum Macaristan'da I. Dünya Savaşı'ndan itibaren Turan Cemiyeti'ne hükümetin maddi destek vermesi olarak karşımıza çıksa da Japonya'da Toyama Mitsuru ve Hayashi Senjuro gibi nüfuzlu isimlerin desteği ön plandadır. Bu bağlamda Macarların Turancılığa destek bulma konusunda daha başarılı olduğu görülebilir. Özellikle Gyula Pekar ideolojiye samimi bir ilgi duymayan bazı soyluları Cemiyet üyesi yaparak önemli bir gelir kaynağı elde etmiş, aynı zamanda bağlantılarını da kullanarak hükümet desteği sağlamıştır. Buna karşın Japon Turancıları destekçilerini kendi ideolojilerine devşirememiş, Büyük Asyacı düşünceyi savunan bu iki ismi Japon Turan Birliği'ne dahil edememiştir. Bu durumun bir etkisi olarak Turancılığın Japon çıkarlarına verdiği öncelik Büyük Asyacı görüşten izler taşımıştır.

Öte yandan Macaristan ve Japonya'nın dönemin siyasi konjonktüründeki yerinin de hareketlerin görece başarılarında rolü olduğu kanaatindeyiz. Macar Krallığı'nın bağımsızlığını kazandığı Trianon Antlaşması'nın imzalandığı andan itibaren yüksek stratejisi bu antlaşmanın çizdiği sınırları yeniden düzenlemek olmuştur. Bu sebeple Macar Turancılar hayallerindeki Turan sınırlarına hep Büyük Macaristan'ı dahil etmişlerdir. Fakat Japonya değiştirmek istediği antlaşmaları daha 1911 yılında tamamen istediği hale getirip devrin büyük devletlerinden biri olarak kabul edildiği için genişleme fikrinin ucu açık olmuş, Macaristan'da uç hayaller yerine gerçekçi bir umut olarak Büyük Turan düşünülürken Japonya'da yayılma fikrinin ana temsilcileri tüm Asya kıtasına egemen olmayı hedeflemiştir. Dolayısıyla Macar emperyalizminin savunucuları Macar Turan Cemiyeti'nde temsil edilirken Japonya'da bu düşünce yapısına sahip olanların yeri Dai Ajia Kyokai gibi yasal kurumlar veya Genyosha gibi yasadışı yapılanmalar olmuştur. Buradan da anlaşılabileceği gibi Macar

Turancılar Macar milliyetçileri ile rekabet edip onlara ideolojik altyapı ve bağlantılar konusunda üstün gelebilirken Japon Turancılar bu bağlamda Büyük Asyacılara gerisinde kalmıştır. Hareketin dirilişi de Turancıların kararlı ve ısrarcı bir tavırla faaliyet göstermesi sonucu olmamıştır. Bu husus Japonya'nın aynı anda Hindistan ve Filipinler gibi farklı süper güçlerin nüfuz alanında olan bölgelerde etkin olarak dünyadaki büyük devletlerin hepsiyle mücadele edemeyeceğinin anlaşılmasıyla mümkün olmuştur.

Faaliyetlerin çeşitliliği bakımından da iki ülkedeki akımlar arasında bir farklılık göze çarpmaktadır. Macarların gerek radyo programlarında propaganda yaparak gerekse Pagan Kulesi'nin açılışı örneğinde olduğu gibi dini ritüeller aracılığıyla ideolojiyi yayma çabaları olduğu görülmektedir. Fakat Japon Turancılar hem maddi hem de insan kaynağı açısından sıkıntısı yaşadığı için kitap ve dergi makaleleriyle ideolojilerini yaymaya çalışmıştır. Körösi Csoma Derneği'nin savunduğu Pan-finist görüş Macar Turancılığından belli ölçüde ayrılabilmiştir. Fakat Kitagawa Shikazo'nun *Pan-Tsungushizumu to Doho no Katsuro* adlı eserinde savunduğu görüşleri tamamen Japon Turancılığına dahil olmuştur. Bu durumda Shikazo'nun öne sürdüğü Mançurya'da genişleme planlarının önemli ölçüde gerçekleştirilmiş olması kadar bahsedilen sıkıntının da etkili olduğunun kanaatindeyiz.

Öte yandan iki ülkede de ortaya çıkan akımlar arasındaki en belirgin farklılığın ideolojiyi savunma motivasyonu olduğu görülmektedir. Temel argümanı ortak soy bağlamında birleşmek olan Turancı düşüncüyü savunanlar bu birleşme sonucu oluşacak yapının liderliğini kimin üstleneceği ve yönetiminin nasıl şekilleneceği konularında farklı görüşler öne sürmüştür. Macaristan'ın mevcut durumu sebebiyle liderliğini Turan'ın batı ucu ile ve ekonomik alanla sınırlarken önce Türkiye'yi sonra Japonya'yı da kendine ortak gördüğü bilinmektedir. Japonya'da ise en başından bir hammadde açısından olmasa da askerî açıdan kendine yeterlik durumu söz konusudur. Ayrıca çalışmamızın ikinci bölümünde aktarıldığı gibi bir Turan halkı olan Mançuların kendi kaderlerini kendilerinin tayin hakkının vurgulanmasından birkaç satır sonra gerektiği taktirde bölgede Japon kontrolünün sağlanabileceği belirtilmiştir. Bu durumdan da anlaşılabilirce üzere Turancıların düşüncesine göre Japonya Turan birliğini diğer üyelerin iradesinden bağımsız bir şekilde ve askerî yöntemler de kullanarak sağlayabilmektedir. Bu durumun da daha önce bahsedilen

uluslararası konjonktürden kaynaklandığı aşikârdır. Macaristan'ın Turan kadar büyük bir coğrafyayı fethetmeye yetecek askeri gücü, ekonomisi veya bu fethi gerektirecek bir nüfusu yoktur. Dolayısıyla bölgenin ekonomik kaynaklarından yararlanacağı türden bir ilişkiyi savunup aynı zamanda Slav ve Cermen nüfusu içinde erimekten kurtuluşu sağlama fikri ön plandaydı. Ancak Japonya güçlü bir devlet olması nedeniyle tehdit edilen değil, eden güç konumundaydı. Ordusunun başarıları ve güçlü ekonomisi sayesinde bölgesinde baskın güç konumuna gelen Japonya'nın başka bir ırka karşı hayatta kalma mücadelesi verme durumu olmadığı gibi aynı zamanda istediği iş birliğine karşı tarafın gönüllü olması da bir zaruret değildi. Bu durum doğal olarak ideologların bakış açılarına tesir etmiştir.

İki ülke arasındaki farklılığa bir örnek olarak Batı ile ilişkiler verilebilir. Turancılık bir ideoloji olarak Hint-Avrupa soylu Batı medeniyeti ile rekabet etme amacını taşıdığı için söylemlerinde belli bir düzey Batı karşıtlığı görülmektedir. Fakat Japon Turancıların Batı karşıtlığı, Büyük Asyacılar da olduğu gibi rekabet temelliyken Macar Turancılar farklı boyutlarda sebepler öne sürmektedir. Bu boyutlardan biri özellikle kültürel anlamda bir kimlik arayışıdır. Macar düşüncesinde Habsburglara karşı bağımsızlık mücadelelerine kadar uzanan bir kimlik arayışı söz konusudur. Toplumda derin travmalara yol açan Trianon Antlaşması sonrası dönemde Batı Medeniyeti konusunda yaşanan hayal kırıklığı ise Japon belgelere dahi yansımıştır. Yankıları yurtdışında da duyulan bu travma sonucu Macar kültüründe Batı'nın reddi yönünde bir tepki oluşmuştur. Turan Birliği'nin Hz. İsa'nın kökeni ile ilgili yorumunda karşımıza çıkan sentez fikrinin de kendisine yer bulabildiği bu bağlamın benzeri Japon Turancılığı kapsamında değil Meiji sonrası modernleşme sürecinde karşımıza çıkmaktadır. Turancılığın Japonya'da ana akım olma iddiasında bulunamamasının kültürün uzun vadeli yol planını hazırlama sorumluluğunu Japon Turancıların omuzlarından aldığı düşünülebilir.

Görüldüğü gibi ana akım olma iddiası ve imkânı iki ülkede gelişen akımların karakterini belirlemede önemli role sahiptir. Gerek Macaristan gerek Japonya'da faşist nitelikli hareketler güçlenirken Turancılık sadece Macaristan'da ana akım olma yönünde bir iddiada bulunabilmiştir. Bunun nedeninin Macaristan'daki kimlik arayışını doğuran tarihi sürecin Japonya'da yaşanmamasında aranabileceğinin kanaatindeyiz. Daha önce belirtildiği gibi Macar kültürü iç içe olduğu Batı ile

mücadele etmek zorunda kalmışken Japonya bölgeye yeni gelen bir rakiple rekabet etmiştir. Dolayısıyla kültürler arası sınırlar zaten belli olduğu için reddi miras fikri Turancı düşünce içerisinde kendisine yer bulamamış, Turancılık daha çok dış politika programı boyutunda kalmıştır. Fakat Macaristan’da ise kimlik arayışının tam merkezine Turan fikrinin yerleştiğini görmekteyiz. Bu bağlamda ülkenin yaşayacağı eksen kayması ideolojik gerekçelerle savunulmuş ve Macaristan’ın Avrupa’nın doğu sınırı değil Asya’nın batı sınırı olması gerektiği dile getirilmiştir.

Japonya’da Macar Turancıların karşılaştığı sorunlara Turancılık ideologları değil modernleşme hareketini savunanlar cevap aramıştır. Ortak Turan dili düşüncesiyle ulaşılmak istenen evrensellik fikri ise Japonya’da resmi dilin İngilizce yapılması teklifinde karşımıza çıkmaktadır. “Evrensel” kavramının izdüşümü devletlerin gücü ve milletlerin tarihi tecrübeleri tarafından belirlenmiştir. Evrensel tanımıyla beraber parçası olunacak bir topluluk hayalinin de mevcut olduğu görülmektedir. Macar örneğinde ülkenin geçirdiği zor süreçte destekçi arayışı, Japon örneğinde de hami rolü üstlenilerek yönetilecek bir akraba topluluk arayışı mevcut olmuştur. Bununla birlikte bu iki zıt arayışın çatısı olan Turan kavramının bir hayali cemaat kurma girişimini simgelediğini düşünmek mümkündür. Anderson ulusların hayali cemaatler olduğunu belirtirken:

- Birbirlerini asla tanımayacak insanlardan meydana geldiklerini,
- Belirli sınırlar sayesinde diğer uluslardan ayrıldıklarını,
- Egemen konumda bulunduklarını,
- Eşitlikçi bir yapısı olmasa bile üyeleri arasında yatay bir ilişki düşünüldüğünü vurgular.²²¹

Ulus ötesi bir kavram olarak Turan bu kriterleri önemli ölçüde karşılamaktadır. Birbirlerini asla tanımayacak insanların bu bağlamda birbirlerine yakınlık hissettikleri Macar-Japon Derneği’nin Japon ordusunun esir kampında kuruluşundan anlaşılabilir. Bu derneği kuranların tutuldukları kampın bekçilerine veya içlerinden üç Macar savaş esirini infaz eden askerlere değil,²²² onların mensubu oldukları millete yakınlık hissettiğini kabul etmek daha makuldür. Buna karşın

²²¹ Benedict Anderson, *Hayali Cemaatler* (İstanbul: Metis Yayınları, 2009), 20-22.

²²² Ablonczy, *a.g.e.* 133.

Japonya’da ise daha Turancılık bir fikir olarak Japon adalarında zikredilmeden Cengiz Han’ın Japonluğu üzerinden bir ortak çatı düşüncesi görülmektedir.

Bu bağlamda ulusun sınırları Macar Turancılığının tartışmalı konularından olsa da varlığı kesin olmuştur. Anderson, hiçbir ulusun tüm dünyayı kaplama hayali olmadığını belirtmektedir,²²³ Japonlar ilk metinlerden itibaren Turan coğrafyasını haritalarla sınırlandırmıştır. Macar düşüncesinde bu önermeye aykırı düşebilecek Turan soyunun dünya hakimiyetini savunan argümanda dahi saf Turanlılarla Turanlı yapılabaklar arasında ayırım gözetilmiş, yönetimin saf Turanlılarda bulunması gerektiği belirtilmişti.

İki ülke arasında egemenlik konusunda ise daha çeşitli bir yaklaşım karşımıza çıkmaktadır. Macarlar kralsız bir krallıkta yaşadıkları için herhangi bir hanedanı, Turan coğrafyası ağırlıklı olarak Müslüman olduğu için de bir dini otoriteyi savunmamıştır. Turan Devleti’ne faşizan bir düşünceyle de olsa Turan halkının egemen olacağı düşüncesi hakimdir. Japonya’da ise bir kültürel sermaye olabilecek köklü hanedan prestiji vardı. Bu prestijin bir sermaye olarak kullanılabilirliği Turan devleti olan Macaristan’da Japon imparatoruna duyulan saygının birden çok kitapta vurgulanmasından anlaşılabilir. Fakat imparatorlarının Japonya’ya egemenliği, çalışmamızın kapsamını oldukça aşan bir konudur. Dolayısıyla çalışmamız açısından bu konuda bazı örnekler aracılığıyla fikir ileri sürülmekle yetinilecektir. Japon elit kesiminin önde gelen isimlerinden Saionji Kinmochi imparatorun herhangi bir ikilikte taraf olmasının saygınlığı açısından son derece tehlikeli olabileceğini düşünmüştür. Ayrıca Storry’nin aşırı milliyetçilik ve imparatora herkesten daha sadık olma iddiasında bulunan kesimlerin sadakatinin aslında İmparatorun şahsına değil, makamın temsil ettiği fikir konusunda kendi zihinlerinde oluşan imgeye yönelik olduğu düşüncesine katılmaktayız.²²⁴ Bir önceki bölümde Saigo Takamori’nin itibarının Satsuma İsyanı’nın ardından İmparator tarafından iade edildiği belirtilmişti. Japon ordusunun bu isyanı bastırmadaki kahramanlıklarının anlatıldığı bir marşta kendisinden “tarihte eşi benzeri olmayan bir

²²³ Anderson *a.g.e.* 22.

²²⁴ Storry, *The Dark Valley*, 235-236.

kahraman” olarak bahsedilmesi,²²⁵ bahsedilen imparator imgesine sadık kalan asilerin sadece affedilmekle kalmayıp aynı zamanda ne derece saygı görebileceğini göstermesi açısından önem taşımaktadır. Bu bağlamda sadece Turan düşünürlerinin değil, genel olarak Japon milliyetçilerinin de egemenliği belli bir düzeyde halka dayandırdığı yorumunu yapmak mümkün olmaktadır.

Yatay ilişkinin niteliği konusunda yaşanan farklılıklar bu bölümün temasını oluşturmaktadır. Bağımsızlığını yenik çıktığı savaşın sonunda parçalanarak elde eden ülkelerinin Turan içindeki rolünü ekonomik liderlik ile sınırlandırmış olan Macar Turancılar, halklarının sayıca daha büyük nüfus kütleleri içinde kaybolmasını önleyecek bir ilişki arayışında olmuştur. Japon Turancılar ise aynı devirde ülkelerinin Macaristan’a kıyasla ekonomik ve siyasal açıdan daha güçlü olması, aynı zamanda Japon nüfusunun ise herhangi bir varoluş tehlikesi arz etmeyecek boyutta bulunmasının da etkisiyle şartlarının nitelik açısından farklılığı nedeniyle sadece iktisadi değil siyasi olarak da liderlik arzusunda olmuştur. Buradan hareketle Macarların kendilerine yatırımcı, Japonların ise fatih rolünü uygun bulduğu görülmektedir.

Hatırlanacağı üzere iki ülkede gelişen akımlar arasında iç politikayla ilgili bir yorumun varlığı konusunda farklılık olduğundan bahsedilmişti. Macar Turancılar, Turan Birliği, Turan Cemiyeti ve Körösi Csoma Derneği bünyesinde bu yönde bir arzu dile getirmezken Turanlı Monoteistler Kilisesi ile bazı bağımsız isimlerin devrim çağırısında dahi bulunduğu aktarılmıştı. Japon Turancıların yazılarına böyle bir tutumun yansımadığı ve devletin iç yapısında nispeten konformist tutumları göze çarpmaktadır. Bu durumda gerek Turan Cemiyeti, Turan Birliği ve Körösi Csoma Derneği’nin gerekse Japon Turancıların mevcut düzende avantajlı konumda bulunan asilzadeler tarafından gerek doğrudan yönetilerek gerekse çeşitli yardımlarda bulunarak desteklenmelerinin ve hükümet desteğine ihtiyaç duymalarının etkili olduğu düşünülebilir. Fakat durumun sadece maddi kaygılardan kaynaklanmadığı kanaatindeyiz. Bu kaygılardan muzdarip, yönetim kadrosu soylu veya akademisyen olmayan Turanlı Monoteistler Kilisesi’nin kısıtlı imkânlarıyla bir gelenek icat etme girişiminde bulunması durumu daha farklı değerlendirmeyi gerekli kılmaktadır.

²²⁵ 外山正一 等編, “新体詩抄 初編 2 版”, NDL Digital Collections, 25-26. Erişim Tarihi: 17 Mayıs 2023, <https://dl.ndl.go.jp/pid/876378/1/36>

Hobsbawm, icat edilmiş gelenekler için “*yeni durumlara uyarlanmış, eski durumları akla getiren formlara bürünmüş, ya da yarı zoraki tekrarlarla kendi geçmişlerini oluşturarak bugünde karşılığını bulan geleneklerdir.*” tanımını yapmaktadır.²²⁶ Turanlı Monoteistler Kilisesi’nin tepkilere neden olan ritüelinin vaftiz töreni ile benzer nitelikte olduğu belirtilmişti. Bu ve benzeri uygulamalar Hobsbawm’un tanımlamasına uygun düşmektedir. Özellikle ayinlerin düzenlenmesi için kaleme alınan metinlerde kesinliği bilinemeyecek detayların icadında bu durum göze çarpmaktadır. Fakat Japonya’da öze dönüş kaygılarından hareketle yapılan çalışmaların sonucunda Turan vurgulu bir dini yapı değil, temeli Tokugawa Dönemi’nin Kokugaku akımında da aranabilen²²⁷ kadim Japon dininin Konfüçyüsçü ve Budist etkilerden arındırılması çabasının sonucu olan Şintoizm ortaya çıkmıştır.²²⁸ Japon Turancıların sayıca kısıtlı metinlerinde de Monoteist Kilise’nin öze dönüş kaygılarını değil, Japonya’nın Mançu sorunu vb. meseleleri nasıl aşması gerektiği gibi konuların ele alındığı görülmüştür. Bu durumu açıklamak için birden fazla neden sunulabilir.

Öncelikle daha önce de vurgulandığı gibi Japon Turancılar sistem içinde güç sahibi insanların desteğine muhtaç bir konumdaydı. Bu sebeple radikal bir değişim isteyebilecek bir durumda değildiler. Bu durum Macar Turan Cemiyeti’nin Horthy Rejimi’nin istek ve önceliklerine zıt bir görüş geliştirmemesiyle benzer bir nitelik taşımaktaydı. Üstelik Macar Turancıların ülkede görmek istedikleri değişim Japonya’da Meiji Restorasyonu ardından gelişen süreçte gerçekleşmişti. Restorasyon sonrasında modernleşme serüveni başarıyla tamamlanmış, Eşitsiz Antlaşmaların gözden geçirilmesiyle Japonya Batılı güçlere denk olmuş ve sonunda dönemin süper güçleri arasında sayılmıştı. Dolayısıyla Japonların nostaljiyle andıkları dönem Meiji dönemi olmuş, sağ siyaset içinde toplumsal yapıyı yeniden düzenlemek isteyen hareketler bu model etrafında bir “Showa Restorasyonu” fikri geliştirmiştir.²²⁹

Görüldüğü üzere Turanlı Monoteistler Kilisesi’nin, Şintoizm’in ve Showa Restorasyonu’nun ortaya çıkmasından da anlaşılacağı gibi Macaristan’da da

²²⁶ Hobsbawm, *Geleneğin İcadı*, 2.

²²⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Ildikó Farkas, “The Japanese Nation Building in European Comparison”, *Acta Asiatica Varsoviensia*, sy 26 (2013).

²²⁸ Akkemik, *a.g.e.* 666.

²²⁹ Akkemik, *a.g.e.* 382.

Japonya’da da belli ölçüde öze dönüş ve toplumu yeniden tasarlama düşünceleri kendine yer bulmuştu. Fakat Macaristan’da gerek geçmişe damga vuran Alman soylu Habsburg döneminde verilen bağımsızlık mücadelesi gerekse Trianon Antlaşması ile Batı’ya dair her şeyin reddedilmesine uygun ortam hazırlanması, aşırı milliyetçileri Macar unsurunun öne çıktığı bir Turan modeline iterken Japon geçmişinde yabancı hakimiyeti olmaması özellikle ırk temelli bir vurguya neden olmamıştır. Bu durum Restorasyon sürecinin ülkenin geleceğini güvene alacak bir model olduğu düşüncesini pekiştirmiştir. Hatırlanacağı üzere Macar Turancılar ekseriyetle nüfus probleminden bahsetmiş ve Macar halkının Slav ve Cermen denizi içinde kaybolacağından korkmuşlardı. Dünyanın en kalabalık ülkelerinden olan Çin’i ve Sovyetler Birliği’ni karşısına almasına rağmen Japon düşüncesine bu tarz bir panik havası değil genişleme arzusu hâkim olmuştur.

Sonuç olarak yapılan karşılaştırma toplumların bir ideolojiyi benimsemesinde ideolojinin öne sürdüğü fikirler kadar o toplumun tarihi tecrübesinin de önemli olduğunu göstermektedir. Trianon Antlaşması nedeniyle kendisini ihanete uğramış hisseden Macar milliyetçileri için Turan Avrupa’dan daha güvenli bir liman niteliği kazanmış, Trianon ve daha pek çok talihsiz gelişmenin düzeltilmesi, yenilerinin de yaşanmasının engellenmesi düşüncesi için anahtar olmuştur. Bu sayede üye sayısı açısından kitle hareketi olamasa bile kimlik arayışında oynadığı rol sayesinde Macar kültürüne tesir etmiş ve günümüzde Macar siyasetinde önemli bir konumda bulunan Jobbik partisinin de savunmasından anlaşıldığı üzere belli bir kalıcılık elde etmiştir. Fakat Japonya’da kimlik arayışı olarak nitelendirilebilecek kültürel değişim hiçbir zaman işgaline uğramadığı Batı ile olan ilişkiler temelinde gerçekleşmişti. Bu sebeple bir eksen kayması değil yeni şartlara uyum sağlama ihtiyacı mevcuttu.

Japon kanadında Meiji Restorasyonu ile bu uyumu başarıyla sağladığı için kültürel yeniden inşa ihtiyacı hissedilmemiş ve bir aşırı milliyetçi düşünce yapısı olarak Turancılığın vaat ettiği dış güçlerden korunmaya ihtiyaç duyulmamıştır. Turan kavramında daha çok yayılacakları alan vaadi bulan Japonya, bu konuda daha bonkör olan Büyük Asyacılığa daha çok rağbet etmiştir. Bu nedenle az sayıda eser veren destekçilerinin çabalarına rağmen Macaristan’da elde ettiği nüfuza sahip olamamıştır. Hayashi Senjuro ve Toyama Mitsuru gibi isimler için de amaçtan ziyade araç olduğu yorumunun yapılmasını mümkün kılan bu sürecin ardından Turancılığın Japonya’da

bir hareket olarak silindiği ve günümüzde Yahudi Soykırımı'nı reddeden Yamada Kazunari'nin Nasyonal Sosyalist Japon İşçi Partisi hariç tamamen unutulduğu görölmektedir.

5. BÖLÜM

SONUÇ

Pan ideolojilerin revaçta olduğu bir dönemde doğan Turancılık, ortak bir soy öne sürerek Doğu Asya'dan Avrupa'ya kadar uzanan bir alanda yaşayan milletlerin birliğini savunmaktadır. Bahsedilen devasa coğrafyada farklı milletlerden temsilciler ortak soy kavramını çeşitli yorumlar getirmişlerdir. Çalışmamızda ortaya çıkan bu çeşitliliğin tahlilinin daha verimli olması amacıyla Turan'ın iki ucunda gelişen akımlar incelenmiştir. Günümüzdeki karşılığı Türklerin birliği olan Turancılığın, Türk olmayan iki milletin düşünce tarihindeki yerine bakılarak incelenen dönemde bu milletlere ne vaat ettiği sorusuna cevap aranmıştır.

İki Dünya Savaşı arası dönemde Macaristan Trianon Antlaşması'nın revizyonu için mücadele ederken Japonya'nın gittikçe güçlendiği görülmektedir. Bu ideolojinin aynı zaman aralığında iki ülkede gelişimi üzerine yapılan karşılaştırma bahsedilen durumun etkilerini de ortaya çıkartmıştır.

Macaristan'da Turancılık daha köklü bir geçmişe sahiptir ve Habsburg hanedanının baskılarına karşılık ülkede gelişen kimlik arayışına dayanmaktadır. Bu arayış sebebiyle Ugor-Türk Savaşı olarak bilinen akademik tartışma yaşanmış, Macarcanın Türkçe ile akraba olduğunu savunanlar daha sonra Turancılığı desteklemiştir. Bu görüş çevresinde Macar Turan Cemiyeti kurulmuş, I. Dünya Savaşı zamanında hükümet desteği elde etmiştir. Savaştan yenik ayrılan Macaristan'ın geçirdiği buhranlı bir dönemde Turancılığın kurumsal temsiliyeti sekteye uğrasa da Horthy Miklos düzeni tesis ettikten sonra Turancılık farklı çatılar altında varlığını devam etmiştir. Turan kavramının anlamı ve ırk hassasiyeti gibi konularda yaşanan görüş ayrılıkları da bu sebeple yol ayrımına dönmüş, ırkçılığa daha yakın görüşleri olanlar Macaristan Turan Birliği'ni kurarken bilimsel hassasiyeti nedeniyle Pan-finizme meyleden kesim Körösi Csoma Derneği'ni kurmuştur. Cemiyetin de Gyula Pekar tarafından ihya edilmesinin ardından oluşan üçlü yapı arasında bir görev dağılımı yapılması denense de Macaristan Turan Birliği'nin kısa sürede dağılması ve Körösi Csoma Derneği'nin diğer oluşumlarla arasına mesafe koyması sebebiyle başarısız olmuştur. Bununla birlikte Macaristan Turan Birliği'nin kurucu başbuğu Jenö Cholnoky'nin birliğin dağılışımdan sonra Turan Cemiyeti'nin başına geçmesi ve aynı

zamanda Körösi Csoma Derneği'ne üye olmasından da anlaşılabilir gibi oluşumlar arasında önemli ölçüde dirsek teması mevcuttur. Bu oluşumların üye profilinin genellikle aynı sosyo-ekonomik arka plana sahip olmasının konu üzerinde etkisi olduğu açıktır. Kurucuları akademisyen veya soylu olmayan ilk oluşum olan Turanlı Monoteistler Kilisesi'nin marjinal konumu biraz da bu çevreye dahil olamayışından kaynaklanmaktadır. Hristiyan ve muhafazakâr niteliği öne çıkan Horthy rejimine iki konu başlığında da zıt olan bu oluşumun devlet tarafından kovuşturmaya uğramasını diğer Turancı teşkilatlar isteyecek ve masum oldukları kanıtlanan davalarda bile üyeleri hapis cezasına çarptırılabilir. Savaş yıllarında propaganda imkânı nedeniyle devlet desteği artsa da Macaristan'ın işgalinin ardından ülkede Turancılık önemli ölçüde baskılanacaktır.

Japonya'da ise süreç daha farklı gelişmiştir. Öncelikle Macaristan'da öne çıkan iki tema olan kimlik arayışı ve yenilenmesi gereken bir antlaşma mevcut değildir. Dolayısıyla Turancılık Japonya'da yayılmak için dönemin elitlerinin yayılma planlarına ve Rus karşıtlığına uyum sağlanmıştır. Fakat Turancılığın iki argümanında da Asya'nın tamamını ele geçirmeyi savunan Büyük Asyacılığın gerisinde kaldığı görülmektedir. Meiji Restorasyonu sonrası Batılı güçlere denk bir konuma yükselen Japonya'da artık savunma düşüncesi gelişmediği gibi zafer havasının hâkim olması sebebiyle tarihi yeniden yorumlama yönünde bir ihtiyaç da yoktur. Büyük Asyacı düşünür Okawa Shumei'nin Japon tarihini Batı'yla rekabete hazırlık olarak gören yorumu münferit bir örnek olarak kalmıştır. İlk hareketin başarısızlığından sonra Büyük Asyacı hayallerin mümkün olmadığının görülmesiyle ikinci dalgayı doğuracak şartlar oluşmuştur. Japonya siyasetine egemen olan ordu genişlemenin rotası yönünde fikir ayrılıklarına ev sahipliği yaptığı için kuzeyde ilerlemeyi savunan Kara Kuvvetleri unsurları daha sonra Turancılığa dahil olacak bir Pan-Tunguzcu düşüncüyü desteklemiştir. Bu bağlamda Toyama Mitsuru'nun avukatı olan Sumioka Tomoyoshi bir dergi çıkartarak ikinci dalganın öncülüğünü üstlenir. İkinci dalga daha başarılı olmuştur. Turan'ın sınırlarını haritalarla belirledikleri, eserlerinde Turan halkları hakkında önemli bilgiler verdikleri görülmektedir. Ayrıca Pan-Tunguzculuk örneğinde de görülebileceği gibi ordu içinde destekçi de bulmuşlardır. Bu destekçilerden en önemlisi başbakanlık da yapan Hayashi Senjuro olarak görülmektedir. Hayashi ve Toyama gibi isimler Büyük Asya ideolojisi çerçevesinde

şekillenmiş yayılmacı görüşleri için Turancılığı yararlı görüyorlardı. Özellikle Mançurya örneğinde ulusların kendi kaderlerini kendilerinin tayin hakkı bağlamında meşruiyet kazandıracağı yönünde bir düşünce mevcuttu. Dolayısıyla Turan ekonomi bloğu fikriyle Japonya'nın kurtulacağına samimiyetle inanan ideologların aksine devlet erkanı için kullanışlı bir görüşten ibaret olduğu yorumunu yapmak mümkün olmaktadır.

Sonuç olarak çalışmamızda yapılan karşılaştırmalar tarihsel süreçlerin ideolojilerin yayılmasında en az argümanlar kadar önemli rol oynadığını göstermiştir. Çalışmamızın ana araştırma konusu olan Turancılığın Türk olmayan Japon ve Macar milletlerine ne vaat ettiği sorusunun cevabı Avrupa içerisinde yalnız kalan Macarlara alternatif bir liman, imparatorlukları parlak bir dönemden geçen Japonlara ise yayılma alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir hayali cemaat olma niteliği taşıyan Turanlılık için kimlik arayışında da olan Macarlar daha marjinal kalan akımlarda gelenekler icat edip tarihlerini yeniden yorumlama çabasına bile girmiştir. Fakat Japonya'da konjonktüre bağlı gelişim gösteren ideoloji Macar elitlerinin desteklediği akımlarla benzer nitelikte dış politika odaklı olmuştur. Macaristan'da ve Japonya'da Turancılardan beklenenler arasında görülen farklılık ideolojinin kalıcılığını da etkilemiştir. Avrupa içindeki yalnızlıkları süren, acı tecrübelerine önce Alman sonra Sovyet işgali de eklenen Macarlar için Turancılığın sunduğu kimliğin önemli olduğu Jobbik Partisi'nin bu görüşü dillendirmesinden de anlaşılabilmektedir. Fakat Japonya'da dış politika olarak uygulanabilirliği ortadan kalktıktan sonra hiçbir zaman tam anlamıyla üstün gelemediği Büyük Asyacılık gibi Turancılığın da rafa kalktığı ve toplumun en marjinal unsurları hariç neredeyse tamamen unutulduğu görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Ablonczy, Balácsz. *Go East! A History of Hungarian Turanism*. Indiana: Indiana University Press, 2022.
- Akkemik, K. Ali. *Japonya'nın İktisadi ve Sosyal Tarihi Cilt 1: Savaş Öncesi Dönem*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2019.
- Aladár Bán. "Az első Finn-ugor Tanügyi Kongresszus turáni vonatkozásai." *Turán*, sy 4 (1921), 37-45.
- Anderson, Benedict. *Hayali Cemaatler*. İstanbul: Metis Yayınları, 2009.
- Behiç Erkin. *Hâtırat 1876-1958*. Editör Ali Birinci. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2010.
- Cornelius, Deborah S. *Hungary in World War II: Caught in the Cauldron*. New York: Fordham University Press, 2011.
- Çolak, Melek. "Atatürk Döneminde Türkiye Macaristan İlişkileri (1923 1938)". *Atatürk Haftası Armağanı*, sy 31 (2004): 47-54.
- Deak, Istvan. *Essays On Hitler's Europe*. London: University of Nebraska Press, 2001.
- Demirkan, Tarık. *Macar Turancıları*. İstanbul: Selenge Yayınları, 2020.
- Dollery, Brian, Zane Spindler, ve Craig Parsons. "Nanshin: Budget-Maximizing Behavior, the Imperial Japanese Navy and the Origins of the Pacific War". *Public Organization Review* 4 (01 Şubat 2004), 135-55. <https://doi.org/10.1023/B:PORJ.0000031626.61125.6c>.
- Esenbel, Selçuk. *Japon Modernleşmesi ve Osmanlı Japonya'nın Türk Dünyası ve İslam Politikaları*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2012.
- . "Meiji Restorasyonu Hakkında Düşünceler". Ankara: APAM Yayınları, 2019.
- Gábor, Fodor. *Macar Türkologlar: Küçük Biyografik Ansiklopedi*. Ankara: Türksoy, 2022.
- Gordon, Andrew. *A Modern History of Japan: From Tokugawa Times to the Present*. Oxford: Oxford University Press, 2003.
- Hane, Mikiso. *Modern Japan: A Historical Survey*. Oxford: Westview Press, 1992.

- Hobsbawm, Eric. “Giriş: Gelenekleri İcat Etmek”. İçinde *Gelenekğin İcadı*, editör Eric Hobsbawm ve Terence Ranger, çeviren Mehmet Murat Şahin, 1-19. İstanbul: Agora Kitaplığı, 2006.
- Hüseyin Şevket Çağatay Çapraz ve Bülent Bayram. *Macar Turan Cemiyeti ve Turan Dergisi (İnceleme-Bibliyografya)*. İstanbul: Paradigma Akademi Yayınları, 2019.
- Janos, Andrew C. *The Politics of Backwardness in Hungary 1825-1945*. Princeton-New Jersey: Princeton University Press, 1982.
- Kessler, Joseph. “Turanism and Pan-turanism in Hungary: 1890-1945”. Doktora Tezi, University of Callifornia, Berkeley, 1967.
- Komlosy, Andrea. “Imperial Cohesion, Nation-Building, and Regional Integration in the Habsburg Monarchy”. İçinde *Nationalizing Empires*. Historical studies in Eastern Europe and Eurasia; volume III. Budapest: Central European University Press, 2015.
- Kowalczyk, Michał. “Hungarian Turanism. From the Birth of the Ideology to Modernity- an Outline of the Problem”. *Historia i Polityka*, sy 20 (2017), 49-63.
- Levent, Sinan. *Ejderha & Krizantem: Çin-Japon Siyasi İlişkileri (1894-2006)*. İstanbul: Selenge Yayınları, 2022.
- . *Japon Turancılığı*. Tarih Vakfı Yayınları, 2016.
- . “戦前・戦中期における日本の「ユーラシア政策」 □ トゥーラン主義・「回教政策」・反ソ反共運動の視点から- Japanese Eurasian Policy in the Inter-war Period”. Waseda Üniversitesi, 2014.
- Marcantonio, A., P. Nummenaho, ve M. Salvagni. “The ‘Ugric-Turkic Battle’: A Critical Review”. *Linguistica Uralica* 37, sy 2 (01 Ocak 2001), 81.
- Mervay, Mátyás. “Toward a History of Interwar Sino-Hungarian Cultural Relations: Three Advocates of Kuomintang Soft Power, Hungarian Irredentism and Pan-Danubianism”. *Hungarian Cultural Studies. e-Journal of the American Hungarian Educators Association* 15 (2022). <https://doi.org/10.5195/ahca.2022.421>.
- Mironova, Natalya, ve Yuri Shabaev*. “Finno-Ugric Pan-Nationalism: Concepts History And Its Ideological Practice”. *European Proceedings of Social and*

- Behavioural Sciences Social and Cultural Transformations in the Context of Modern Globalism* (28 Aralık 2019).
<https://doi.org/10.15405/epsbs.2019.12.04.380>.
- Miyawaki-Okada, Junko. “The Japanese Origin of the Chinggis Khan Legends”. *Inner Asia* 8, sy 1 (2006), 123-34.
- Nagy, Zsolt. “In Search of a Usable Past: The Legacy of the Ottoman Occupation in Interwar Hungarian Cultural Diplomacy”. *Hungarian Studies Review* XLII, sy 1-2 (Spring-Fall 2015), 27-52.
- NDL Digital Collections. “「ツラン民族分布地図」解説書”. Erişim 03 Mayıs 2023. <https://dl.ndl.go.jp/pid/1455483/1/3>.
- Norman, E. Herbert. “The Genyosha: A Study in the Origins of Japanese Imperialism”. *Pacific Affairs* 17, sy 3 (1944), 261-84.
<https://doi.org/10.2307/2751627>.
- Ono, Ryosuke. “Alimcan Tagan ve Turancılık Üçgeni: Japonya, Macaristan, Türkiye”. İçinde *Abdürreşit İbrahim ve Zamanı: Türkiye ve Japonya Arasında Orta Avrasya*, 155-77. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2018.
- Önen, Nizam. *İki Turan: Macaristan ve Türkiye’de Turancılık*. İletişim Yayınları, 2005.
- Paine, S. C. M. *The Japanese Empire: Grand Strategy from the Meiji Restoration to the Pacific War*. Cambridge University Press, 2019.
- Palabıyık, Mustafa Serdar. “Osmanlı ve Japon Entelektüellerinin Modernleşme ve Medeniyete Algılarının Mukayesesi”. İçinde *Orta Doğu Barışı İçin Türk Japon İşbirliği*, 10-24. Kyoto: Doshisha Üniversitesi Küresel Araştırmalar Enstitüsü, 2015.
- Roman, Eric. *Austria-Hungary & The Successor States A Reference Guide From The Renaissance To The Present*. Facts On File, Inc., 2003.
- Stoddard, T. Lothrop. “Pan-Turanism”. *The American Political Science Review* 11, sy 1 (1917), 12-23.
- Storry, Richard. “The Dark Valley”. İçinde *The Making of Modern Japan*, editör Tim Megarry, 235-55. Kent: Greenwich Readers, 1995.
- Swale, Alistair. *The Meiji Restoration: Monarchism, Mass Communication and Conservative Revolution*. Palgrave Macmillan, 2009.

- Szpilman, Christopher W. A. “The Dream of One Asia: Okawa Shūmei and Japanese Pan-Asianism”. içinde *The Japanese Empire in East Asia and Its Postwar Legacy*, editör Harald Fuess, 49-65. München: Iudicium, 1998.
- Taagepera, Rein. “Eastern Finno-Ugrian Cooperation and Foreign Relations”. *Nationalities Papers* 29, sy 1 (Mart 2001), 181-99. <https://doi.org/10.1080/00905990120036457>.
- Vardy, Steven B. “The Impact of Trianon upon Hungary and the Hungarian Mind: The Nature of Interwar Hungarian Irredentism”. *Hungarian Studies Review* 10, sy 1 (1983), 21-42. <https://doi.org/10.12775/HiP.2017.011>.
- Zeidler, Miklós. “Irredentism in Everyday Life in Hungary during the Inter-war Period”. *Regio-Minorities, Politics, Society- English Edition*, sy 1 (2002), 71-88.
- 北川鹿蔵. “パン・ツングーシズムと同胞の活路”. NDL Digital Collections. Erişim 04 Mayıs 2023. <https://dl.ndl.go.jp/pid/1269382>.
- 梅村裕子, ウメムラユウコ, ve UMEMURA Yuko. “今岡十一郎の活動を通して 観る日本・ハンガリー外交関係の変遷”. 東京外国語大学国際関係研究所, 31 Temmuz 2013. <https://doi.org/10.15026/74624>.
- 野副重次. “汎ツラニズムと経済ブロック”. NDL Digital Collections, 1933. <https://dl.ndl.go.jp/pid/2389174>.
- 野副重遠. “日本民族指導原理としての汎ツラニズム”. NDL Digital Collections, 1932. <https://dl.ndl.go.jp/pid/1269322/1/1>.

EKLER

EK 1

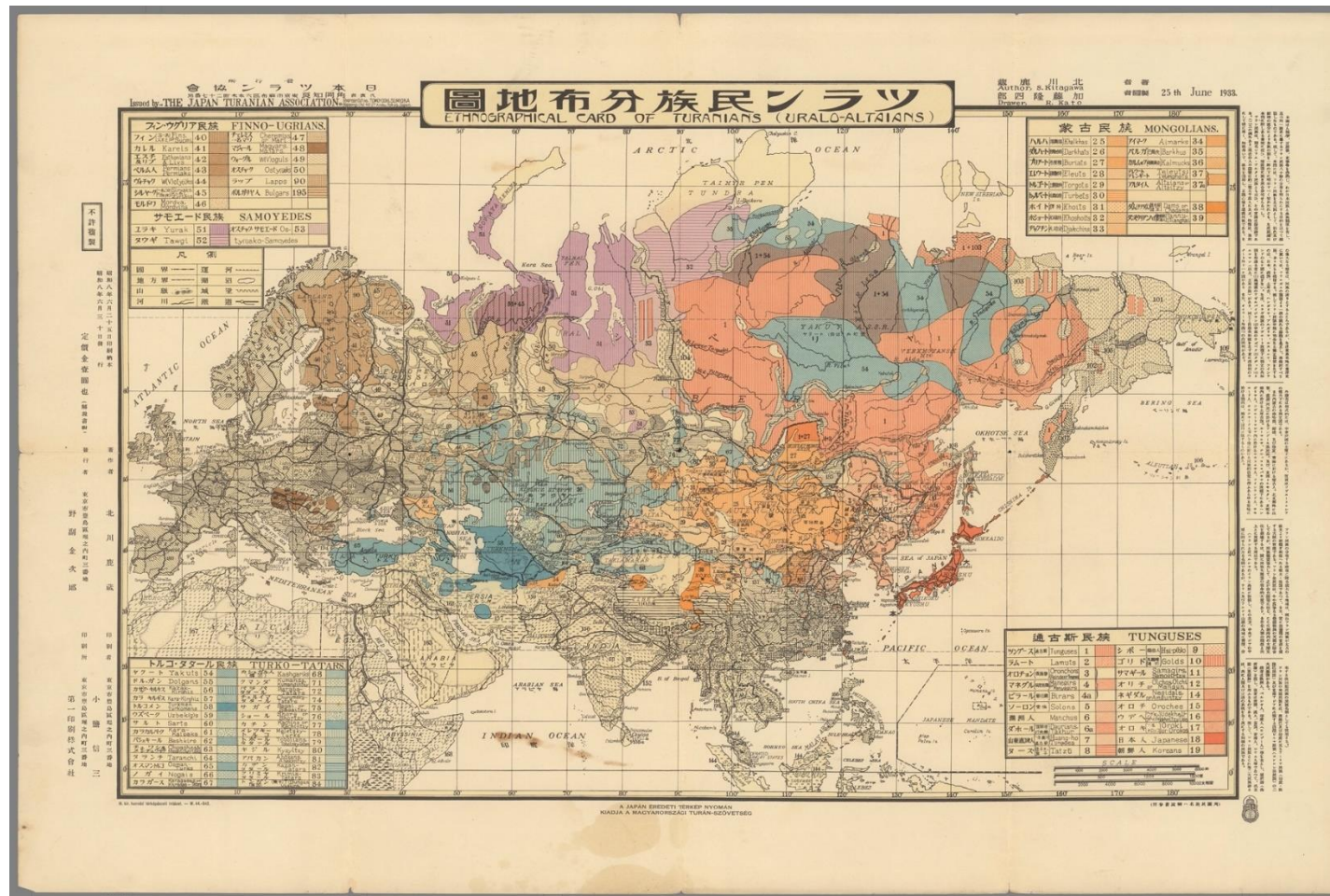
Turan Kardeşliği Etnik Yerleşim Haritası

野副重遠, “日本民族指導原理としての汎ツラニズム”, 5.

EK 2

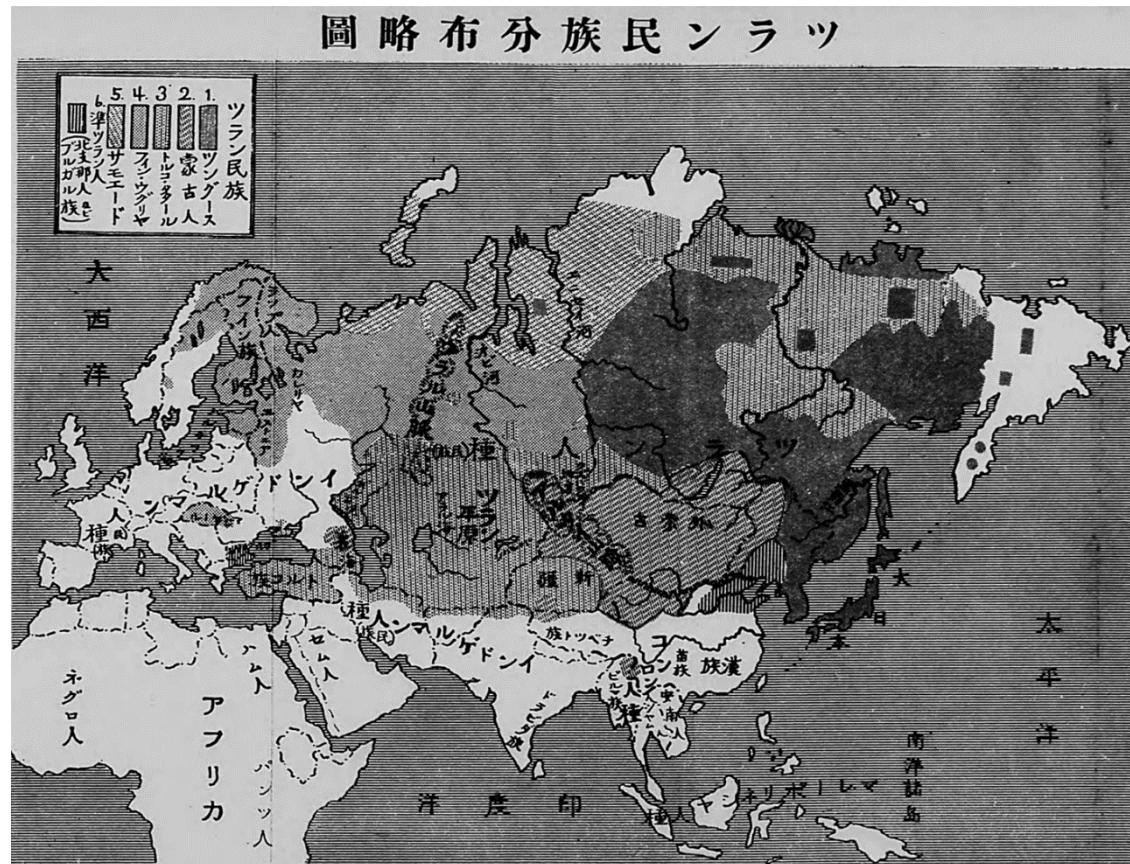
Turan Kardeşliği Etnik Yerleşim Haritası

David Rumsey Harita Koleksiyonu: Magyarorszagi Turan Szovetseg, "Tsuran minzoku bunpu chizu = Ethnographical card of Turanians (Uralo-Altaians)" 1943.

EK 3

Turan Kardeşliği Etnik Yerleşim Haritası

L · E · V · E · L · E · K

A MAGYAR NEMZETHEZ

ÍRTA ALTENBURGER GYULA. ÁRA 5 KORONA.

◆ PFEIFER FERDINÁND (ZEIDLER TESTVÉREK) ◆
BIZOMÁNYA BUDAPEST, IV., KOSSUTH LAJOS-U. 7.

AZ ÚJ NEMZEDÉK

politikában és irodalomban az ifjú magyarság gondolatvilágának, vágyainak és törekvéseinek foglalatja. * Szerkesztő: dr. Milotay István. * Megjelenik minden csütörtökön. * Előfizetési díja: egy évre 30 korona, félévre 15 kor., negyedévre 7 kor. 50 fillér. Egyes szám ára 50 f. Szerkesztőség és kiadóhivatal: IV., Duna-u. 6.

A politikában egyetemes nemzeti szempontokért, az irodalomban a magyar lélek uralmaért, a közgazdaságban a kapitalizmus túlkapásai és a nagybankok uralma ellen küzd az Új Nemzedék, melynek cikkei független tárgyilagosság, előkelő színvonal, frissesség és érdekesség jellemzik.

Többnyelvű folyóirat Kelet-Európai, Elő- és Belső-Ázsiai tanulmányokra **TURÁN** A Magyar Keleti Kultürközpont (Turáni társaság) közlönye.

Szerkesztik: Gróf Teleki Pál (főszerkesztő), dr. Németh Gyula, dr. Prinz Gyula, dr. felvinczi Takács Zoltán, Vikár Béla és gróf Zichy István.

Tanulmányok, állandó teljes folyóiratszemle és könyvszemle a történelmi, nyelvészeti és néprajzi, művészeti és irodalmi, társadalom- és fajtudományt a magyarságot érdeklő keleti kutatásokról és mozgalmakról.

Megjelenik évenként 10 szám (35 év) gazdagon illusztrálva. Előfizetési ára 15 K. Egyes sz. 2 K. Kiadóhiv.: „Magyar Keleti Kultürközpont” Budapest, Országház.

✿ ✿ BARTA KÁROLY ✿ ✿

ELEKTROTECHNIKAI VÁLLALATA

BUDAPEST

VIII., FŐHERCEG SÁNDOR-UTCA 13.

✿ ✿ TELEFON: JÓZSEF 11—98. ✿ ✿

EK 5

Imaoka Juichirou, Benedek Barathosi-Balogh ve Alimcan Tagan

Sinan Levent, *Japon Turancılığı*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2016, 72.